

ΗΛΙΑΣ Ε. ΜΠΙΤΣΑΝΗΣ

Επιδημίες, πανδημίες και γιατροί στο Νησί

Μια συλλογή πληροφοριών και άρθρων

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

Αεροσκάφη του Οργανισμού Περιθάλψεως και Αποκαταστάσεως των Ηνωμένων Εθνών (UNRRA - Ούνρα όπως τη γνώρισαν οι παλιοί) που έφθασαν το 1945 στο αεροδρόμιο της Ελευσίνας (δώδεκα στο σύνολο, το ένα τουλάχιστον από αυτά στάθμευε στο αεροδρόμιο Τριόδου) για τον ψεκασμό με DDT προκειμένου να καταπολεμηθεί η ελονοσία (η φωτογραφία από το aromalefkadas.gr)

ΗΛΙΑΣ Ε. ΜΠΙΤΣΑΝΗΣ

Επιδημίες, πανδημίες και γιατροί στο Νησί

*Μια συλλογή
πληροφοριών και άρθρων*

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

Η “υγεία” στην ιστορία του Νησιού

Η ανθρωπότητα εδώ και 2 χρόνια βιώνει το θανατικό, την αγωνία και το φόβο που σκόρπισε η πανδημία του covid 19. Οι συνέπειες για την υγεία βαρύτερες, οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στον ψυχολογικό τομέα ανησυχητικές και το πλήγμα στην οικονομία εντείνει τη βαθιά οικονομική κρίση που ήταν ήδη σε εξέλιξη. Ασφαλώς το πρόβλημα δεν είναι ίδιο για όλους, μια ακόμη κρίση έχει το ίδιο αποτέλεσμα καθώς συντείνει έτσι ώστε να μεγαλώσουν οι κοινωνικές ανισότητες με μεγαλύτερη συγκέντρωση πλούτου και ταυτόχρονα ένταση της φτωχοποίησης μεγάλων στρωμάτων του πληθυσμού.

Το θέμα της “υγείας” στο γενέθλιο τόπο και στη γενικότητά του είχα αρχίσει να το προσεγγίζω παλαιότερα με άρθρα που είχα αναρτήσει στο facebook και αναφέρονταν εκτεταμένα στην επιδημία πανώλης το 1920 και το μεγάλο πρόβλημα της ελονοσίας που εκδηλώθηκε με μεγάλη ένταση στις αρχές της δεκαετίας 1930-1940. Στον καιρός της πανδημίας που δυστυχώς δεν αποτελεί ακόμη παρελθόν και με αφορμή ζητήματα τα οποία προέκυψαν στην αντιμετώπισή της, στην εβδομαδιαία στήλη - σελίδα “Επί Τάπητος” που γράφω στην “Ελευθερία”, ασχολήθηκα πιο συστηματικά με αυτό το θέμα “ανακαλύπτοντας” και άλλες επιδημίες και σοβαρές καταστάσεις υγείας τόσο στο γενέθλιο τόπο όσο και ευρύτερα.

Ετσι συγκεντρώθηκε μια “κρίσιμη μάζα” κειμένων τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν

τη βάση μιας χρήσιμης αναδρομής στην τοπική ιστορία που θα μπορούσε να φωτίσει αρκετά το ζήτημα της “υγείας” (και) στο γενέθλιο τόπο. Το υλικό που συγκεντρώθηκε σε διάφορες και για διάφορες εποχές, θα μπορούσε να δώσει μια επαρκή εικόνα ώστε να “στοιχειοθετήσει” τον τίτλο του βιβλίου: “Επιδημίες, πανδημίες και γιατροί στο Νησί”. Πιάνουμε το νήμα από το 1831 όταν υπάρχουν οι πρώτες αναφορές για πολλούς θανάτους Γάλλων στρατιωτών που αποδόθηκαν σε “χολέρα” κατά το μεταφραστικό σχετικού βιβλίου, αλλά σε μια περιγραφή που δίνει την εικόνα σοβαρών προβλημάτων από την ελονοσία, ενδεχομένως σε και από χολέρα ή σαλμονέλα κατά πως συγκλίνουν οι εκτιμήσεις φίλων γιατρών των οποίων ζήτησα την συνδρομή. Και προχωράμε μέσα από μια μακρά διαδρομή με λίγες πληροφορίες αλλά χαρακτηριστικές για το μεγάλο κεφάλαιο “υγεία” στο Νησί. Αλλά και στοιχεία για την παρουσία και τη δράση (επιστημονική, κοινωνική, πολιτική) γιατρών, φαρμακοποιών και οδοντιάτρων που δραστηριοποιήθηκαν στο Νησί ή γεννήθηκαν σε αυτό και διέπρεψαν. Το τέλος αυτής της διαδρομής “σφραγίζεται” από τα προσωπικά βιώματα τις μεταπολεμικές δεκαετίες μέχρι το 1970 περίπου.

Το ανά χείρας βιβλίο δεν φιλοδοξεί να “κλείσει” το θέμα αλλά να το ανοίξει στους νεώτερους που θα ήθελαν να το μελετήσουν και να διευρύνουν τη γνώση της τοπικής ιστορίας. Το πρώτο μέρος του καταγράφει επιδημίες, πανδημίες και υγειονομικούς μέχρι τις πρώτες μεταπολεμικές

δεκαετίες. Στο δεύτερο υπάρχουν τα άρθρα και τα κείμενα που έχω γράψει και φωτίζουν τα μεγάλα ζητήματα υγείας που παρουσιάστηκαν σε αυτή τη διαδρομή. Ανάμεσα σε αυτά υπάρχουν και ορισμένα που αφορούν γενικές επιδημίες, άλλα που “ακούμπησαν” το Νησί αλλά οι περισσότερες πληροφορίες αφορούν στην Καλαμάτα και άλλα που αφορούν τους πρόσφυγες της Μεσσηνιακής πρωτεύουσας. Τα παραθέτω όλα

όχι μόνον λόγω της συνάφειας που έχουν, αλλά και για να μείνουν ως ιστορικό υλικό μιας εποχής που έδωσε “τροφή” για στοχασμό στον καιρό της σύγχρονης πανδημίας.

Ορισμένες από τις φωτογραφίες φυσικά δεν προέρχονται από τη Μεσσήνη ή την περιοχή, καθώς δεν υπάρχει υλικό από εκείνες τις μακρινές εποχές. Και τοποθετούνται για εικαστικούς λόγους και λόγους συνάφειας με το θέμα.

Η καλλιέργεια ρυζιού σημάδεψε την παραγωγική δραστηριότητα στην περιοχή του Νησιού καθώς “επεκτάθηκε μετά τα μέσα του 18ου αιώνα” αλλά είχε ως αποτέλεσμα “η ελονοσία να μαστίζει ολόκληρη τη νότια Μεσσηνία”. Οι επιδημίες εκείνη την εποχή μάστιζαν και την περιοχή του Νησιού: “Οι περιοχές Ναβαρίνου, Κορώνης, Νησιού ήταν ευαίσθητες στις επιδημίες, εξ αιτίας της συχνής παρουσίας πλοίων και της ρυζοκαλλιέργειας στο Νησί”. Και “το 1783 μια επιδημία από θανατηφόρους πυρετούς προκάλεσε το θάνατο σημαντικού μέρους του πληθυσμού. Εκτός από τους ντόπιους πέθαναν και τέσσερεις Γάλλοι έμποροι”.

Με πληροφορίες από το βιβλίο του αείμνηστου συμπατριώτη μας Βασίλη Κρεμμυδά “Το εμπόριο της Πελοποννήσου τον 18ο αιώνα με βάση τα γαλλικά αρχεία”

Μια διαδρομή στο χρόνο, σε γεγονότα και πρόσωπα

Τα ζητήματα της υγείας στη διαδρομή του χρόνου προσδιορίζονται από τις ειδικές συνθήκες κάθε εποχής και την πρόοδο της επιστήμης που μπορεί να τα αντιμετωπίσει. Ορισμένοι παράγοντες όμως είναι ξεχωριστοί και ως εκ τούτου παίζουν το δικό τους ρόλο. Όπως θα διαπιστώσουμε και στη συνέχεια, εκείνο που χαρακτηρίζει τα προβλήματα υγείας στο Νησί είναι η μεγάλη υγρασία και τα λιμνάζοντα νερά στον κάμπο, είτε για τις ανάγκες της καλλιέργειας είτε γιατί ήταν δύσκολο να απομακρυνθούν. Είναι ένα στοιχείο που περνάει σαν “κόκκινη κλωστή” την ιστορία και εκδηλώνεται με μεγάλη ένταση από το 1930 και μετά καθώς μεγαλώνουν θεαματικά οι εκτάσεις στις οποίες καλλιεργείται το ρύζι, έρχονται πιο κοντά στην πόλη και διχάζουν την τοπική κοινωνία. Η καλλιέργεια ρυζιού ενοχοποιείται ακόμη και για κρούσματα... πανώλης σε μια εποχή που απουσίαζε και η γνώση και η ενημέρωση για σοβαρά ζητήματα.

ΘΑΝΑΤΟΙ ΓΑΛΛΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ

Οι πρώτες πληροφορίες για ασθένειες και θανάτους στο Νησί, δίνονται από τον Γάλλο αξιωματικό Ζακ-Λουί Λακούρ, ο οποίος μένει στο Ναβαρίνο και μετά την αποχώρηση του Μαιζώνα και πηγαίνει στο Νησί τον Αύγουστο του 1832 για να ερευνήσει όπως αναφέρει, την υπόθεση του θανάτου 40 Γάλλων στρατιωτών από χολέρα την προηγούμενη χρονιά. Και μας δίνει μια περιγραφή της πόλης αλλά και τα αίτια των θανάτων: “Το Νησί είναι ένα πολύ μεγάλο χωριό, στη δεξιά όχθη του Παμίσου, από τον οποίο δεν απέχει παρά ένα τεταρτάκι της λεύγας. Οι δρόμοι του είναι πλατιοί, η αγορά του μέτρια εφοδιασμένη. Βλέπουμε εδώ κάποια σπίτια με πολύ κομψό χτίσιμο. Περιτρι-

γυρισμένο από αμπέλια, μουριές, και ωραία χωράφια με καλαμπόκι, το Νησί έχει μια όψη άνεσης και ευτυχίας, η οποία εντυπωσιάζει με την πρώτη ματιά. Αλλά δεν χρειάζεται να κοιτάξεις εκεί για πολύ. Μια ασυλλόγιστη τέχνη κατόρθωσε να δημιουργήσει από μια πηγή αφθονίας και ευημερίας, ένα στοιχείο μόλυνσης και νοσηρότητας. Για να κάνουν τις συγκομιδές τους πιο πλούσιες οι Έλληνες ιδιοκτήτες απομυζούν από όλες τις πλευρές τον Πάμισο και σπαταλούν, χωρίς φρόνηση, τα νερά, τα οποία αφού δεν κατακρατούνται και δεν διοχετεύονται σε κανάλια, σχηματίζουν έλη, μολύνουν τον αέρα και καθιστούν όλη την πεδιάδα τόπο μολυσματικής διαμονής και κατά συνέπεια ολέθρια, κυρίως για τα στρατεύματά μας που, κάτω από ένα καυτό αέρα, γνωρίζουν λίγο να συγκρατούνται μπροστά στα νόστιμα φρούτα που παράγει σε αφθονία η χώρα⁽¹⁾. Από την περιγραφή δεν μπορεί να γίνει σαφές αν η ασθένεια στην οποία αναφέρεται είναι η ελονοσία ή η χολέρα. Γιατί η περιγραφή με τα έλη και το μολυσμένο αέρα ταιριάζει με τη μαλάρια, την ονομασία της ελονοσίας πριν διερευνηθεί πλήρως επιδημιολογικά, όνομα που προερχόταν από τις ιταλικές λέξεις mala aria που σημαίνουν “κακός αέρας”. Και η κατανάλωση φρούτων... κάτω από καυτό αέρα παραπέμπει σε κατανάλωση μολυσμένων φρούτων που θα μπορούσαν να προκαλούν χολέρα αν για παράδειγμα πλένονταν με στάσιμα νερά στον κάμπο. Η αναφορά σε ασθένειες και θανάτους δεν περιλαμβάνει τον ντόπιο πληθυσμό, προφανώς γιατί δεν ενδιέφερε τον συγγραφέα που είχε αποστολή να διερευνήσει τα όσα συνέβησαν με τους Γάλλους. Οι περιγραφές του Λακούρ για την Πελοπόννησο δημοσιεύτηκαν σε βιβλίο το 1834.

Ανάλογες είναι και οι πληροφορίες που δίνει

τουριστικός οδηγός ο οποίος εκδόθηκε το 1840 στο Λονδίνο και γράφει: “Το Νησί είναι ένα μεγάλο και ακμάζον χωριό, που προεξέχει, ένα μίλι από τη δεξιά όχθη του Παμίσου, ο οποίος διασχίζεται με μια άθλια ξύλινη γέφυρα. Το χωριό υπέφερε πολλά τον τελευταίο πόλεμο, αλλά πολλά σπίτια έχουν ξαναχτιστεί από τότε. Μια αγορά (παζάρι) που σχηματίζεται από ξύλινα καταστήματα, ιδρύθηκε από τους Γάλλους, αλλά τα καφενεία του, τα μπυλιάρδα και τα καμπαρέ εξαφανίστηκαν μαζί με τα γαλλικά στρατεύματα. Παρουσιάζει μια εντυπωσιακή αντίθεση με τις υπόλοιπες περιοχές. Η πόλη περιβάλλεται από κήπους, αμπέλια, μουριές, βοσκοτόπια και χωράφια από καλαμπόκι. Η κατάσταση σαν συνέπεια από τα γειτονικά έλη και την άρδευση των αγρών είναι ανθυγιεινή. Τα γαλλικά στρατεύματα εδώ υπέφεραν από πυρετούς και άλλες αρρώστιες με ρίγη, οι οποίες επιδεινώνονταν από την απερισκεψία της έκθεσής τους στον καυτό ήλιο κατά τη διάρκεια της ημέρας, και την υγρασία της νύχτας. Σε αυτό ερχόταν να προστεθεί και η χωρίς μέτρο παράδοση στο ρακί, το κρασί και στα φρούτα τα οποία αφθονούσαν στην περιοχή. Ένας ξένος δεν θα μπορούσε να επιτρέψει στον εαυτό του να του επιβληθεί να παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα στις μεγάλες ζέστες σε αυτό το μέρος”⁽²⁾.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ

Ενδιαμέσως πληροφορούμαστε ότι στο Νησί υπήρχε “ιατρός”, ο Γεώργιος Χρονόπουλος ο οποίος υπέγραφε με αυτή την ιδιότητα και ως “κάτοικος Νησίου” συμβολαιογραφικά έγγραφα το 1835⁽³⁾. Δεν γνωρίζουμε τι είδους “ιατρός” ήταν, το πιο πιθανό είναι να ήταν ένας από τους πολλούς εμπειρικούς γιατρούς που υπήρχαν εκείνη την εποχή.

Το 1839 συντάσσεται “Γενικός Στατιστικός Πίναξ της Διοικήσεως Μεσσηνίας και της Υποδιοικήσεως Πυλίας – Την 12 Αυγούστου 1839 – Ο διοικητικός ιατρός Μεσσηνίας κ.λπ. Σ. Μ. Γαλάτης”.

Σε αυτόν υπάρχουν εξαιρετικά ενδιαφέρουσες πληροφορίες για το Δήμο Παμίσου και το Νησί

ειδικότερα, οι οποίες δεν αφορούν μόνον στην υγεία των κατοίκων, τις ασθένειες και τους γιατρούς, αλλά με σκοπό την αντιμετώπιση των ιατρικών προβλημάτων γίνεται μια περιγραφή της γεωμορφολογίας της περιοχής και προτείνονται έργα. Το κείμενο παρουσιάζει ενδιαφέρον και με έναν τρόπο επιβεβαιώνει τα όσα προαναφέρθηκαν για τα σοβαρά προβλήματα υγείας που δημιουργούσαν οι υγρότοποι και τα έλη: “Εις πεδιάδα προσελκυστική ευφωρωτάτη, δια τον σιγανό ρου του πλησίον διαρρέοντος Παμίου, με φυτείας δένδρων πολλών και διαφόρων και αμπελώντας, η υγεία του είναι μέτρια/

Υδατα: Πηγαία και φρεατία.

Ανεμοι: Βορειοδυτικοί και νοτιανατολικοί.

Προϊόντα: Μετάξι, οίνος, σύκα, σταφίδα, έλαιον, γεώμπλα, δημητριακοί καρποί και οπωρικά διάφορα.

Οικογένεια: 600.

Γεωργοί και έμποροι. Κράσεως καλής

Νεκροταφεία: Υπάρχει εν καλόν εις την κωμόπολιν του Νησίου εις ικανήν από αυτήν απόσταση και εις τα λοιπά χωρία θάπτονται εις μέρη μακριά των χωρίων.

Σχολεία: Υπάρχει ένα δημοτικό, αρκετά ευρύχωρο και αερισιμένο, χρειάζεται δε μικράς επισκευής.

Αλλα δημόσια καταστήματα: Υπάρχουν τρία διαλυμένα μονήδρια, Μετόχιο του Αγίου Τάφου, Γρηγοριάτικο, Ξηροποτάμου.

Ασθένειες επικρατούσες: Φλογώσεις παντός είδους κατά τον χειμώνα, κатарροι, ρευματισμοί χρονικοί, περιοδικοί πυρετοί, πολλάκις κακοήθεις, γαστραλγίες, γαστρικισμοί, εμφράξεις, αταξίες των μπτρικών λειτουργιών, ελμινθιάσεις και δυσπεψίες, άπασες δε οι ασθένειες αυτές, εξαιρετως επικρατούν, μεταξύ της πτωχής τάξεως των κατοίκων.

Αιτίες αυτών: Τα παρακείμενα δίγυρα λιβάδια, τα πωλούμενα κακής ποιότητας τρόφιμα εις την αγορά, τα εκ πλίνθου κτισμένα οικήματα, όθεν αποκαθίστανται υγρά, η ακαθαροσία.

Προφυλακτικά και θεραπευτικά μέσα: Ως προς το χωρίον Τζιτζωρι, επειδή ο παρακείμενος βάλτος δεν δύναται να ξηραθεί, νομίζω καλόν την

μετοίκηση των εγχωρίων, τα λοιπά δε δίυγρα λιβάδια δύνανται και ανάγκη πάσα να ξηραθούν, πρώτον εάν περί τους αγρούς γενούν χάνδακες και αν εξαιρέτως ανασκαφεί ο παλαιός μέγας χάνδαξ, ο οποίος δύναται να γενεί με ολίγα έξοδα, δεύτερον αν η λίμνη του Αγίου Φλώρου, από την οποία πηγάζει ο Πάμισος ξηραθεί, ως είρηται εις την σημείωση του Δήμου Αριος, και προς τούτο γενούν καταρράκτες εις τις πηγές του, οι οποίοι καταρράκτες εκτός του ότι δύνανται να ποτίζεται ένα μεγάλο μέρος της πεδιάδος, ημπορεί να χρησιμεύσει εις τα εργοστάσια και τρίτον τέλος πάντων επειδή οι παρά του Νησιού κείμενοι βάλτοι, ο του Γαρδελή, του Πηγαδούλια και του Βάλτου γεννώνται οι μεν από τα συρρέοντα βροχερά ύδατα, ο δε από την υπερχειλίσι των υδάτων του Παμίσου. Οι μεν δύο πρώτοι δύνανται να αποξηραθούν και να καλλιεργηθούν δια μόνον ως είρηται αυλάκων, ο βάλτος δε και τα δίυγρα λιβάδια προξενούμενα από την πλημμύρα, η οποία γεννάται δια της εις τις εκβολές του Παμίσου συσσώρευσις άμμου, πνέοντος του Νότο-αππλιώτου, εξ ου εμποδίζεται ο ελεύθερος ρους του ποταμού, δύναται να θεραπευτεί δια τοίχων παραλλήλως θεμένων εις τας εκβολάς, ως έκπαλαι υπήρχε. Να εκριζωθούν τα χαμόκλαδα, να εμποδιστούν τα εις την αγορά πωλούμενα άωρα (άγουρα) οπωρικά και κακής ποιότητας τρόφιμα, προς δε να προτραπούν οι κάτοικοι να ψήνουν τον πλίνθον, με τον οποίον κτίζουν τας οικίας, η περισσότεροι καθαριότητα της πόλεως και των οικιών της.

Εμπειρικός χειρουργός: Αποστόλης Μαυρογένης αδεία του ιατροσυνεδρίου υπ' αριθ... (ελλείπει), Ανδρέας Στάκης αδεία του Νομιάτρου κ. Φωτεινού από 7 Δεκεμβρίου 1835.

Εμβολιαστές: Οι ιατροί συνήθως ενεργούν τον εφυλλισμό.

Φλεβοτόμος: Μιχαήλ Σκαρπαλέζος με άδεια του ιατροσυμβουλίου (αριθμός ελλείπει)⁽⁴⁾.

ΠΑΙΔΙΚΗ "ΠΟΡΦΥΡΑ"

Τον Αποστόλη Μαυρογένη συναντάμε τρία χρόνια αργότερα, το 1842, όταν στην Εύα όταν θεραπεύει τα παιδιά από την "πορφυρά": "Εύα

Έν Εύα, τήν 30 Αυγούστου 1842.

Πρό καιρού καταμάστιζεν τόν δήμόν μας επιδημική τις νόσος, ήτις έστειλεν εις τόν τάφον αρκετά νήπια, του κακού τούτου λαβών γνώσιν ο αξιότιμος Δήμαρχός μας ανεφέρθη εις τήν Διοίκησιν, ήτις άμέσως διάταξε τόν εις Νησί διαμένοντα Ιατρόν Κ. Α. Μαυρογένην να μεταβή επιτοπίως και εξετάσας τó είδος της ασθενείας να προτείνη και τά προς θεραπείαν μέσα, ο Κ. Μαυρογένης η ικανότης και επιμέλεια του όποιου είναι αρκούκτως εγνωσμένη, μεταβάς, εύρεν ότι, η νόσος αυτή είναι η λεγομένη Π ο ρ φ υ ρ ά και επρότεινε τά προς θεραπείαν μέσα τά όποια παραδεχθέντα έφερον αισιώτατα αποτελέσματα, και ήδη χαιρόμεν άκραν υγείαν.

Δεν έχει ανάγκην βεβαίως ο Κ. Μαυρογένης τών ιδιικών μας επαίνων ο Κ. Μαυρογένης εις πολλάς περιστάσεις έδωκεν δείγματα της ικανότητος και ζήλου, και της αρετής του, εν τούτοις ήθέλαμεν παραβή εν τών ουσιωδεστέρων καθηκόντων μας, μη αποδώσαντες δημοσίως τόν φόρον της ευγνωμοσύνης μας.

Η αυτή νόσος μαστίζει ήδη ελεεινώς τόν Δήμον Παμίσου. Γ.

Α Α Τ Ρ Ι Σ.

Επιστολή στην εφημερίδα "Αθηνά" (2/9/1842) για την "πορφυρά" που θέραιπε ο (εμπειρικός) γιατρός Μαυρογένης στο Νησί και την Εύα

30 Αυγούστου 1842. Προ καιρού καταμάστιζεν τον δήμον μας επιδημική τις νόσον, ήτις έστειλε εις τον τάφον αρκετά νήπια, του κακού τούτου λαβών γνώσιν ο αξιότιμος Δήμαρχός μας ανεφέρθη εις την Διοίκησιν ήτις διάταξε τον εις Νησί διαμένοντα Ιατρόν κ. Α. Μαυρογένην να μεταβή επιτοπίως και εξετάσας το είδος της ασθενείας να προτείνη και τα προς θεραπείαν μέσα. Ο κ. Μαυρογένης η ικανότης και η επιμέλεια του οποίου είναι αρκούκτως εγνωσμένη, μεταβάς, εύρεν ότι, η νόσος αυτή είναι η λεγομένη Πορφυρά και επρότεινε τα προς θεραπείαν μέσα τα οποία παραδεχθέντα έφερον αισιώτατα αποτελέσματα, και ήδη χαιρόμεν άκραν υγείαν.

Δεν έχει ανάγκην βεβαίως ο κ. Μαυρογένης των ιδικών μας επαίνων. Ο κ. Μαυρογένης εις πολλάς περιστάσεις έδωκεν δείγματα της ικανότητος και ζήλου, και της αρετής του, εν τούτοις ηθέλαμεν παραβή εν των ουσιωδεστέρων καθηκόντων μας, μη αποδώσαντες δημοσίως τον φόρον της ευγνωμοσύνης μας.

Η αυτή νόσος μαστίζει ήδη ελεεινώς τον Δήμον Παμίσου⁽⁵⁾.

Δεν γνωρίζουμε τι μπορούσε να εννοεί ο ανταποκριτής της εφημερίδας με την χρήση του όρου "πορφυρά", υπάρχει ασθένεια με αυτό

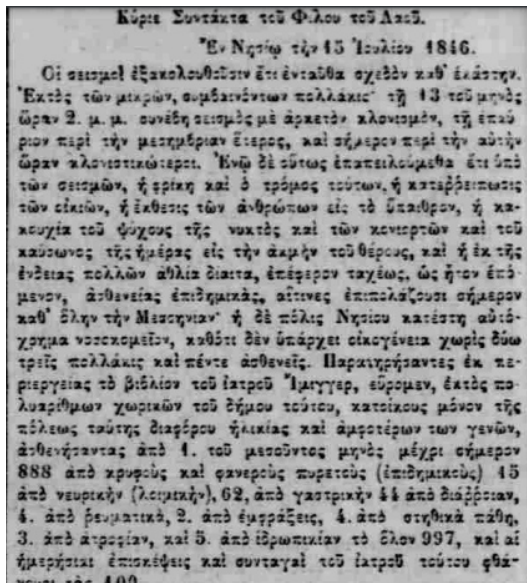
το όνομα που αναγνωρίζεται με αυτό το όνομα από το 19ο αιώνα αλλά λόγω της φύσης της ήταν αδύνατον να αντιμετωπιστεί και μάλιστα από “πρακτικό χειρουργό”. Εκείνη την εποχή ίσως χαρακτήριζαν έτσι τις παιδικές ασθένειες που προκαλούσαν κοκκινίλες στο δέρμα όπως η οστρακιά ή και η ευλογία που θέριζε.

ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Ο ΒΑΥΑΡΟΣ ΓΙΑΤΡΟΣ ΙΜΙΓΓΕΡ

Ο τρομακτικός σεισμός του 1846 είχε σοβαρές συνέπειες στην υγεία των κατοίκων του Νησιού και της γύρω περιοχής. Το δύσκολο έργο της αντιμετώπισης αυτής της πρωτόγνωρης κατάστασης, σίκωσε ένας Βαυαρός γιατρός, επίτροπος του στρατού, που είχε ήδη εγκατασταθεί στο Νησί πριν το σεισμό. Πρόκειται για τον Ιωαν. Ιμιγγερ, το έργο του οποίου περιγράφουν “κάτοικοι τινές Νησιού” σε επιστολή που δημοσιεύεται στην εφημερίδα “Ο φίλος του λαού” στις 31 Ιουλίου 1846. Μια ανταπόκριση που αποτυπώνει και τη δύσκολη κατάσταση που ζούσαν οι κάτοικοι της πόλης και ταυτοχρόνως καταγράφονται και οι ασθένειες με βάση το βιβλίο που κρατούσε ο γιατρός:

“Εν Νησίω 15 Ιουλίου 1846

Οι σεισμοί εξακολουθούσιν έτι ενταύθα σχεδόν καθ’ εκάστην. Εκτός των μικρών, συμβαινόντων πολλάκις τη 13 του μηνός ώραν 2 μ. μ. συνέβη σεισμός και αρκετόν κλονισμόν, τη επαύριον έτερος και σήμερον περί την αυτήν ώραν κλονιστικώτεροι. Ενώ δε ούτως επαπειλούμεθα ότι υπό των σεισμών η φρίκη και ο τρόμος τούτων, η κατερρείπωσις των οικιών, η έκθεσις των ανθρώπων εις το ύπαιθρον, η κακουχία του ψυχους της νυκτός και των κονιορτών και του καύσωνος της ημέρας εις την ακμήν του θέρους, και η εκ της ενδείας πολλών άθλια δίαιτα, επέφερον ταχέως, ως ήτον επόμενον, ασθeneίας επιδημικάς, αίτινες επιπολάζουσι σήμερον καθ’ όλην την Μεσσηνίαν. Η δε πόλις του Νησιού κατέστη αυτοχρήμα νοσοκομείον καθότι δεν υπάρχει οικογένεια χωρίς δύο τρεις πολλάκις και πέντε ασθeneίς. Παρατηρήσαντες εκ περιεργείας το βιβλίον του ιατρού Ιμιγγερ, εύρομεν, εκτός πο-

Επιστολή Νησιωτών για την κατάσταση υγείας στην πόλη που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα “Φίλος του λαού” μετά το σεισμό που κατέστρεψε την πόλη (“Φίλος του Λαού” 31/7/1846)

λυαρίθμων χωρικών του δήμου τούτου, κατοίκους της πόλεως ταύτης διαφόρου ηλικίας και αμφοτέρων των γενών, ασθeneήσαντες από 1 του μεσουντος μηνός μέχρι σήμερον 888 από κρυφούς και φανερούς πυρετούς (επιδημικούς), 15 από νευρικήν (λοιμικήν), 62 από γαστρικήν, 44 από διάρροιαν, 4 από ρευματικά, 2 από εμφράξεις, 4 από σπηθικά πάθη, 3 από ατροφίαν και 5 από ιδρωπικίαν, το όλον 997, και αι ημερήσια επισκέψεις και συνταγαί του ιατρού τούτου φθάνουν τας 100.

Μ’ όλα ταύτα αναπέμπουσι δοξολογίας απείρους εις τον ύψιστον άπαντες ανεξαιρέτως οι Μεσσηνιοι δια την υπέρ αυτών συμπάθειαν του έθνους των και πολλών φιλελλήνων, ιδίως δε του πρέσβευος της ενδόξου και φιλελευθέρου Γαλλίας κυρίου Πισκατώρη, όστις αυτοπροσώπως επεσκέφθη εις τας αποφράδας ημέρας των θλίψεων και των αφορήτων δυστυχημάτων των, και δια του οποίου ελπίζουσε μεγάλας περιθάλψεις παρά του μεγάλου Γαλλικού έθνους.

Ο γιατρός της πανούκλας (πανώλης),
χαλκογραφία του 17ου αιώνα

Αλλ' η προς την Κυβέρνησιν της Α. Υ. του πολυποθήτου Βασιλέως του Οθωνος άπειρος ευγνωμοσύνη των είνε ανέκφραστος και μυριάκις ευλογούσι το όνομα του φιλολάου τούτου Βασιλέως και της κυβερνήσεώς του, ήτις με βοηθήματα και δάνεια δια τους δυστυχήσαντες Μεσσηνίους προνοεί, και θεραπείαν των επιδημικών ασθενειών των, ευτυχήσασα να έχη ιατρόν φιλάνθρωπον, συμπαθή και έμπειρον του επαγγέλματός του, τον κύριον Ι. Ιμιγγερ Δόκτορα, διασώζει του θανάτου τους κατοίκους της, καίτοι από παντοίας, ως είρηται, νόσους προσβαλλομένους, και εκπληρούσα καθήκον δικαιοσύνης, ανακηρύττει μεγάλας χάριτας εις τον ιατρόν τούτον, όστις ούτε κόπον, ούτε της ίδιας του υγείας εφείσθη, αλλ' ανέλαβε μόνος την ανατεθείσαν αυτώ παρά της κυβερνήσεως θεραπείαν των τοσοούτων πολυπληθών ασθενών του, τους οποίους θεία αντιλήψει θεραπεύει

θαυμασίως, αναδεικνύων αυτούς μετά την περίοδον της ασθενείας των, υγιάινοντας, αν και μετά την θεραπείαν υποπίπτουσι αύθις εις ασθενείας, και πολλοί μέχρι τούδε απρόσβλητοι, οσήμερα προσβάλλονται υπό νόσου, ώστε κατά τα φαινόμενα, ουδείς θέλει μείνει απρόσβλητος ασθενείας ενταύθα.

Τούτων ούτως έχόντων, είναι δίκαιον η κυβέρνησις και οι ομογενείς και φιλέλληνες να επισπεύσωσι τα βοηθήματά των, δια να δυνηθώσι οι δυστυχείς κάτοικοι ν' αποστεγάσωσιν όσον ταχύτερα τας πασχούσας οικογενείας των, διότι εγγίζει το φθινόπωρον, ότε άνευ κατοικιών, ο κίνδυνος καθίσταται άφρευκτος⁽⁶⁾.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Λίγους μήνες αργότερα δημοσιεύεται στην ίδια εφημερίδα το ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου Μεσσήνης με το οποίο εκφράζονται οι ευχαριστίες στο Βαυαρό γιατρό για τον οποίο τονίζεται ότι δεν έπαιρνε τα χρήματα που έπρεπε από τους ασθενείς ενώ περιέθαλπε δωρεάν του απόρους: "Το Δημοτικόν Συμβούλιον Παμίσου συγκείμενον από τον Πρόεδρον Αναγνώστην Καμπάν και τα προσυπογραφόμενα μέλη εν τη σημερινή πλήρει συνεδριάσει εν τω Δημαρχιακώ Καταστήματι παρόντος και του Δημάρχου. Λαβών πλήρη γνώσιν των αγαθοεργιών και ευεργεσιών, όσας ο ιατρός κ. Δ. Ι. Ιμιγγερ ειργάσατο προς άπαντας τους κατοίκους του Δήμου μάλιστα προς τους απόρους, αφ' ής εγκατέστη παρ' ημίν και ιδίως κατά το τρέχον δυστυχές έτος, καθ' ό άπασαι σχεδόν αι οικογένειαι του Δήμου τούτου υπέκυψαν εις δεινάς ασθενείας, έχον υπ' όψιν την φιλανθρωπίαν του διακεκριμένου τούτου ιατρού, τας προσπαθείας και τους αδιαλείπτους κόπους υπέρ της αναρρώσεως των ασθενών του, τους οποίους εθεράπευσεν χωρίς της προσποκούσης αμοιβής, πολλούς δ' απόρους δωρεάν, ορμώνον από το γενικόν υπέρ αυτού αίσθημα του Δήμου, και γενόμενον διερμηνεύς αυτού προς εκπλήρωσιν οφειλομένου χρέους ευγνωμοσύνης αποφαίνεται.

Απονέμει τον δίκαιον έπαινον και πολλάς ευχαριστήσεις εις τον ιατρόν κ. Ιμιγγερ δια τας

εκδουλεύσεις και τας ευεργεσίας του εις τον Δήμον τούτον με την πεποίθησιν, ότι θέλει εξακολουθεί και του λοιπού προσφερόμενος ως μέχρι τούδε ωφελιμότατα. Αντίγραφον της παρούσης πράξεως να διευθυνθή προς τον Δήμαρχον, ο δε Δήμαρχος όμοιον αντίγραφον αυτής να κοινοποιήσῃ προς τον περί ου ο λόγος ιατρόν και ενεργήσῃ τα περαιτέρω προσήκοντα.

Εγένετο και εξεδόθη εν Νησίω τη 15 Νοεμβρίου 1846

Τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου

Αναγνώστης Καμπάς Πρόεδρος, Κωνστ. Νικολάου, Γ. Μπουρατινός, Γ. Βρετός, Μ. Κουμάντος αγράμματος δια Γ. Βρετού, Π. Τσίρης, Χριστόδ. Παπ. Γεωργίου, Θ. Παναγιωτόπουλος, Ιω. Χαριτόπουλος

Δια την αντιγραφὴν αυθημερόν

Ο αναπληρών τον Δήμαρχον

Ευστ. Μπουρατινός⁽⁷⁾.

ΚΑΙ ΑΠΟ ΕΥΑ

Ενα περίπου μήνα αργότερα στους “Φίλους του λαού” δημοσιεύεται ανάλογο ευχαριστήριο του Δήμου Εύας:

“Βασίλειον της Ελλάδος

Η Δημαρχία Εύας

Προς τον ιατρόν Δ. Κ. Ι. Ιμιγгер

“Δια τους ατύτους και αδιαλείπτους κόπους, τας φιλανθρωπίας, τας ευεργεσίας και προσπάθειάς σας, όσας εδείξατε προς άπαντας τους κατοίκους του Δήμου τούτου, και μάλιστα προς τους άπόρους αφ ής εποχής εγκαταστάθητε εις την επαρχίαν Μεσσήνης, και ιδίως κατά το δυστυχές τρέχον έτος, κατά το οποίον όλαι σχεδόν αι οικογένειαι του Δήμου τούτου υπέκυψαν εις βαρείας πολυειδείς νόσους ένεκα των συμβάντων σεισμών, υπέρ της αναρρώσεως των οποίων δεν ανταμείφθητε, ένεκα του γενικού υπέρ πάντω αισθήματός Σας, και μάλιστα από τον άπορον, όν αυτοθελήτως ορμώμενος επεσκέφθητε, απονέμει τον προσήκοντα έπαινον, και τας ευχαριστίας της, ως εξ ονόματος όλων των οποίων αντιπροσωπεύει δημοτών, και πέποιθεν ότι θέλει λάβει και νέας αφορμάς δια την υπέρ

υμών ευγνωμοσύνην της.

Ναζήρι την 12 Δεκεμβρίου 1846

Ο αναπληρών τον Δήμαρχον Ιωάννης Παπατζώνης⁽⁸⁾.

ΥΠΕΡ ΙΜΙΓΓΕΡ

Η υπόθεση ξεχνιέται αλλά στις 10 Μαρτίου του 1848 δημοσιεύεται ένα νέο κείμενο, υποστήριξης του Ιμιγгер αυτή τη στιγμή, αλλά δεν γνωρίζουμε τι έχει συμβεί. Το κείμενο υπογράφουν ο δήμαρχος, ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου, το δημοτικό συμβούλιο, οι παπάδες της πόλης και περίπου 200 Νησιώτες:

“Προς την Α. Μ. τον Βασιλέα της Ελλάδος

Οι υποφαινόμενοι κάτοικοι της πόλεως Νησίου, του δήμου Παμίσου, τολμώμεν να θέσωμεν υπό τας πόδας του Υ. Θρόνου Σου, την ταπεινήν παρούσα μας, και καθικετεύσωμεν δι’ αυτής την Υ. Μεγαλειότητά σας, υπέρ του εις την πόλιν μας υπάρχοντος εμπειροτάτου και συμπαθούς Ιατρού Κυρίου Δρος Ιω. Ν. Ιμιγгер (ακολ. επιιάτρου του στρατού) συναισθανόμενοι και εκτιμώντες την εμπειρίαν, ικανότητα, τας φιλανθρωπικάς ευεργεσίας και ατύτους κόπους αυτού, ούς κατέβαλε και καταβάλλει εις τους δυναίς ασθενίαις υποκύψαντας, αφ’ ής εις την πόλιν μας αφίχθη, και ιδίως κατά το έτος 1846 ότε οι σεισμοί κατέστησαν ημάς σχεδόν ανεστίους, και κατά συνέπειαν αι ασθένειαι αύται υπερπλέονασαν, ως και μέχρι σήμερα όπου οι ασθενούντες ούχ ήττον ο αριθμός των είναι του έτους εκείνου, δεν παύει προσπαθών αδιαλείπτως υπέρ της αναρρώσεως των ασθενών του, τους οποίους θεραπεύει χωρίς της προσποκούσης αμοιβής, πολλούς δε άπόρους δωρεάν, εκθέτων τον ίδιον εαυτόν του εις κίνδυνον μη φεισθείς προς τον σκοπόν τούτο ουδ’ αυτήν την ζωήν του, υποφέρει τα μέγιστα από την φθοροποιόν αυτήν επιδημιακήν νόσον, και κλινήρης ών εφαινότο πρόθυμος εις τον αιτούντα την επίσκεψίν του.

Βασιλεύ

Αν εξιστορούντες εν εκτάσει τας αρετάς, τας φιλανθρώπους ευεργεσίας κλπ. του διακεκριμένου τούτου γιατρού ήθελε βεβαίως φανώμεν

Ο μικροβιολόγος Γεώργιος Ιωαννίδης που αντιμετώπισε την πανώλη του 1924

οκληροί, αλλά άλλαί όμοια αναφοράί προς την Υ. Μ. έγγραφα επίσημα των Δημάρχων Παμίσου και Εύας, άμα δε και πράξεις των Δημοτικών αυτών Συμβουλίων, καταχωρισθέντα εις τα υπ' αριθ. 408, 431 και 437 φύλλον της Φιλολάου εφημερίδος, μαρτυρούσι την ικανότητα, θυσίας κλπ. του ειρημένου ιατρού και δια τούτο επειδή ο Ιατρός ούτος εξακολουθεί προσφερόμενος ωφελιμότητα, ορμώμεθα να προσφέρωμεν και αύθους τη Μεγαλειότητί Σου την άπειρον ευγνωμοσύνην μας, και τας εγκαρδίους ευχαριστίας μας, υπέρ του Ιατρού αυτού Κυρίου Δρος Ιω. Ν. Ιμιγγερ, όστις ενταύθα απέκτησε νέα δικαιώματα της ευγνωμοσύνης μας και της Βασιλικής Σου ευνοίας, επιθυμούμεν και ευχόμεθα την δωρεάν της Βασιλικής Σου χάριτος αυτώ, δια την έτι προθυμοποίησίν του, διότι άνευ

τούτου, καθό εμπειροτάτου όντως, ήδη ότε αι πολυειδείς ασθένειαί ενταύθα εις την Μεσοπνίαν υπερεπλεόνασαν ως ειρήται, θέλει γινόμεθα θύμα τούτων αφεύκτως.

Θέλομεν δε ευγνωμονή και ημείς και οι απόγονοι ημών τας σωτηρίας ταύτας ευλογίας Σου, και αναπέμπη απείρους δοξολογίας και ευχάς προς τον Υψιστον υπέρ της ευημερίας, καλλιτεχνίας και μακροβιότητος του τοσοούτω φιλανθρώπου και φιλολάου Βασιλικού Ζεύγους

Εν Νησίω την 27 Φεβρουαρίου 1848

Της Υ. Μ. υποκλινέστατοι και πιστοί υπήκοοι

Π. Δαρειώτης Δήμαρχος Παμίσου και βουλευτής

Ε. Δαρειώτης Ταγματάρχης

Δημοτικόν Συμβούλιον

Αναγνω. Καμπάς Πρόεδρος, Π. Βρετός, Π. Τζίτης, Δ. Σωτηρόπουλος, Π. Ι. Ούτζικας, Κ. Σάρας, Π. Παπάζογλης, Θ. Οικονομόπουλος, Μ. Κουμάντος, Ιω. Πατρίκης, Γ. Μουρίκης

Ο Ιερός Κλήρος

Ηλίας Ιερεύς Οικονόμος, Ευστάθιος Πρωτόπαπας, Πέτρος Μενουδάκης, Αθανάσιος Βλαχάκης, Δημήτριος Ποδαρός, Αναστάσιος Καρατζάς, Κωνσταντίνος Πατρίκης

Κ. Καλαμαριώτης κτλ. κτλ. κτλ.

(Επονται 187 υπογραφαί)⁽⁹⁾.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΝΗΣΙΩΤΕΣ ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ

Την επόμενη δεκαετία 1850-1860 εμφανίζονται οι πρώτοι Νησιώτες γιατροί. Δεν έχουμε πληροφορίες για την επαγγελματική, αλλά μόνον για την πολιτική δραστηριότητα. Πρόκειται για το Δημήτριο Μερλόπουλο και τον Ιωάννη Καρατζά. Ο Μερλόπουλος εξελέγη στη Β' Εθνοσυνέλευση το 1862 και στη συνέχεια Δήμαρχος Παμίσου το 1868, το 1870, το 1874 και το 1883. Ο Ιωάννης Καρατζάς εξελέγη πρώτος δημαρχιακός πάρεδρος το 1866, αντιπρόσωπος στη Βουλή του 1869 (σε αντικατάσταση του Παπατσώνη) και του 1872, Δήμαρχος Παμίσου το 1879⁽¹⁰⁾.

Την ίδια περίοδο λειτουργεί στο Νησί το πρώτο φαρμακείο που ανήκει στον Κωνσταντίνο

Κουρμαλίδη από το Σταυροπήγιο Μάνης. Σπούδασε φαρμακολογία στο Πανεπιστήμιο Αθήνας, αποφοίτησε το 1847 και εγκαταστάθηκε στο Νησί με το φαρμακείο να λειτουργεί μέχρι και το 1873. Αργότερα το φαρμακείο μεταφέρθηκε στην Καλαμάτα⁽¹¹⁾.

Παράλληλα εμφανίζεται ο Γεώργιος Καρατζάς, αδελφός του Ιωάννη Καρατζά, ο οποίος σπούδασε Φαρμακολογία στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και αποφοίτησε το 1867. Διατήρησε το φαρμακείο μέχρι το 1911 όταν πέθανε, έχοντας εκλεγεί Δήμαρχος Παμίσου το 1887 και το 1903⁽¹²⁾.

Το κύρος των γιατρών και φαρμακοποιών εκείνη την εποχή ήταν μεγάλο και η άσκηση του επαγγέλματος πολλές φορές (όπως και σήμερα) λειτουργούσε ως “προθάλαμος” της πολιτικής δράσης καθώς συνδεόταν άμεσα με τη ζωή και την υγεία των ανθρώπων.

Το “ΧΤΥΠΗΜΑ” ΤΗΣ ΕΥΛΟΓΙΑΣ

Στα τέλη του 1870 η ευλογία “χτυπάει” στο Νησί προκαλώντας καθημερινά θανάτους και φόβο για εξάπλωση σε άλλες περιοχές: “Η φθοροποιός ευλογία μετεδόθη εις την Μεσσήνην και ουδέ των γεραιτέρων φείδεται προπέμπουσα καθ’ εκάστην εις τον άδην. Η Μεσσήνη έχει κοινωνίαν μεθ’ όλης της επαρχίας και των Καλαμών, και οι αρμόδιοι οφείλουσι να λάβωσι πρόσφορα μέτρα εις περιορισμού του κακού, Ουδέν μέχρι τούδε ελήφθη μέτρον και φόβος υπάρχει ότι η Μεσσηνία θ’ αποτίσῃ βαρυσάλγη φόρον εξ αμελείας των αρχών της”⁽¹³⁾.

Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΛΙΚΟΥΝΗΣ

Εξέχουσα προσωπικότητα στα τέλη του 19ου αιώνα ήταν ο Νικόλαος Καλλικούνης, γιατρός και Καθηγητής Φαρμακολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Γεννήθηκε στο Νησί το 1862 και πέθανε στην Αθήνα το 1922. Σπούδασε στην Αθήνα και την Γαλλία. Υπηρέτησε ως γιατρός στα Νοσοκομεία του Μονπελιέ και του Παρισιού, αλλά και ως επιμελητής στην Παθολογική Κλινική του Δημοτικού Νοσοκομείου Αθήνας μέχρι το 1901 οπότε και διορίστηκε ως τακτικός Καθηγητής Φαρμακολογίας. Μεταξύ

των συγγραμμάτων του περιλαμβάνονται και τα εξής: “Περί οροθεραπείας” (Παρίσι 1889), “Περί φυματιώσεως” (Αθήνα 1890), “Κλινική παθολογία και θεραπευτική” (τέσσερις τόμοι από το 1912 μέχρι το 1914)⁽¹⁴⁾.

ΜΑΣΤΙΓΑ ΟΙ “ΕΛΟΓΕΝΕΙΣ ΠΥΡΕΤΟΙ”

Το 1891 έχουμε μια ακόμη περιγραφή της κατάστασης στο Νησί από τους Πατριούς “περιηγητές” Χ. Π. Κορύλλο και Στ. Θεοχάρη. Η περιγραφή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί πέραν των άλλων αναφέρεται και στους “ελογενείς πυρετούς” που ήταν “μάστιγα” για τον πληθυσμό, με δεδομένο μάλιστα το γεγονός ότι ο Κορύλλος ήταν γιατρός. Γράφουν μεταξύ άλλων στις εντυπώσεις τους από την πόλη, κάνοντας και ένα λογοπαίγνιο με τα... μπιστολιδία που έπεφταν εκείνη την εποχή... για ψύλλου πήδημα: “Το Νησίον κείται παρά τον Πάμισον, (εφ’ ου υπάρχει ευτυχώς, καλή γέφυρα), επί λόφου χθαμαλού και περιβάλλεται σχεδόν πανταχόθεν υπό ελών, διόπερ και Νησίον υπό του λαού εκλήθη. Ενεκεν του χθαμαλού και επιπέδου του εδάφους, παρά τας όχθας του παραρρέοντος Παμίσου, σχηματίζονται έλη ευρύτατα, πλήρη υδροχαρών φυτών, αναδίδοντα εν περισσή αφθονία τον έλλειον ιόν, ον δωρούνται τοις περιόικοις και καλύπτοντα πολλάς δεκάδας χιλιάδων στρεμμάτων γης γονιμωτάτης, ικανής να αποδίδει εκατονταπλασίονα τον καρπόν τοις καλλιεργηταίς, ως μαρτυρούσιν αι περί τα έλη ταύτα επί αγρών, διά της εξατμίσεως του θερινού ελληνικού πλίου ελευθερουμένων των υδάτων, σποραί του αραβοσίτου, ου η βλάστησις είναι γιγάντειος και η απόδοσις πλουσία. Οποίος πλούτος κρύπτεται υπό τα έλη ταύτα και οπόσος χρυσός, εξαγόμενος νυν προς αγοράς σιτηρών, δεν θα έμενε εν τω τόπω, εάν προ πολλού, διά δαπάνης σχετικώς μικράς, απέναντι του προφανούς κέρδους, απεστραγγίζοντο ταύτα, διοχετευομένων των υδάτων εις την εγγύς κειμένην θάλασσαν! Ευτυχώς, ό,τι δεν εγένετο άχρι τούδε, γεννήσεται νυν· διότι, διά φορολογίας ειδικής, επί σκοπώ της αποξηράνσεως των ελών του Παμίσου επιβληθείσης, εισεπράχθηκε και ει-

Η ορυζοκαλλιέργεια δίχασε την πόλη και τους κατοίκους τη δεκαετία του 1930-1940 όταν “φούντωσε” η ελονοσία

σπράττεται ικανόν χρήμα, δι’ ἤρξαντο ἡδη αι προκαταρκτικαί εργασίαι, προς αποκάλυψιν των υποβρυχίων γαιών και απαλλαγὴν των περιοίκων υπό της μάλιστα των ελογενών πυρετών.

Μεθ’ ὅλην ὅμως την εισηνοήν του εκ των παρακειμένων ελών μεμολυσμένου αέρος, οι κάτοικοι του Νησίου εισίν, ως και οι λοιποί Μεσσήνιοι, ακμαίοι και εύσωμοι. Φαίνεται ότι τα φαγοκύτταρα, τα έργον έχοντα την καταστροφὴν των ἔξωθεν εν τω οργανισμῷ εισερχομένων παντοειδῶν νοσογόνων βακτηριδίων και μαγκουριδίων, εισίν λίαν ανεπτυγμένα εν τω αίματι των Μεσσηνίων εν γένει, και ιδίως των Νησιωτῶν, ως και τα ανθρωποκτόνα μικρόβια, ων ἕνεκα, υπέρ πάντας τους ελευθέρους Ἑλληνας, οι Μεσσήνιοι αλληλοκτονούσιν. Οποία ἀφθιτος δόξα αναμένει τον Ἑλληνα Pasteur, τον δυνησόμενον, ἔστω και δι’ ἐνέσεων, να θεραπεύση την πανελλήνιον ταύτην νόσον! Κατά

την γνώμην των πολλῶν, το ανθρωποκτόνον μικρόβιον αναπτύσσεται εν τοις σελλαχίοις, ἔνθα εδρεύουσι τα παραγωγικά τούτων πολύκροτα και τα φάσγανα. Εάν κατορθωθῆ η ἐξάλειψις των παραγωγικῶν αιτίων, αναμφιλέκτως θα εκλείψει και η νόσος! *Pium desiderium!*⁽¹⁵⁾.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Αυτή την περίοδο εμφανίζεται μια “νέα γενιά” γιατρῶν και φαρμακοποιῶν. Μια διαφημιστικὴ καταχώρησι του 1895 μας πληροφορεῖ ότι στο Νησί ἔχει εγκατασταθεῖ ο (πρώτος κατά πάσα πιθανότητα) οδοντίατρος Δημήτριος Μακρυνιώτης που κάνει συγκεκριμένες οδοντιατρικές πράξεις ἀπὸ μασέλες και σφραγίσματα μέχρι εξαγωγές και θεραπεία πονόδοντου: “Ο εν Μεσσηνίᾳ εγκατεστημένος οδοντοίατρος κ. Δημήτριος Μακρυνιώτης γνωστόν ποιεῖ τοις πάσι, ότι κατασκευάζει τεχνητοὺς οδόντας και οδοντοστοι-

χίας, δια νεωτάτου όλως συστήματος, θεραπεύει τας ασθένειας των ούλων, καθαρίζει τους τερπιδωνισμένους οδόντας και σφραγίζει αυτούς δια χρυσολεύκου και πορσελάνης, θεραπεύει τους οξύτατους πόνους αυτών δι. Ειδικού φαρμάκου και εξάγει τους εντελώς κατεστραμένους οδόντας ανωδύνως.

Όραι επισκέψεως 7-10 π. μ., 12-3 μ. μ.”⁽¹⁶⁾.

Σε οδηγό του 1898 τον οποίο εξέδωσε ο Ιωάννης Χρ. Μιχαλακάς που συντηρούσε τυπογραφείο και βιβλιοπωλείο στο Νησί, συναντάμε πολλούς πλέον υγειονομικούς:

Γιατροί: Λυμπερόπουλος Γεώργιος, Στυλιανόπουλος Αριστομένης, Κροντήρης Ηλίας, Φάκωνας Γεώργιος, Μιχαλόπουλος Λεωνίδας, Βακαλόπουλος Φώτιος, Μερλόπουλος Χαράλαμπος, Μπαρδόπουλος Αλέξιος, Βρεττός Θεόδωρος, Πουλόπουλος Ευστάθιος, Αλεβίζος Δημήτριος.

Οδοντίατροι: Μακρυγιώτης Δημήτριος.

Φαρμακοποιοί: Καρατζάς Γεώργιος, Σχουμάχερ Μιχαήλ. Ηλιοπούλος Ανδρέας, Στυλιανόπουλος Παναγιώτης⁽¹⁷⁾.

Ορισμένοι από αυτούς είχαν έντονη πολιτική παρουσία στα δημοτικά πράγματα: Ο Φώτης Βακαλόπουλος εξελέγη βουλευτής το 1910 και πολλές φορές κοινοτάρχης και σύμβουλος. Ο Παναγιώτης Στυλιανόπουλος εξελέγη βουλευτής το 1928. Ο Αλέξανδρος Μπαρδόπουλος κοινοτάρχης το 1926. Ο Γεώργιος Φάκωνας ήταν υποψήφιος δήμαρχος το 1903 και το 1907, τη δεύτερη φορά έχασε την εκλογή για ελάχιστους ψήφους. Ο Χαράλαμπος Μερλόπουλος ήταν υποψήφιος δήμαρχος το 1895 και εκλεχτηκε κοινοτικός σύμβουλος το 1914⁽¹⁸⁾.

Ο ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΕΡΛΟΠΟΥΛΟΣ

Μια ιδιότυπη περίπτωση γιατρού φαίνεται πως ήταν ο Χαράλαμπος Μερλόπουλος, πιο γνωστός ως ο “γιατρός Μέρλας”. Σύμφωνα με την “αυιογραφικού” χαρακτήρα βιογραφία του, γεννήθηκε στο Νησί το 1865 και ήταν γιός του δημάρχου Παμίσου και γιατρού Δημήτριου Μέρλα. Τελείωσε το σχολείο στο Νησί και σπούδασε στην Ιατρική Σχολή Παρισιού από την οποία πήρε πτυχίο “ειδικού παθολόγου και μαι-

Το “κινίνο” όπως έλεγαν την κινίνη, το “θαυματουργό” φάρμακο για την ελονοσία για πολλές δεκαετίες. Συνδέθηκε με αισχροκέρβεια και νοθεία τις δύσκολες εποχές, η διακίνηση έγινε “κρατικό μονοπώλιο” το 1908 και απελευθερώθηκε πάλι το 1924. Για να γίνει πάλι “κρατικό μονοπώλιο” το 1931 αφού τα φαινόμενα επαναλήφθηκαν.

ευτήρος”. Η σχολή είχε έδρα “φυσιοθεραπευτικής” με την οποία ασχολήθηκε συστηματικά ενώ με σύμφωνα με κάποιες πληροφορίες συνέχισε τις σπουδές του στο Βερολίνο. Από το Παρίσι γύρισε με ένα κιβώτιο φάρμακα “φυσιοθεραπείας” που χρησιμοποιούσε στις θεραπευτικές μεθόδους και αργότερα τα προμηθευόταν από την Αμερική μέσω συμφοιτητή του από το Παρίσι. Κάποια στιγμή σε απροσδιόριστο χρόνο έφυγε από το Νησί και πήγε σε οικογενειακό ελαιοπερίβολο στο Τζώρι σε μικρή απόσταση από το χωριό και τη θάλασσα. Εζησε ασκπτικά ασκώντας “εναλλακτική ιατρική” (“ομοιοθεραπευτική της φυσιοθεραπείας”) την οποία συνδύαζε με παραινήσεις για “πίστη και προσευχή”. Τρεφόταν με καρπούς και φρούτα της γης, σπανίως έτρωγε μαγειρευτό φαγητό όταν πήγαινε μια φορά την εβδομάδα στο Νησί και επισκεπτόταν εστιατόριο ξενοδοχείου. Ήταν και η μόνη φορά που εμφα-

νιζόταν με κουστούμι, τον υπόλοιπο χρόνο κυκλοφορούσε στο κτήμα με μακρύ χιτώνιο και κάποιες φορές με πολύ κρύο φορούσε και ένα σακάκι. Κατά κανόνα δεν έπαιρνε χρήματα από τους ασθενείς, από κάποιους ορισμένες φορές έπαιρνε το κόστος των φαρμάκων. Στο σπίτι του συνέρρεαν ασθενείς από όλες τις περιοχές καθώς είχε τη φήμη του “θαυματοουργού γιατρού” και ήταν γνωστός σε όλη την περιφέρεια. Ζώντας απομονωμένος από τον υπόλοιπο κόσμο έπεσε θύμα ληστείας και κακοποιήθηκε την άνοιξη του 1939 χωρίς να δώσει πληροφορίες στην αστυνομία παρότι γνώριζε τους δράστες⁽¹⁹⁾.

Η ΦΥΜΑΤΙΩΣΗ

Από τις ασθένειες που ταλαιπώρησαν τον τόπο δια πολλά χρόνια ήταν η φυματίωση. Μια στατιστική έρευνα για τους θανάτους από φυματίωση από το 1890 μέχρι το 1899, για τις πόλεις με πληθυσμό από 5.000 μέχρι 10.000 κατοίκους (στους οποίους αναφέρεται και το Νησί) δίνει μέση ετήσια θνητότητα ανά 10.000 κατοίκους έναν αριθμό 16,39. Με 6.175 κατοίκους στην απογραφή του 1896 αυτή η στατιστική δίνει περίπου 10 θανάτους το χρόνο από φυματίωση στο Νησί⁽²⁰⁾.

Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ

Στις αρχές του 20ου αιώνα ένας άλλος Νησιώτης γιατρός αναδεικνύεται ένας από τους κορυφαίους στην Ελλάδα. Ο Νίκος Οικονομόπουλος, ομότιμος Καθηγητής Φυματιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Γεννήθηκε στο Νησί το 1886 και σπούδασε Ιατρική στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Ζυρίχης και Λωζάνης. Ειδικεύτηκε στην φυματίωση και απέκτησε ιδιαίτερη φήμη για τις έρευνες και πραγματείες επί της νόσου, ως ειδικός φυματιολόγος. Από το 1912 εργάστηκε ως γιατρός φυματιολόγος στην Αθήνα. Το 1938 έγινε διευθυντής της κλινικής του Νοσοκομείου-Σανατορίου «Σωτηρία». Το 1945 εξελέγη έκτακτος και το 1950 τακτικός καθηγητής Φυματιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αποχώρησε από την υπηρεσία το 1956 λόγω ορίου ηλικίας και ανακηρύχθηκε ομότιμος

καθηγητής. Πολιτεύτηκε στις εκλογές του 1915 ως υποψήφιος του συνδυασμού Δημητρακόπουλου στη Μεσοπνία. Μετείχε ως αντιπρόσωπος της Ελλάδας στο Α' Διεθνές Συνέδριο κατά της Φυματίωσης στη Ρώμη το 1950. Διετέλεσε πρόεδρος της Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών, του Νοσπλευτικού Ιδρύματος Εργατών Θαλάσσης και της Εφορείας των Νοσοκομείων «Αρεταίειον» και «Αιγινήτειον». Τιμήθηκε με το παράσημο Ταξίαρχη Φοίνικος. Μεταξύ των εργασιών του σπουδαιότερες είναι οι εξής: «Η φθισιογένεσις» (1916). «Παρατηρήσεις και έρευνα επί αποτιτανωθείσης φυματιώδους εστίας» (1917). «Η καθίζησις των ερυθρών αιμοσφαιρίων εν τη φυματίωσι των πνευμόνων» (1926). «Ο τεχνητός πνευμονοθώραξ εν τη θεραπεία της φυματίωσης» (1912). «Αι κατά την εφαρμογήν του τεχνητού πνευμονοθώρακος άμεσοι νευρικά επιπλοκάι, εμβολή, εκλαμπρία του υπεζωκότος» (σε συνεργασία με τον Β. Παπανικολάου 1927). «Το μεσοπνευμόνιον κατά τον αυτόματον και τεχνητόν πνευμονοθώρακα» (1925). «Το φαινόμενον της εκλεκτικής συμπτύξεως των νοσοσών μοιρών του πνεύμονος εν των τεχνητώ πνευμονοθώρακι» (με τον Β. Παπανικολάου 1926). «Η φρενικοεξαίρεσις εν τη φυματίωσι των πνευμόνων» (1928). «Η θεραπευτική επίδρασις της φρενικοεξαίρεσεως επί της εν τω άνω λοβώ των πνευμόνων φυματιώδους επεξεργασίας» (1930). «Γρίπη και φυματίωσις» (1921). «Δάγγειος νόσοσις και φυματίωσις» (1928). «Η καφουρά εν τη φυματίωσι» (1913). «Η διά σανοχρυσίνης χημικοθεραπευτική της φυματίωσης των πνευμόνων» (1926) κ.ά. Παράλληλα δημοσίευσε σειρά εργασιών που αφορούσαν την κοινωνικοϋγιεινή πλευρά της φυματίωσης όπως: «Περί αποστολής των σανατορίων εν τη θεραπευτική και αντιφυματική δράσει εν Ελλάδι» (1916). «Κοινωνική υγιεινή - κοινωνική πρόνοια - κρατική μέριμνα» (1922). «Η ελευθέρα νοσπλεία των φυματικών» (1927). «Η ενδεικνυομένη κρατική μέριμνα διά τον κατά της φυματίωσης αγώνα» (1929) κ.ά. Πολλές από τις εργασίες του δημοσιεύτηκαν σε γαλλικά, γερμανικά και σουηδικά περιοδικά.

Μεταξύ των άλλων διετέλεσε και συνεργάτης της «Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας»⁽²¹⁾.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΑΠΟ “ΟΔΗΓΟΥΣ”

Στη διάρκεια του 20ου αιώνα οι πληροφορίες για τους γιατρούς, τους οδοντιάτρους και τους φαρμακοποιούς δημοσιεύονται στους ετήσιους πανελλαδικούς οδηγούς που άρχισαν να εκτυπώνονται μετά την πρώτη δεκαετία

Το 1911 στο Νησί υπάρχουν:

Γιατροί: Γεώργιος Αναστασιάδης, Αγαπηνός Βασίλειος, Βακαλόπουλος Φώτιος, Βρεττός Θεόδωρος, Κροντήρης Ηλίας, Κορκοκικήτας Παναγιώτης, Καλογερόπουλος Νικόλαος, Μουρίκης Ιωάννης, Πουλόπουλος Γεώργιος, Φάκωνας Γεώργιος, Χονδρός Α.

Φαρμακεία: Ηλιόπουλου Γ, Καρατζά Γ., Μπαρδόπουλου Γ., Στυλιανόπουλου Παν., Σχουμάχερ Μ.⁽²²⁾

Ο Γεώργιος Αναστασιάδης μετακινήθηκε στην Καλαμάτα όπου ίδρυσε μεγάλη κλινική ενώ πήρε δραστήρια μέρος στη δημόσια ζωή και ήταν από τους ιδρυτές (και πρόεδρος) του “Απόλλωνα”. Ο Παναγιώτης Κορκοκικήτας χρημάτισε πολλές φορές Κοινοτάρχης.

Το 1916-17 στο Νησί υπάρχουν:

Γιατροί: Βακαλόπουλος Φ., Βρεττός Θ., Καλογερόπουλος Ν., Κορκοκικήτας Π., Κροντήρης Η., Μουρίκης Ι., Πουλόπουλος Γ., Στυλιανόπουλος Α., Φάκωνας Γ., Χονδρός Α.

Φαρμακεία: Βακαλόπουλου Α., Ηλιόπουλου Α. Γ. Κληρονόμων Καρατζά Γ., Μπαρδόπουλου Π. Γ, Στυλιανόπουλου Π., Σχουμάχερ Μ.⁽²³⁾

ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΓΡΙΠΗ

Οι γιατροί αυτοί κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν το 1918 την πανδημία γρίπης που έμεινε στην ιστορία ως “ισπανική” και είχε σαν αποτέλεσμα το θάνατο εκατομμυρίων ανθρώπων σε όλο τον κόσμο (ορισμένοι υπολογισμοί δίνουν μέχρι και 50 εκ. Θανάτους). Μια εικόνα για το πλήγμα της ισπανικής γρίπης στο Νησί δίνει ο Θεόδωρος Τσερπές: “Θυμάμαι τη γρίπη (την ισπανική, “σπανιόλα” όπως την έλεγαν τότε, που κράτησε κάποιο εξάμηνο του 1917-18 νομίζω). Θυμάμαι

Διαφήμιση “Αντιπλασμοδίνης” στον τοπικό Τύπο για την αντιμετώπιση της ελονοσίας τη δεκαετία του 1930

πως κάθε μέρα χτυπούσαν 5-10 φορές οι καμπάνες στο Νησί για ισάριθμες κηδείες. Τότε πέθανε και ο ανθρωπιστής γιατρός Μουρίκης με την αδελφή του και εκατοντάδες άλλοι Νησιώτες”⁽²⁴⁾.

ΙΔΡΥΣΗ ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Το 1919 ιδρύεται Ιατρικός Σύλλογος στο Νησί που ανακοινώνει και... τιμολόγια ιατρικών πράξεων: “Συνελθόντες άπαντες οι εν Μεσσήνη ιατροί ίδρυσαν Ιατρικόν Σύλλογον, συνάμα δ’ ακολουθούντες και το παράδειγμα των λοιπών συναδέλφων αυτών και άλλων επαγγελματιών, ως εκ των αναπτυχθεισών εκ των περιστάσεων μεγάλων βιοτικών αναγκών και συμφώνως τω ΔΝΓ’ Νόμω του έτους 1912, εκανόνισαν τα της ιατρικής αυτών αμοιβής ως εξής:

Απλή επίσκεψις ημερινή δραχ. 3-5

Απλή επίσκεψις νυκτερινή δραχ. 5-10

Συμβούλιον ημερινόν δραχ. 7

Συμβούλιον νυκτερινόν δραχ. 10

Επίσης εκανόνισαν την αμοιβήν των εκτός της πόλεως, ήτοι εν ταις αγροτικαίς κατοικίαις, επίσκεψιν αυτών, των εν τοις πέριξ χωρίοις και άλλας λεπτομερείας της αμοιβής αυτών, προκειμένου περί διαφόρων χειρουργικών ή μαιευτικών επεμβάσεων, ενέσεων κλπ. κλπ.”⁽²⁵⁾.

ΠΑΝΩΛΗ ΣΤΟ ΝΗΣΙ

Το 1920 εκδηλώνεται πανώλη στο Νησί που σκορπά θάνατο και φόβο. Αναφερόμενος στις ασθένειες και την πανώλη ο Θεόδωρος Τσερπές αναφέρει: “Κατά τα χρόνια αυτά έκαναν μεγάλη θραύση στο Νησί διάφορες αρρώστιες. Κυρίως

η φυματίωση, ο κοιλιακός τύφος, η παιδική θνησιμότητα και οι πνευμονίες. Στα 1926 περίπου εμφανίστηκαν επικίνδυνα κρούσματα βουβωνικής πανώλης (σ. σ. από τα στοιχεία που παραθέτει στη συνέχεια προκύπτει πως αναφέρεται στην πανώλη του 1920). Πάραυτα εστάλη από την Αθήνα συνεργείο με επικεφαλής ένα γιατρό Αγγελόπουλο (θυμάμαι καλά τ' όνομά του). Ήταν ένας σαρανταπεντάρης λίγο παχύς, με γυαλάκια, πολύ καλοντυμένος και γλυκομίλητος άνθρωπος. Είμουνα τότε μαθητής στις τελευταίες τάξεις του γυμνασίου και ήταν ο πρώτος άνθρωπος που κατέκτησε τον θαυμασμό μου. Απάνω στο φοβερό κίνδυνο έμοιαζε σαν αεικίνητος στρατηγός σε ώρα μάχης. Απομόνωνε τα πανωλόβλητα και τα ύποπτα πανώλης σπίτια. Δημιούργησε αμέσως νοσοκομείο πανωλοβλήτων στο απομακρυσμένο σπίτι του Σιαπέρα στην Παλαιά Βρύση. Η αστυνομία ετέθη υπό τας διαταγές του και χρησιμοποίησε και φαντάρους του 9ου Συντάγματος Καλαμών. Εβανε φρουρές στα πανωλόβλητα σπίτια και στο νοσοκομείο, με αυστηρές διαταγές. Απολύμανε όλα τα σπίτια, αφού τα ' κλεινε και έκαιγε μέσα θειάφι μασούρια. Εμοίραζε φάκες και διέτασσε να καίγονται αφού πετρελαιωθούν οι συλλαμβανόμενοι ποντικοί. Απολύμανε τους υπονόμους με θειάφι αφού έκλεισε όλες τις εξόδους. Διέτασσε κι' έσκαβαν λάκκους με λιωμένο ασβέστη, όπου πετούσε τα πτώματα των πανωλόβλητων νεκρών, έξω του νεκροταφείου και μετά όταν ξεραίνονταν ο ασβέστης τους έκλεινε με χώμα. Όλη την ημέρα έτρεχε, επεσκέπτετο άφοβα τους νοσηλεύόμενους χολερόβλητους, επεσκέπτετο τα ύποπτα σπίτια και τα απομονωμένα πανωλόβλητα και παρακολουθούσε τους ενοίκους. Είχε μοιράσει καμφορά, οινόπνευμα κλπ. και διέτασσε γενική καθαριότητα και άφθονη χρήση νερού. Τη νύχτα δε, όπως έλεγαν, δεν κοιμόταν αλλά ξημερωνόταν στο μικροσκόπιο. Ετσι σε 3-4 μήνες κατάφερε να εξαφανίσει το κακό, έχοντας μόνο 15-20 νεκρούς⁽²⁶⁾.

Το 1920 στο Νησί υπάρχουν:

Γιατροί: Ανδρουσινός Απόστολος, Βακαλό-

πουλος Φώτιος, Καλογερόπουλος Νικόλαος, Κορκονικήτας Παναγιώτης, Πουλόπουλος Γ. Α., Στυλιανόπουλος Αρ., Φάκωνας Γ. Ι.

Φαρμακεία: Βακαλόπουλου Αν. Π., Ηλιόπουλου Γεωργ. Α., Καρατζά Ηλία Ι., Μπαρδόπουλου Γεωργ. Π., Στυλιανόπουλου Π., Σχουμάχερ Μ.⁽²⁷⁾.

Όπως φαίνεται, μετά από μια περίοδο κατά την οποία το φαρμακείο του Γεωργίου Καρατζά που λειτούργησε ως "κληρονόμων" του, το ανέλαβε ο γιός του Ηλίας Καρατζάς, ο οποίος σπούδασε Φαρμακευτική στο Πανεπιστήμιο Αθήνας. Παρέμεινε στο Νησί λίγα χρόνια και μετά έφυγε για την Καλαμάτα. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Βιοχημεία (Πανεπιστήμιο Γκέρλιτς) και στη Μικροβιολογία (Πανεπιστήμιο Βερολίνου) και στο χώρο του φαρμακείου στην Καλαμάτα λειτούργησε μικροβιολογικό εργαστήριο. Ίδρυσε το δεύτερο συνεταιρισμό ορυζοκαλλιέργειας στο Νησί. Στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής το 1944 διορίστηκε Δήμαρχος Καλαμάτας και εκτελέστηκε μετά την καταδίκη του σε θάνατο από το "Λαϊκό Δικαστήριο" το Σεπτέμβριο του 1944⁽²⁸⁾.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΓΙΑΤΡΟΥ ΑΠΟ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ

Στα τέλη του 1921 δημοσιεύεται η είδηση ότι επιστρέφει στο Νησί ο γιατρός Γιαννέτζος μετά από 13 χρόνια σε Μαυροβούνιο και Σερβία: "Μετά δεκατριετή απουσίαν επανήλθεν εις την γείτονα πόλιν Μεσσήνης ο φίλος και έγκριτος ιατρός κ. Γ. Γιαννέτζος εκ Μαυροβουνίου και Σερβίας.

Ο διακεκριμένος επιστήμων είχε αποσταλή εις Μαυροβούνιον, κατόπιν σχετικής αιτήσεως της Μαυροβουνιώτικης κυβερνήσεως μετ' επιτυχή αυστηράν δοκιμασίαν, επιτυχών πρώτος εις τον ενεργηθέντα μεταξύ εκατόν είκοσι άλλων υποψηφίων. Ο κ. Γιαννέτζος κατά την εν Κετίγνη διαμονήν του είχε εφελκύσει ιδιαίτερώς την προσοχήν του Βασιλέως Νικολάου, ούτινος ετύγχανε έμπιστος φίλος και ιατρός, περιπλέων δε είχε διορισθή και Τμηματάρχης της υγείας και Διευθυντής του αύτοθι Νοσοκομείου.

Μετά την θύελλαν του Ευρωπαϊκού Πολέμου και την απορρόφσιν του Μαυροβουνίου υπό

Διαφήμιση "Κινοπλασμίνης" στον τοπικό Τύπο ως φαρμάκου για την ελονοσία τη δεκαετία του 1930

της Σερβίας, ο κ. Γιαννέτζος κατά πρόσκληση της Σερβικής κυβερνήσεως εγκατεστάθη εν Βελιγραδίω ως Διευθυντής του εκεί Μεγάλου Νοσοκομείου, όπου ευδοκίμως ηργάσθη επί τριετίαν. Ήδη ο κ. Γιαννέτζος εγκαθίσταται μονίμως εν Μεσσήνη, όπου θα συνεχίση το επιστημονικόν του στάδιον, κεκτημένος όλα τα εφόδια κρατίστου ιατρού. Ίσως κατ'αυτάς ο κ. Γιαννέτζος θα καταστήση γνωστόν εις το Μεσσηνιακόν κοινόν όλην την εν Μαυροβουνίω και Σερβία επιστημονικήν, πολιτικήν και κοινωνικήν και στρατιωτικήν κίνησιν από των σπηλών της "Σημιάας"⁽²⁹⁾.

Δεν γνωρίζουμε αν και πόσο έμεινε στον τόπο που επέστρεψε, όμως σύμφωνα με τους οδηγούς, το 1921 στο Νησί υπάρχουν:

Γιατροί: Βακαλόπουλος Φ., Ανδρουσινός Α., Καλογερόπουλος Ν., Κορκονικήτας Π., Πουλόπουλος Γ., Στυλιανόπουλος Α, Φάκωνας Γ.

Φαρμακεία: Βακαλόπουλου Α., Ηλιόπουλου Α., Καρατζά Η., Μπαρδόπουλου Π., Στυλιανόπουλου Π., Σχουμάχερ Μ.⁽³⁰⁾

Το 1925-26 στο Νησί υπάρχουν:

Γιατροί: Ανδρουσινός Απόστ., Βακαλόπουλος

Φώτης, Καλογερόπουλος Νικ., Κορκονικήτας Π., Πουλόπουλος Γ., Στυλιανόπουλος Α.

Οδοντίατροι: Χρονοπούλου Ελ.

Φαρμακεία: Βλαντασόπουλου Φωτ., Καρατζά Ηλ., Μπαρδόπουλου Γ., Στυλιανόπουλου Παν., Σχουμάχερ Ιωσήφ⁽³¹⁾.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΠΑΝΩΛΗ

Το 1924 εκδηλώνονται και πάλι κρούσματα πανώλης. Στο Νησί έρχεται με εντολή του υπουργείου ο μικροβιολόγος Γεώργιος Ιωαννίδης (1893-1953). Πρόκειται για μια σπουδαία προσωπικότητα της ιατρικής, στη συνέχεια διετέλεσε διευθυντής του Μικροβιολογικού Τμήματος και Υποδιευθυντής του Ελληνικού Ινστιτούτου Παστέρ. Στο Νησί μένει για καιρό και κάνει σε υπηρεσία το... μήνα του μέλιτος καθώς μόλις έχει παντρευτεί και έφθασε μαζί στο Νησί, με τη Ζωή Μελά (1898-1996), ιδρυτικό μέλος του Συνδέσμου Ελληνίδων Επιστημόνων και της Ένωσης Ελλήνων Χημικών.

ΚΑΙ ΚΛΙΝΙΚΕΣ

Το 1926 πέθανε ο Φώτης Βακαλόπουλος και από σχετική ανακοίνωση πληροφορούμαστε ότι ήταν ο πρόεδρος του Ιατρικού Συλλόγου Μεσσήνης και τον αναπλήρωσε προσωρινά ο Αρ. Στυλιανόπουλος⁽³²⁾.

Το 1927 ο Ιωσήφ Σχουμάχερ εκλέχτηκε πρόεδρος της Κοινότητας.

Το 1930 ίδρυσε την κλινική "μαιευτική, γυναικολογική, παιδιατρική, παθολογική" ο Σταύρος Γιαννόπουλος "επί τετραετίαν εν Παρισίοις εκπαιδευθέντος εν τοις νοσοκομείοις Tarnier, Broca, Cochin, Saint Antoine, Hopital Desenfates Malades, Clinique Baudeloque". Η κλινική διέθετε "πλήρεις εγκαταστάσεις μικροβιολογικού και χημικού εργαστηρίου, εξετάσεις αίματος, πυέλων, ούρων κλπ.". Η κλινική είχε στεγαστεί "παρά τον Αγ. Δημήτριον (εν τη τέως οικία Ιωάννου Μουρίκη) (δηλαδή στο παλιό 4ο Δημοτικό Σχολείο) 9-12 μ. Και 4-7 μ. μ. Κατά την ανακοίνωση "εν τη κλινική χειρουργεί ο ιατρός κ. Σ. Σταματόπουλος⁽³³⁾.

Την ίδια χρονιά στο Νησί υπάρχουν:

Γιατροί: Αγγελόπουλος Ε., Ανδρουσινός Απ., Κορκονικήτας Π., Κωνσταντακόπουλος Π., Πουλόπουλος Γ., Στυλιανόπουλος Αρ.

Φαρμακεία: Καρακώστα Ι., Μπαρδόπουλου Γ., Μπετζίνη Κ., Στυλιανόπουλου Π.⁽³⁴⁾.

Το 1934 ο χειρουργός οδοντίατρος Χαρ. Π. Κουζής “δέχεται εις το επί της δημοσίας οδού ιατρείω του καθ’ εκάστην”⁽³⁵⁾.

Το 1934-35 στο Νησί υπάρχουν:

Γιατροί: Αγγελόπουλος Ε., Ανδρουσινός Α., Κορκονικήτας Π., Κωνσταντακόπουλος Π., Πουλόπουλος Γ., Στυλιανόπουλος Α.

Φαρμακεία: Καρακώστας Ι., Μπαρδόπουλος Γ., Μπετζίνης Κ., Στυλιανόπουλος Π.⁽³⁶⁾.

Με δεδομένα τα στοιχεία, η “υποψία” είναι πως δεν έχει ανανεωθεί η “ύλη” του οδηγού από τις αρχές της δεκαετίας.

Το 1935 στο Νησί λειτουργεί η “μαιευτική, γυναικολογική, παθολογική κλινική” του Χαράλαμπου Μπουλούκου⁽³⁷⁾.

Το 1937 στο Νησί υπάρχουν:

Γιατροί: Αγγελόπουλος Ευαγγ. (παθολόγος-μαιευτήρ), Ανδρουσινός Αποστ. (παθολόγος-μαιευτήρ), Γιαννόπουλος Σταύρος (παθολόγος), Κούτσικας Δημ. (παθολόγος), Κωνσταντακόπουλος Παν. (παιδίατρος), Ματσούκας Αθαν. (παθολόγος), Πουλόπουλος Γεωργ. (παθολόγος), Στυλιανόπουλος Αριστ. (παθολόγος), Στυλιανόπουλος Θεόδ. (παθολόγος).

Οδοντίατροι: Ανδρουσινού Βασιλική, Μιχαλόπουλος Ιωάννης, Μουλά Κατίνα, Χρονοπούλου Ελένη, Παναγιωτοπούλου Κλεοπάτρα.

Φαρμακοποιοί: Ανδρουσινός Δημητρ., Καρακώστας Ιωαν., Μπαρδόπουλος Γεωργ., Στυλιανόπουλος Παν.⁽³⁸⁾.

Το 1938 στο Νησί υπάρχουν:

Φαρμακεία: Καρακώστας Ιωαν., Μπαρδόπουλος Γεωρ., Σαλαμάνος Δ., Παπαδόπουλος Φ.⁽³⁹⁾.

Στα χρόνια της Κατοχής τα πράγματα γίνονται ακόμη πιο δύσκολα, οι ασθένειες θερίζουν (ειδικά η ελονοσία), τα φάρμακα είναι δυσεύρετα και ένα μικρό μέρος των αναγκών καλύπτει ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (με επικεφαλής το μετέπειτα δήμαρχο Σταύρο Τσούση) μετά από συνταγογράφηση των γιατρών. Για ένα μικρό

Διαφήμιση του DDT, παρουσιάστηκε σαν θαυματοργό για... όλες τις χρήσεις, ψέκαζαν ακόμη και ανθρώπους και είχε θεαματικά αποτελέσματα. Για να αποδειχθεί στη συνέχεια ότι ήταν καρκινογόνο και επικίνδυνο για την υγεία των ανθρώπων και μάλιστα σε βάθος χρόνου.

διάστημα μετά την απελευθέρωση το 1944 δραστηριοποιήθηκε στο Νησί ο γιατρός Στάθης Καναβός, έπαρχος του ΕΑΜ στην περιφέρεια.

Τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες στην πόλη εργάζονται ορισμένοι από τους γιατρούς που υπήρχαν προπολεμικά (Κούτσικας, Μπουλούκος, Κωνσταντακόπουλος, Κορκονικήτας μέχρι το 1955 που πέθανε) αλλά και καινούργιοι όπως οι Κωνσταντίνος Αλεβίζος, Περικλής Σπυρόπουλος, Λεωνίδας Χριστοφιλόπουλος (μαιευτήρας, διέθετε και κλινική). Από τους οδοντιάτρους συνεχίζουν οι Κουζής, Χριστοπούλου (Παναγιωτοπούλου), Χρονοπούλου (Κούτσικας) και Μιχαλόπουλος και νεότεροι όπως ο Σταύρος Κακούρης, η Στέλλα Ζολώτα και Βασιλική Τζαμουράνη. Από τους φαρμακοποιούς δραστη-

ριοποιούνται οι παλιοί (Καρακώστας, Παπαδόπουλος) αλλά και νεότεροι (Αντώνης Σταυρόπουλος, Νίκος Κανελλόπουλος). Κάπου στα τέλη της δεκαετίας του 1949 είχε εγκατασταθεί και ο γιατρός Παύλος Μουλαβασίλης ο οποίος πέθανε το 1952. Αφησε μεγάλο μέρος της περιουσίας του στο Δήμο Μεσσήνης για την κατασκευή νοσοκομείου για απόρους. Στο οικοπέδο που βρισκόταν το σπίτι και το ιατρείο του κατασκευάστηκε το ΚΑΠΗ όταν άλλαξε ο σκοπός

της δωρεάς. Ακολούθησαν τα νεότερα χρόνια πολλοί γιατροί, οδοντίατροι και φαρμακοποιοί οι οποίοι δεν είναι ακόμπ... αρμοδιότητα της ιστορίας. Στο χρονικό που διανύσαμε καταγράφονται στιγμές από το μεγάλο κεφάλαιο “υγεία” όπως το έζησαν οι γενιές που έζησαν στο γενέθλιο τόπο μετά την απελευθέρωση. Ένα χρονικό ανοικτό σε συμπληρώσεις και διορθώσεις, που δεν μπορεί παρά να ενδιαφέρει τους νεότερους...

(1) Γιώργου Β. Νικολάου “Η Μεσσηνία όπως την είδε το 1832-1833 ο Γάλλος αξιωματικός Λακούρ” – “Μεσσηνιακό Ημερολόγιο” τόμος 3ος

(2) John Murray “A hand book for travellers on the Ionian Islands, Greece, Turkey, Asia” – 1840 – Ανάκτηση από το Google Books

(3) ΓΑΚ Μεσσηνίας “Συμβολαιογραφικές πράξεις Νησίου Μεσσηνίας έτους 1835”

(4) Παναγιώτη Κατσίβελα “Η Ιατρική στη Μεσσηνία κατά την Επανάσταση του 1821” – Ειδική έκδοση εφημερίδας “Ελευθερία”

(5) Εφημερίδα “Αθηνά” 2/9/1942

(6) “Φίλος του Λαού” 31/7/1846

(7) “Φίλος του Λαού” 27/11/1846

(8) “Φίλος του Λαού” 24/12/1846

(9) “Φίλος του Λαού” 10/3/1848

(10) Βουλή των Ελλήνων “Μητρώο πληρεξουσίων, γερουσιαστών και βουλευτών”

(11) Μίμη Φερέτου “Μεσσηνιακά 1969-1970”

(12) “1867-1994, τρεις γενιές φαρμακοποιοί” – “Θάρρος” 1/7/2001 – Με πληροφορίες από το ανέκδοτο αρχείο του φαρμακοποίου Χαράλαμπου (Λάμπη) Ηλ. Καρατζά

(13) “Αριστόδημος” 29/11/1870

(14) Ηλία Μπιτσάνη “Το Νησί (Μεσσηνία) στο χώρο και το χρόνο”

(15) Χ.Π. Κορύλλου, Στ. Θεοχάρη, “Πεζοπορία από Πατρών εις Καλάμας”

(16) “Ευνομία” 11/2/1895

(17) ΓΑΚ Μεσσηνίας, Αρχείο Μίμη Φερέτου, φάκελλος Μεσσηνία, “Μεσσηνιακού Αστέρος Ημερολόγιο”

(18) Ηλία Ε. Μπιτσάνη “Από το Δήμο Παμίσου στο Δήμο Μεσσήνης (1835-1964)”

(19) Ευστάθιος Γ. Σταθόπουλου “Χαραλάμπης Μερλόπουλος (ιατρός “αστήρ της Μεσσηνίας)”

(20) Κωνσταντίνου Π. Ζαχαριά “Η εξέλιξη της φυματίωσης στην Ελλάδα κατά τον τελευταίο αιώνα” (διδακτορική διατριβή)

(21) Ηλία Ε. Μπιτσάνη “Από το Δήμο Παμίσου στο Δήμο Μεσσήνης (1835-1964)”

(22) Νικόλαου Γ. Ιγγλέση “Οδηγός της Ελλάδος” 1911

(22) Νικόλαου Γ. Ιγγλέση “Οδηγός της Ελλάδος 1916-17

(24) Θεόδωρου Τσερπέ “Η ιστορία της πόλεως Μεσσηνίας”

(25) “Σημεία” 7/7/1919

(26) Θεόδωρου Τσερπέ “Η ιστορία της πόλεως Μεσσηνίας”

(27) Κυριέρη-Γιαννόπουλου “Ελληνικός Οδηγός” 1920

(28) “1867-1994, τρεις γενιές φαρμακοποιοί” – “Θάρρος” 1/7/2001 – Με πληροφορίες από το ανέκδοτο αρχείο του φαρμακοποίου Χαράλαμπου (Λάμπη) Ηλ. Καρατζά

(29) “Σημεία” 22/12/1921

(30) Νικόλαου Γ. Ιγγλέση “Οδηγός της Ελλάδος” 1921

(31) Νικόλαου Γ. Ιγγλέση “Οδηγός της Ελλάδος” 1925-26

(32) “Σημεία” 18/5/1926

(33) “Θάρρος” 24/9/1930

(34) Νικόλαου Ι. Ιγγλέση “Οδηγός της Ελλάδος” 1930

(35) “Σημεία” 3/3/1934

(36) Νικόλαου Ιγγλέση “Οδηγός της Ελλάδος” 1935-1936

(37) “Σημεία” 24/9/1935

(38) “Ο επιστημονικός κόσμος της Ελλάδος” 1937

(39) Α. Παναγόπουλου “Εμποροβιομηχανικός Οδηγός της Ελλάδος” 1938

Το “βίωμα” της εποχής μετάβασης από τους πρακτικούς στους επιστήμονες γιατρούς

Τα πιτσιρίκια με... ίωση στη γραμμή, κάποτε μάλλον όλα τα λέγαμε... γρίπη. "Είναι γριπωμένος", "έχει θέρμη", "είναι κρυωμένος", "έχει τα λαιμά του" και πάει λέγοντας. Πρακτική ιατρική, στο γιατρό έφτανες αν το πράγμα πήγαινε... στο αμήν. Στον πυρετό κουκούλα στο πάπλωμα για τις κρυάδες, σκονάκι και αναμονή να περάσει η (άγνωστη και ως λέξη) ίωση. Σκονάκι = δηλητήριο. Τότε τα φάρμακα διπλώνονταν σε ένα χαρτάκι (εξ ου και το όπλον των... αντιγραφών στα διαγωνίσματα). Το έφτιαχνε ο σπετσέρης (κατά πως έλεγαν το φαρμακοποιό οι γεροντότεροι) που είχε όλα τα σύνεργα και ήταν φαρμακοποιός κατά πως λέει

η λέξη (κυριολεκτικά) και όχι... φαρμακοπώλης (με όλο το σεβασμό για την επιστήμη αλλά αναγκαίο για την αντιδιαστολή). Σε ένα μεγάλο κουτάλι έβαζαν τη σκόνη, πρόσθεταν όσο γινόταν περισσότερο προσεκτικά το νερό, το ψιλοανακάτευαν και έφθανε η ώρα της δοκιμασίας. Με τη μια κάτω, ένα ποτήρι νερό... να πάνε κάτω τα φαρμάκια, ξέπλυμα του κουταλιού, ασθενέστερη δόση δηλητηρίου και άλλο ένα ποτήρια για να... στανιάρεις. Αν ήσουν τυχερός και το άντεχε η τσέπη του γονιού, ένα κομμάτι κάντιο ερχόταν να γλυκάνει την πίκρα. Παισιόπινα, αντιβιοτικά για κάθε πρόβλημα υπήρχε και το σκονάκι. Συνήθως σε συνεννόηση με το φαρ-

μακοποιό, ενίοτε με τη συμβουλή γιατρού.

Αν η οικογενειακή σύσχεψη διαπίστωνε... κρουολόγημα, έπεφτε βεντούζα. Μάστορας ο πατέρας μου, έβαζε στη σειρά τα κρασοπότηρα, στην άκρη του πηρουνιού κάρφωνε σφικτά βαμβάκι, το πότιζε με (μπλε) οινόπνευμα και άρχιζε η διαδικασία: Το φλεγόμενο πηρούνι μέσα στο ποτήρι όσο να ζεσταθεί και "σφήνωμα" στην πλάτη, 4-5 ποτήρια μαζί, ταχυδακτυλουργικές κινήσεις, το "πλοπ" σύννεφο (ο θόρυβος του ποτηριού που "αφαιρείται" από το σώμα), εναλλαγή ποτηριών και θέσεων. Στο τέλος απίστευτη ανακούφιση από την υπεραϊμία που είχε δημιουργηθεί, κουκούλωμα και ύπνος βαθύς.

Στις πιο βαριές περιπτώσεις "κοφτές βεντούζες", αποτρόπαιη πρακτική: Με ένα ξυράφι χάραζαν σε βάθος 1-2 χιλιοστών το δέρμα και έκαναν αφάιμαξη μιας ποσότητας αίματος βοηθώντας στην καλύτερη κυκλοφορία του. Σας πιάνει σύγκρουσ αλλά το ίδιο παθαίναμε όλοι ως "θύματα" η θεατές.

Από τον Ιπποκράτη η χρήση της βεντούζας, επανέρχεται τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο των εναλλακτικών θεραπειών όπως τις χαρακτηρίζουν εκείνοι που τις εφαρμόζουν, κάποιοι κάνουν χρυσές δουλειές. Τις βδέλες για τους πόνους στην πλάτη και ως αντιπληκτικό καθώς... πίνουν αίμα δεν τις πρόλαβα "εν δράσει" αλλά και αυτές επανέρχονται ως εναλλακτική θεραπεία.

Και στο λαιμό τι κάναμε; Λαίμωμα! Εδώ να δείτε βασανιστήριο, κάποιες από τις μεγαλύτερες γυναίκες της γειτονιάς γνώριζαν το "άθλημα" και επιδίδονταν με επιτυχία. Αν δεν με απατά η μνήμη μου, στη γειτονιά που μέναμε το "λαίμωμα" γνώριζα η Ρωμανίνα (Ρωμανού) και η Χαρλέπαινα (Χαρλέπα). Στην άκρη του δείκτη ή στην άκρη ενός κουταλιού ένα κομμάτι βαμβάκι εμποτισμένο με σκούρο ιώδιο και ημίχοντρο αλάτι. Η μασέλα σε πλήρη διάταση και η "γιατρέσσα" έκανε το βαμβάκι μέχρι τις αμυγδαλές, ζούλαγε τις φουσκάλες και έσπαγε το πύον, τις άλειφε και η πρώτη φάση του μαρτυρίου τελείωνε με την αντισηψία. Και μετά η δεύτερη

φάση γαργάρες με διάλυμα νερού, ιωδίου και ψιλού αλατιού. Η αλήθεια είναι ότι από τότε αρρώστησα από αμυγδαλές μια φορά πριν από 30+ χρόνια. Ίσως τυχαία αλλά μου έχει μείνει στη σκέψη η αποτελεσματικότητα της μεθόδου.

Για το βήχα ζεστά, συνήθως φασκόμυλο. Στα δικά μας υψόμετρα δεν υπήρχε τσάι αλλά το φασκόμυλο αφθονούσε, όπως και το χαμομήλι. Το οποίο είχε αντιαλλεργικές ιδιότητες (αντί κολλυρίου στις επιπεφυκίτιδες και γενικά στις δερματικές ενοχλήσεις) και "μαλάκωνε" στο στομάχι αν είχε βαρύνει για κάποιο λόγο.

Για τη διάρροια που συνήθως συνόδευε τις "γρίπες" κλασικά καφέδες διαλυμένοι σε λεμόνι και λαπάς με λεμόνι, να τον κόβεις με το μαχαίρι).

Και επειδή όλα και κάτι στραμπουλάγαμε πηδώντας σαν κασίκια δεξιά και αριστερά, υπήρχε και η "Αρμένισα" με τα καταπλάσματα αλλά και τη χειροπρακτική. Κάπου εκεί στα Καρντασέικα αν δεν με απατά η μνήμη μου, έλεγαν πως τα κατάφερνε και με τα σπασίματα αλλά ευτυχώς... δεν μου έτυχε.

Στα πιο περίπλοκα φθάναμε και στην Καλαμάτα. Η μάνα μου θυμάται τη Ροβολήνα κάπου στον Αγιώργη που με έφερνε πιτσιρικά για να θεραπεύσει το... σάγριο στο κεφάλι. Και τα κατάφερε σε τέτοιο βαθμό που το θυμάται ακόμη η... (πολυ) δισηγγονούχος γιαγιά.

Θα μου πείτε τώρα, μα δεν υπήρχαν γιατροί; Υπήρχαν και παρα-υπήρχαν. Όμως η βαθιά ριζωμένη παράδοση της πρακτικής ιατρικής προηγείτο της... προσφυγής στο γιατρό. Και τα γιατροσόφια πήγαιναν σύννεφο, ο πατέρας μου και αν είχε πει... τόννους από ρόφημα αγριάδας για τα νεφρά, αλλά δυστυχώς μόνον με προσωρινό αποτέλεσμα. Ο Κολοκάθης από την Πυλία έμεινε στη μνήμη μου ως η πλέον χαρακτηριστική περίπτωση πρακτικής ιατρικής με βάση την εμπειρική βοτανολογία. Και φυσικά θα έφερνε μαζί του την πείρα των προηγούμενων γενιών.

Και από "παιδικές ασθένειες" άλλο τίποτα. "Βατσίνα" στην πρώτη δημοτικού (δαμαλισμός),

ένεση στο αριστερό χέρι (συνήθως) κατά της ευλογιάς, σημάδι που κρατάμε εφ' όρου ζωής (γιαυτό και ο χαρακτηρισμός για κάτι που μας συνοδεύει σε όλη μας τη ζωή). Και μετά ανεμβλογιά, παραμαγούλες, οστρακιά, ιλαρά, ερυθρά με αντιμετώπιση στην τύχη και με παραδοσιακές πρακτικές. Το μόνο που θυμάμαι από αυτές τις παιδικές περιπέτειες ήταν μια από αυτές τις αρρώστιες που δεν έπρεπε να μπαίνει καθόλου φως. Μέναμε στου Γαλανόπολου και ο πατέρας μου κόλλησε στα τζάμια αυτό το σκούρο μπλε χαρτί που βάζαμε ως εξώφυλλο στα τετράδια, για να μην μπαίνουν ούτε ακτίδες.

Αν σήμερα τα πιτσιρίκια δεν πίνουν το φάρμακο με γεύση φράουλας ενδεχομένως για λόγους ψυχολογικούς, φαντασθείτε το μαρτύριο με το σκονάκι. Και την απόσταση στις αντιλήψεις για την υγεία και την αντιμετώπιση νοσογόνων καταστάσεων. Όταν φάρμακο για την φαγούρα από την αλλεργία ήταν... το ξύδι και τα σκονάκια ακόμη και για το... μεθύσι. Στην εποχή της οριαστικής μετάβασης από τους “πρακτικούς γιατρούς” (με πρώτο τον περίφημο Κολοκάθη) στους “επιστήμονες γιατρούς”...

Ανάρτηση στο facebook

12/10/2017

Ισπανική γρίπη το 1918, πανώλη το 1920 και οι πολιτικές δημόσιας υγείας

Τις ημέρες της γενικής αναστάτωσης, η ιστορία έχει τη δική της θέση και εν προκειμένω η ιστορία των επιδημιών στις αρχές του 20ού αιώνα έχει το δικό της ενδιαφέρον. Δύο ιστορίες από το Νησί και μια αναφορά στο σήμερα έχουν διαχρονική αξία.

Οι παλιοί την έλεγαν “σπανιόλα γρίπη” και ήταν η πρώτη πανδημία του 20ού αιώνα που άφησε πίσω της περισσότερα από 20 εκατομμύρια νεκρούς, σε έναν κόσμο που είχε στραμμένη την προσοχή του στον πόλεμο και η πολιτική δημόσιας υγείας ήταν ανύπαρκτη. Δεν είχε καμία σχέση με την Ισπανία αλλά λόγω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπήρχε αυστηρή λογοκρισία σχετικά με την εξάπλωση της γρίπης και τις τεράστιες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. Και οι μόνες εφημερίδες που έγραφαν για το πρόβλημα ήταν οι ισπανικές, καθώς η χώρα δεν συμμετείχε στον πόλεμο. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τι έγινε τοπικά, πέρα από κάποιες αφηγήσεις παλαιότερων που μιλούσαν για μεγάλο θανατικό. Στο Νησί σημειώθηκαν πολλοί θάνατοι. Η περίπτωση του γιατρού Μουρίκη είναι από τις λίγες γνωστές και έχει δραματικές πτυχές. Ο γιατρός πέθανε στις 26 Νοεμβρίου 1918 από την επιδημία ισπανικής γρίπης που είχε χτυπήσει (και) την περιοχή. Από την ίδια αιτία πέθανε 4 ημέρες αργότερα η αδελφή του Μαρία. Με διαθήκη άφησε στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου το ακίνητο στην Κρεμάλα όπου στα μικρά μας χρόνια στεγάστηκε το 4ο Δημοτικό Σχολείο. Η διαθήκη βρίσκεται στα ΓΑΚ Μεσσηνίας, είναι χειρόγραφη και συντάχθηκε στις 22 Νοεμβρίου όταν ο ίδιος ήταν

“ασθενής και εξαπλωμένος επί της κλίνης”. Μαζί με το ακίνητο άφησε στην εκκλησία και όλα όσα βρίσκονταν σε αυτό. Από αυτή προκύπτει ότι διέθετε μεγάλη ακίνητη περιουσία (αναφέρονται κτήματα σε Παλιολίβαδα, Σύρματα, Άγιο Νικήτα, Κυδωνίτσα και αλλού), την οποία κληροδότησε σε διάφορα πρόσωπα, κυρίως νέες κοπέλες που δεν φαίνεται ότι ανήκαν στο στενό οικογενειακό περιβάλλον. Φρόντισε όμως και για τα μνημεία (του ιδίου και της αδελφής του) στο νεκροταφείο, καθώς όριζε ότι τα έσοδα από την εκποίηση λεμονοπερίβολου στου Χότζα, και από μια ποσότητα πετάλων και τυριού, να διατεθούν για τον σκοπό αυτό. Αναφερόταν σε δυο θανάτους που δεν είχαν συμβεί, γνωρίζοντας από τα συμπτώματα και τις συνέπειες ότι ο ίδιος δεν πρόκειται να επιζήσει. Κρατούσε μια ελπίδα για ζωή της αδερφής του, καθώς στη διαθήκη αφού έκανε τη διανομή δήλωνε “όλα ταύτα θα είναι άκυρα καθ’ ην περίπτωση επιζήση η αδελφή μου”. Αργότερα ο Δήμος Μεσσηνίας έδωσε το όνομά του στο δρόμο που βρίσκεται βορείως του ακινήτου.

Μπορεί η “σπανιόλα γρίπη” να αποτέλεσε μια πανδημία για την οποία γνωρίζουμε πολύ λίγα σχετικά με το τι έγινε τοπικά, πριν από 100 χρόνια όμως είχαμε μια άλλη τοπική επιδημία στο Νησί που προκάλεσε θανάτους, μεγάλη αναταραχή και αποδιοργάνωση τη ζωή για ολόκληρους μήνες. Πρόκειται για μια επιδημία πανώλης και η ιστορική αναφορά σε αυτή έχει τη δική της σημασία, καθώς καταγράφει καταστάσεις και τρόπους που χρησιμοποιήθηκαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης. Στις 13 Οκτωβρίου 1920 δημοσιεύτηκε στη

“Σημαία” η πρώτη πληροφορία για την εμφάνιση της πανώλης που χτύπησε την οικογένεια του φαρμακοποιού Αν. Βακαλόπουλου. Οι πληροφορίες για τον τρόπο διάδοσης επιβεβαιώθηκαν αργότερα: «Εις την γείτονα πόλιν Μεσσήνη εσημειώθησαν πέντε κρούσματα βουβωνικής πανώλους επί των μελών της οικογενείας του φαρμακοποιού κ. Βακαλοπούλου. Ευθύς ως εξηκριβώθη η νόσος, αι αρχαί της γείτονος πόλεως ειδοποίησαν την Νομαρχίαν τηλεγραφικώς ζητούσαι οδηγίας διά την πρόληψιν της επεκτάσεως της νόσου. Ο κ. Νομάρχης εκάλεσε χθες την 11 π.μ. εις το Νομαρχιακόν κατάστημα εις σύσκεψιν πάντας τους ιατρούς της πόλεώς μας προς λήψιν των ενδεδειγμένων μέτρων προς καταστολήν μεν της νόσου εν Μεσσήνη προς πρόληψιν δε επεκτάσεως αυτής ενταύθα.

Επίσης απεφασίσθη να ενεργηθή γενικός εμβολιασμός των κατοίκων Καλαμών δι’ ειδικών εμβολίων. Επειδή όμως τοιαύτα δεν υπάρχουν ο κ. Νομάρχης εξήτησε παρά του υπουργείου την άμεσον αποστολήν τοιούτων.

Εν Νησίω πλιν του γενικού εμβολιασμού και της μυοκτονίας απεφασίσθη να ενεργηθή προληπτικώς ορροθεραπεία εφ’ όλων εκείνων, οίτινες ήλθον οπωσδήποτε εις συνάφειαν μετά των πανωλοπλήκτων».

Η ανησυχία απλώθηκε σε όλη τη Μεσσηνία: «Η υγειονομική υπηρεσία της Καλαμάτας είμεθα βέβαιοι ότι θα πράξη το καθήκον της. Αλλά δεν αρκεί τούτο. Πρέπει και οι πολίται να συντρέξουν το έργον των αρχών και να προφυλάξωσι εαυτούς. Η εντελής καθαριότης των οικημάτων και η σύντονος καταδίωξις των μυών και των

φύλλων, δι' ὧν μεταδίδεται η πανώλης είναι τα μόνα μέσα, δι' ὧν θα προληφθῇ η επέκτασις της νόσου. Ἀς μὴ περιμένωμε τα πάντα ἀπὸ τὰς ἀρχάς. Πρέπει νὰ μάθωμεν νὰ προφυλάττομεν καὶ ἡμεῖς τὸν ἑαυτὸν μας. Καθαριότης λοιπὸν ἐντελής καὶ ἀποφυγὴ πάσης ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν πανωλοπλήκτων». Στις 15 Ὀκτωβρίου δημοσιεύεται ἡ πληροφορία γιὰ τὴν ἀφίξη τοῦ ἐιδικοῦ υγειονόμου Ἀγγελόπουλου: «Προχθὲς τὴν ἐσπέραν ἀφίκετο εἰς τὴν πόλιν μας ὁ υγειονόμος κ. Ἀγγελόπουλος, κατόπιν ἐιδικῆς παραγγελίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Κατὰ πληροφορίας μας ἡ πόλις διηρέθη εἰς τμήματα, ἐκάστου τῶν ὁποίων προΐσταται τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὸν ἀρμόδιον ἱερέα, ἕναν δημοτικὸν σύμβουλον καὶ ἕνα ἱατρὸν. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ κ. υγειονόμου, θὰ προβῶσιν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν σχετικῶν Β. Διαταγμάτων ἐνδεικνυόμενα μέτρα. Ἐν τῷ μεταξύ θὰ ἐνεργηθῇ ἐμβολιασμὸς δι' ἀντιπανωλικὸ ἐμβολίου, οὕτως ὥστε νὰ καταστή ἀκίνδυνον τὸ κακόν. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ μέτρα ταῦτα, ἀπεφασίσθη ἡ τελεία ἀπομόνωσις τῶν ἐν Μεσσήνῃ προσβεβληθέντων καὶ ἡ ἄμεσος παροχὴ ἱατρικῆς βοήθειας, ἀποστελλομένων ἐν Μεσσήνῃ ὄλων τῶν ἐν τῷ Ἀλεξανδρακείῳ Νοσοκομείῳ περισσευόντων κλινικῶν ἐιδῶν. Πιστεύεται ὅτι κατόπιν ὄλων τούτων, θ' ἀποσοβηθῇ παρὰ κίνδυνος ἐπεκτάσεως τῆς νόσου».

Ἡ τελευταία πληροφορία γιὰ τὴν πανώλη δημοσιεύτηκε στις 28 Ἰανουαρίου, ὅταν ἡ ἀστυνομία διατάχθηκε νὰ ἐλέγχει ἔτσι ὥστε νὰ ἐμβολιάζονται ὅλοι οἱ στρατιῶτες πού πῆγαιναν στὸ Νησί μὲ ἄδεια, γιὰ νὰ ἀποτραπῆί τὸ ἐνδεχόμενον μετάδοσις τῆς πανώλης στις μονάδες πού ὑπηρετοῦσαν: «Διειτάχθη ἀρμοδίως ἡ ἀστυνομία Μεσσήνης ἵνα ἐποπτεύῃ ὅπως ἐμβολιάζονται δι' ἀντιπανωλικὸ ὄρου ὑπὸ τῶν ἱατρῶν οἱ στρατιῶται οἱ μεταβαίνοντες ἐπ' ἀδείας εἰς Μεσσήνην πρὸς πρόληψιν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς πανώλους ἐν τῷ στρατῷ». Κάπως ἔτσι ἐσβησε ἡ

ἱστορία μαζί με τὴν πανώλη πού σκόρπισε τὸ φόβον γιὰ μῆνες στὸ Νησί καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Μεσσηνίας.

Δύο τραγικὲς ἱστορίες, μὲ διαφορά 2 ἐτῶν ἀλλὰ μὲ τεράστια ἀλλαγὴ στὸ ἐνδιάμεσον. Τὴν ἐποχὴ τῆς “ἰσπανικῆς γρίπης” δὲν ὑπῆρχαν δημόσιες πολιτικὲς υγείας. Ἀρχισαν νὰ ἀναπτύσσονται ἀμέσως μετὰ, καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς πανώλης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς διαθέσιμες πληροφορίες, ὑπῆρξε ἕνα σχέδιον ἀντιμετώπισης ἀπὸ κρατικὲς ὑπηρεσίες, μέτρα πού μοιάζουν μὲ τὰ σημερινὰ καὶ αὐστηρὴ ἐφαρμογὴ τους. Ἡ υγεία ὡς δημόσιον ἀγαθὸ πλέον ἐπαίξε ἀποφασιστικὸ ρόλον στὴν ἀντιμετώπιση τῆς πανώλης, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ σύστημα ἦταν ἀκόμη στὰ σπάργανα. Ὅπως καὶ σήμερον, ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἕνα ἀποδεκατισμένο ἀπὸ τὶς διαδοχικὲς πολιτικὲς μνημονίων καὶ τὴν συστηματικὴν ἰδιωτικοποίησιν τοῦ δημόσιου ἀγαθοῦ τῆς υγείας δίνει τὴ μάχη τοῦ γιὰ νὰ περιορίσει τὴν μετάδοσιν τοῦ κορονοϊοῦ καὶ τὸ θανατικὸν πού ἔχει γονατίσει τὴν κοινωνίαν. Καὶ ἀν κατὶ θὰ πρέπει νὰ μείνει ὅταν θὰ λήξει αὐτὴ ἡ περιπέτεια εἶναι τὸ δίδαγμα ὅτι ἡ υγεία εἶναι δημόσιον ἀγαθὸν καὶ δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενον κερδοσκοπίας. Καὶ ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ παταχθοῦν τὰ φαινόμενα ἀγρίας κερδοσκοπίας πού ξεκινοῦν ἀπὸ τὶς ἐταιρεῖες πού προμηθεύουν τὰ χρειώδη σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες “τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησις” ὅπως διατείνονται ἀνευθυρίαστα οἱ ἀχθοφόροι τοῦ νεοφιλελευθερισμοῦ. Μέσα σὲ συνθήκες κοινωνικῆς ἀποδιοργάνωσις, ὅπου πλείστοι ὅσοι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὸ σύνολον καὶ ἐνδιαφέρονται μόνον γιὰ τὸν ἑαυτὸν τους, ἡ ἐμπρακτικὴ ἀλληλεγγύη εἶναι τὸ ζητούμενον. Νὰ προφυλάξουμε τὸν ἑαυτὸν μας σκεπτόμενοι τὴν κοινωνίαν, μποροῦμε καὶ πρέπει νὰ τὴν κάνουμε γιὰ νὰ βγοῦμε πιο δυνατοὶ ἀπὸ τὴν δύσκολη κατάσταση.

“Ἐλευθερία”
18/3/2020

Το Νησί την εποχή της ελονοσίας

Μια ακόμη αναδρομή στην ιστορία τις ημέρες που “μένουμε σπίτι” και η ζωή περιστρέφεται γύρω από αυτό. Και αυτή τη φορά στη Μεσσήνη, που τάλαιπωρήθηκε για πολλά χρόνια από την ελονοσία πριν αυτή εξαλειφθεί οριστικά. Μια ασθένεια η οποία έρχεται και πάλι στην επικαιρότητα, καθώς φάρμακα που χρησιμοποιήθηκαν για την αντιμετώπισή της δοκιμάζονται και για την αντιμετώπιση του κορονοϊού.

Η ελονοσία είναι μια λοιμώδης ασθένεια που προκαλείται από πλασμιώδιο. Είχε μεγάλη διάδοση κοντά σε ελώδεις περιοχές και γι’ αυτό το όνομά της προέρχεται από το έλος + νόσος. Κάποτε θεωρούσαν ότι προέρχεται από τον “κακό αέρα” κοντά στα έλη και γι’ αυτό ήταν γνωστή

με το όνομα μαλάρια. Κατά κύριο λόγο μεταδίδεται στον άνθρωπο από τσιμπήματα κουνουπιών. Την πρώτη αναφορά για “μολυσμένο αέρα” λόγω δημιουργίας ελών στο Νησί την έχουμε από έκθεση του Γάλλου αξιωματικού Ζακ Λουί Λακάρ το 1832 καθώς ένα χρόνο νωρίτερα είχαν πεθάνει 40 Γάλλοι στρατιώτες: “Μια ασυλλόγιστη τέχνη κατώρθωσε να δημιουργήσει, από μια πηγή ευημερίας και αφθονίας, ένα στοιχείο μόλυνσης και νοσηρότητας. Για να κάνουν τις συγκομιδές τους πιο δυναμικές και πιο πλούσιες οι Έλληνες ιδιοκτήτες απομυζούν από όλες τις πλευρές τον Πάμισο και σπαταλούν, χωρίς φρόνηση, τα νερά, τα οποία αφού δεν κατακρατούνται και δεν διοχετεύονται σε κανάλια, σχηματίζουν έλη, μολύνουν τον αέρα

και καθιστούν όλη την πεδιάδα τόπο μολυσματικής διαμονής και κατά συνέπεια ολέθρια, κυρίως για τα στρατεύματά μας που, κάτω από έναν καυτό αέρα, γνωρίζουν λίγο να συγκρατούνται μπροστά στα νόστιμα φρούτα που παράγει με αφθονία η χώρα". Οι θάνατοι τότε είχαν αποδοθεί σε χολέρα όπως προκύπτει έμμεσα από την τελευταία παράγραφο.

Την ελονοσία τη συναντάμε για πρώτη φορά το 1891 όταν από το Νησί περνούν οι Κορύλλος και Θεοκάρης που γράφουν ότι "διά φορολογίας ειδικής, επί σκοπώ της αποξηράνσεως των ελών του Παμίσιου επιβληθείσης, εισεπράχθηκε και εισπράττεται ικανόν χρήμα, δ' ήρξαντο αι προκαταρκτικά εργασία, προς αποκάλυψιν των υποβρυχίων γαιών και απαλλαγίν των περιοίκων από της μαστιγος των ελογενών πυρετών. Μεθ' όλων όμως την εισπνοήν του εκ των παρακειμένων ελών του μεμολυσμένου αέρος, οι κάτοικοι του Νησίου, εισίν ως και οι λοιποί Μεσσήνιοι, ακμαίοι και εύσωμοι".

Πέρασαν πολλά χρόνια με την ελονοσία υπαρκτή αλλά όχι και απειλητική, αλλά με την έκρηξη της ορυζοκαλλιέργειας τα πράγματα έγιναν πολύ δύσκολα και το 1932 παρουσιάζεται μεγάλο πρόβλημα: "Οι κάτοικοι της γείτονος Μεσσήνης από πολλού χρόνου ευρίσκονται εν αναβρασμώ εξ αφορμής της ελονοσίας η οποία κατά τας επιστημονικάς βεβαιώσεις προέρχεται εκ της πυκνής ορυζοκαλλιέργειας, ήτις δημιουργεί ελονοσιογόνους εστίαις. Συνεπεία τούτου κατά τον τελευταίον καιρόν σχεδόν το 90% των Νησιωτών δεκατίζονται εξ ελονοσίας. Κατόπιν τούτου ο πρόεδρος της Κοινότητος εξήτησε τηλεφωνικώς την επέμβασην του Υπουργείου Υγιεινής" ("Θάρρος" 9/10/1932).

Λίγες ημέρες αργότερα ο ανταποκριτής επανέρχεται: "Πολλοί αναγνώσται των καλαματιανών εφημερίδων αναγνώσαντες τα περί υπάρχουσας εις κλίμακα 90% ελονοσίας θα υπέθεσαν ότι πρόκειται περί των συνηθισμένων υπερβολών, περί των ειδήσεων εκείνων «που παίρνουν νερό». Είθε να είχε ούτω το πράγμα. Δυστυχώς όμως το 90% των κατοίκων οι οποίοι νοσούν σήμερον επικινδύνως εξ ελονοσίας δεν αντι-

προσωπεύει παρά την πραγματικότητα. Και δεν πρόκειται περί της συνηθισμένης ελονοσίας. Πολλά κρούσματα είναι θανατηφόρα. Θα έπρεπε να ευρίσκεται κανείς αυτοπροσώπως ενταύθα, να εισχωρήσει εις τας οικίας των κατοίκων και να ίδη ιδίοις όμμασι τους ασθενείς για να αντιληφθεί το μέγεθος του κακού [...] Το κακόν χρειάζεται κτύπημα εις την ρίζαν του. Και διά να επιτευχθή τούτο απαιτείται η άμεσος αποψίλωσις των ορυζοφυτειών εις απόστασιν δύο χιλιομέτρων μακράν της πόλεως όπως ο νόμος ορίζει. Την ευθύνην λοιπόν υπέχουν οι αρμόδιοι του Κέντρου οι οποίοι φαίνεται ότι δεν έχουν λάβει σοβαρώς υπ' όψει των το σπουδαιότατον διά μιαν επαρχίαν ζήτημα τούτο, ζήτημα κυριολεκτικώς ζωής και θανάτου" ("Θάρρος" 13/10/1932).

Η κατάσταση ηρεμεί κάπως και μαζί με το κινό δίνονται και άλλα φάρμακα, αλλά τίθεται επιτακτικά το ζήτημα της απομάκρυνσης των καλλιιεργειών ρυζιού από την πόλη: "Ευτυχώς κατά το διαρρεύσαν τριήμερον ουδείς θάνατος εξ ελονοσίας εσημειώθη. Ακόμη δε πρέπει να τονισθή ότι η ιατρική περίθαλψις, ως είμαι εις θέσιν να γνωρίζω, συνετέλεσε και συντελεί εις την αποτελεσματικήν αντιμετώπισιν του κακού, καθόσον εκτός της κινίνης παρέχονται και διάφορα άλλα φάρμακα υπό των εδew ιατρών θεραπεπόντων ασθενών, τα οποία αποδεικνύονται θαυματουργά. Συνεπεία τούτου πιστεύομεν ότι τα θανατηφόρα κρούσματα θα αποφευχθούν. Το ευχάριστον όμως τούτου γεγονός δεν επέφερε κατευνασμόν των εξαφθέντων πραγμάτων. Διότι η ελονοσία εδw εις την Μεσσήνην έχει καταντήσει ενδημική νόσος εφ' όσον αι ορυζοκαλλιέργειαι υφίστανται εισέρτι και δεν λαμβάνονται μέτρα παρά των αρμοδιών όπως εφαρμοσθή ο υπάρχων νόμος ο επιτρέπων την ορυζοκαλλιέργειαν εις ακτίνα δύο χιλιομέτρων έξωθι της πόλεως" ("Θάρρος" 15/10/1932)

Η κινίνη όμως δεν φτάνει για τους φτωχούς και πολλές φορές τα φαρμακεία έχουν ελλείψεις από το φάρμακο: "Σχετικώς με την εδw ελονοσίαν σάς πληροφορώ ότι αύτη εξακολουθεί να μαστίζει τους εδw πληθυσμούς και θα εξακολουθή υφι-

στάμενον το κακόν εφ' όσον η ποσότης της παρεχόμενης κινήνης δεν επαρκεί. Αλλά και η κινήνη απεδείχθη φάρμακον κατασταλατικόν. Το κακόν έχει την προέλευσίν του εις τας ορυζοφυτείας και εις άλλας ελονοσογόνους εστίας, ευρισκομένας εντός της κωμοπόλεως και περίξ αυτής, διά την επικωμάτωσιν των οποίων ουδέν, δυστυχώς, μέχρι στιγμής μέτρον ελήφθη [...] Πρέπει να σας τονίσω ιδιαιτέρως ότι όχι μόνον δεν παρέχεται επαρκής κινήνη δωρεάν προς τους πτωχούς αρρώστους, αλλά συμβαίνει πολλές φορές τα εδώ φαρμακεία να την έχουν εξαπλήσει και ούτω οι ελονοσούντες παραμένουν άνευ φαρμάκου και δι' αυτό η ελονοσία εις πολλούς αρρώστους έχει δυσάρεστα επακόλουθα” (“Θάρρος” 27/10/1932).

Την επόμενη χρονιά από ενωρίς οι Νησιώτες είναι στο πόδι και με “εμπροσθοφυλακή” τους συλλόγους επαγγελματιών και εμπόρων ζητούν να απομακρυνθεί η καλλιέργεια από την πόλη: “Οι κάτοικοι Μεσσήνης διά τηλεγραφήματός των προς το Υπουργείον της Υγιεινής ζητούν την απαγόρευσιν της ορυζοκαλλιέργειας από της όχθης του Παμίσου μέχρι της πόλεως, διότι ως εκ τούτου οι κάτοικοι έχουν προσβληθή υπό ελονοσίας κατά 90%. Οι κάτοικοι απειλούν ότι εις περίπτωση κατά την οποίαν η κυβέρνησις δεν υιοθετήσῃ την εκπεφρασμένην γνώμην των υγιεινολόγων ή δεν θελήσῃ το υπουργείον της Γεωργίας να την εφαρμόσῃ λόγω μη μείωσως της παραγωγῆς θα αναγκασθούν να απαγορεύσουν οι ίδιοι την σποράν ορύζης εντός της περιοχῆς ταύτης” (“Θάρρος” 28/4/1933). Ακολουθούν συσκέψεις επί συσκέψεων, οι ορυζοκαλλιεργητές αντιδρούν και τελικά γίνεται απαγόρευση τῆ καλλιέργειας σε μια απόσταση από την πόλη. Οι ορυζοκαλλιεργητές την παραβιάζουν και η Νομαρχία στέλνει έφιππους κωροφύλακες στον κάμπο οι οποίοι συλλαμβάνουν τους παρανομούντες, που φυλακίζονται.

Το καλοκαίρι του 1933 οι σελίδες των τοπικών εφημερίδων έχουν γεμίσει διαφημίσεις για φάρμακα κατά της ελονοσίας, καθώς όπως φαίνεται το κινίνο δεν αρκούσε να αντιμετωπίσει το ζή-

τημα και οι φαρμακευτικές εταιρείες της εποχῆς έσπευσαν να προσφέρουν καινούργια φάρμακα. Εμφανίζονται η “Παστερίνη”, η “Κινοπλασμίνη”, η “Αντιπλασμωδίνη” και άλλα φάρμακα αλλά πάντα το κινίνο ήταν σε... πρώτη ζήτηση. Η ορυζοκαλλιέργεια συνεχίζεται, μαζί και το πρόβλημα, και γι' αυτό ενοχοποιείται ο κακός τρόπος καλλιέργειας που δεν επιτρέπει στα νερά να κυλούν αργά και να μην λιμνάζουν. Το μέγεθος του προβλήματος είναι πολύ μεγάλο και το 1940 υπάρχει Επιθεωρητής Ελονοσίας Πελοποννήσου, ο οποίος ανακοινώνει την ίδρυση Ανθελονοσιακού Ιατρείου: “Ανακοινούται ότι ήρχισε να λειτουργεί εις Μεσσήνην (εις την πλατείαν) Ανθελονοσιακό Ιατρείον. Εις το ιατρείον θα προσέρχονται οι ελονοσούντες καταγόμενοι εκ Μεσσήνης και των χωρίων Πιπερίτσα, Τζιτζώρη, Μικρομάνη, Ασπρόχωμα, Μάδαινα. Οι ασθενείς θα υποβάλλονται εις ιατρικὴν εξέτασιν και θα δίνονται δωρεάν τα κατάλληλα ανθελονοσιακά πράγματα” (“Σημεία” 24/7/1940).

Η τελική καταπολέμηση έγινε με αεροψεκασμούς. Αεροπλάνα από το 1946 άρχισαν να κάνουν ψεκασμούς με το DDT, του οποίου απαγορεύτηκε η χρήση το 1972 ως επικίνδυνη για την υγεία:

“Την πρωίαν της Κυριακής έγιναν εν πάση επισιμότητι εις το αεροδρόμιο Ναζηρίου, τα εγκαίνια της εργασίας διά τον αεροπορικών ραντισμόν των ελωδών περιοχών τη Νοτίου Πελοποννήσου με ντι-τι το οποίον ως γνωστόν καταστρέφει τας ελονοσογόνους εστίας. Μετά το τέλος του αγιασμού εγένετο επίδειξις υπό του πιλότου του αεροπλάνου της “Ούντρα” της όλης λειτουργίας του μηχανήματος ραντισμού. Από χθες το αεροπλάνον ήρχισε κανονικώς τας πτήσεις του διά τον ψεκασμόν με ντι-τι των ελών της Μεσσηνίας” (“Θάρρος” 9/4/1946). Οι ντόπιοι βάφτισαν “Ντιντί” το αεροπλάνο που έκανε τους ψεκασμούς για πολλά χρόνια, εξολοθρεύοντας κουνούπια και ελονοσία με επικίνδυνα για την υγεία χημικά σκευάσματα.

“Ελευθερία”

1/4/2020

Μια επιδημία πανώλης το 1924

Συνεχίζεται η καραντίνα, συνεχίζεται και η ιστορική αναδρομή σε επιδημίες που έβαλαν σε δοκιμασία τον πληθυσμό. Και πάλι Μεσσήνη αυτή τη φορά, με νέα επιδημία πανώλης η οποία ξέσπασε το καλοκαίρι του 1924 και κράτησε καιρό.

Η πρώτη πληροφορία αναφέρεται σε δύο κρούσματα, και η πρώτη ενέργεια που έγινε εκ μέρους της... Αστυνομίας ήταν η απομόνωσή τους, θυμίζοντας κάτι από τα σημερινά: «Εισ την γείτονα πόλιν, καθ' α ανηγγέλθησαν χθες υπό της Αστυνομίας, εσημειώθησαν δύο ύποπτα κρούσματα πανώλους επί του Παναγ. Μουρούφα ετών 37 και της Βασιλικής συζύγου Π. Γανόνη. Ολοι επισκεφθέντες τους πάσχοντες ιατροί εξεδήλωσαν την υπόνοιαν ότι πρόκειται περί πα-

νωλικών κρουσμάτων, ειδοποιηθείσα δε περί τούτου η εκεί Αστυνομία έλαβε όλα τα επιβαλλόμενα προφυλακτικά μέτρα, απομονώσασα τους προσβληθέντας. Εις Μεσσήνην ειδοποιηθείς μετέβη και ο Νομιάτρος κ. Αδαμόπουλος ο οποίος εξήτασε τους πάσχοντες και υπέδειξε δε τα επιβαλλόμενα μέτρα μέχρις ου διά της μικροβιολογικής εξετάσεως εξακριβωθή πληρέστερον η κατάσταση των ασθενών, καίτοι διά τον πρώτον των προσβληθέντων πιστεύεται ότι πρόκειται περί πανώλης. Κατά νεωτέρας πληροφορίας τα σημειωθέντα κρούσματα είναι πανωλικά, ελήφθησαν δε υπό των αρχών όλως εξαιρετικά μέτρα. Παρά του Νομιάτρου κ. Αδαμοπούλου απεστάλη εις Νησίον συνεργείον απολυμαντών το οποίον επελήφθη της κατα-

στροφής των ποντικών. Εκτός τούτου ο κ. Νομιάτρος δι' εκτενούς τηλεγραφήματός του προς το Υπουργείον Υγιεινής έσπευσε να καταστήσει τούτον ενήμερον των σημειωθέντων κρουσμάτων και των ληφθέντων παρ' αυτού μέτρων» ("Θάρρος" 28/6/1924).

Παρά τη λήψη άμεσων μέτρων τα κρούσματα αυξάνονται και καταγράφονται θάνατοι, ενώ κινητοποιείται κεντρικά η υγειονομική υπηρεσία: «Τα σημειωθέντα εν Μεσσήνη πανωλικά κρούσματα παρ' όλα τα ληφθέντα άμεσα μέτρα εκ μέρους των αρχών και του Νομιάτρου κ. Αδαμοπούλου, κρατούσιν εν συγκινήσει τους κατοίκους της γείτονος πόλεως, οι οποίοι μετέρχονται όλα τα υποδεικνυόμενα υπό της Υγειονομικής υπηρεσίας μέτρα προς αποτροπήν της εξαπλώσεως της νόσου. Εκ των προσβληθέντων ο Γ. Μουρούφας απεβίωσεν, εσημειώθη δε και τρίτον κρούσμα προσβληθείσης της Ελισάβετ Ηλιοπούλου 47 ετών η οποία και απεμώθη. Χθες μετέβη και πάλιν εις Νησίον ο Νομιάτρος κ. Αδαμόπουλος προς συνέχισιν του από της προηγούμενης ημέρας αρξαμένου εμβολιασμού δι' αντιπανωλικού ορού. Χθες δε το εσπέρας αφίκετο, κατόπιν διαταγής του υπουργείου Υγιεινής εξ Αθηνών ο μικροβιολόγος κ. Ιωαννίδης μετά απολυμαντικού συνεργείου και εμβολίων προς διαπίστωσιν των κρουσμάτων και λήψιν των αναγκαιούτων μέτρων» ("Θάρρος" 29/6/1924).

Η Μεσσήνη απομονώνεται και επιτρέπεται η μετάβαση σε αυτή μόνον εμβολιασμένων, ενώ το Φρουραρχείο βάζει σκοπιές στους δρόμους για να μην πάνε εκεί φαντάροι από την Καλαμάτα: «Η Υποδιοίκσις Χωροφυλακής Μεσσήνης τηλεγραφικώς ανέφερε χθες εις τον κ. Νομάρχη ότι ο πρόεδρος της Κοινότητας δεν παρεχώρησε εισέτι το ζητηθέν οίκημα προς απομόνωσιν των προσβληθέντων, παρακαλεί δε όπως διαταχθή προς τούτο καθ' όσον παρίσταται επιτακτική ανάγκη. Ο κ. Νομάρχης τηλεγραφικώς διέταξε τον κοινοτάρχην όπως παραχωρήσει αμελλιτί το ζητηθέν οίκημα. Κατόπιν συσκέψεως των αρχών απηγορεύθη η μετά της Μεσσήνης επικοινωνία, επιτρεπομένου του ταξιδιού μόνον

εις τους έχοντας πιστοποιητικόν ιατρού ότι εμβολιάσθησαν δι' αντιπανωλικού εμβολίου. Ανάλογα μέτρα ελήφθησαν εκ μέρους της στρατιωτικής αρχής, απαγορευομένης πάσης επικοινωνίας των στρατιωτών μετά Μεσσήνης. Προς τον σκοπόν τούτο διαταγή του Φρουραρχείου ετοποθετήθησαν φρουροί εις τας οδούς τας προς Μεσσήνην άγουσας. Απογευματινόν τηλεγράφημα εκ Μεσσήνης προς τας ενταύθα αρχάς αναφέρει ότι προσεβλήθη υπό πανώλους και ο Πούλος Δασκαρόλης» ("Θάρρος" 1/7/1924).

Για να περιορισθεί η εξάπλωση λαμβάνονται μέτρα νοσοκομειακής οργάνωσης, ενώ το Ανώτατο Υγειονομικό Συμβούλιο με αφορμή πανωλικά κρούσματα και σε άλλες περιοχές επιβάλλει ιατρική εξέταση σε όσους φθάνουν από αυτές στην Αθήνα: «Το Υπουργείον Υγιεινής κατόπιν τηλεγραφήματος του Νομιάτρου επηλεγράφησε χθες εις τον κ. Νομάρχη να ενεργήση επειγόντως διά την ταχίστην εξεύρεσιν εν Μεσσήνη των διά Νοσοκομείον λοιμωδών νόσων χρησιμοποιηθησομένων δύο οικημάτων. Διέταξεν επίσης όπως ο αφιχθείς μικροβιολόγος κ. Ιωαννίδης παραμείνει εν Μεσσήνη μέχρι πλήρους εξαλείψεως της πανώλους, ενέκρινε δε συνάμα την ανάθεσιν της διευθύνσεως του Νοσοκομείου λοιμωδών νόσων εις τον ιατρόν των προσφύγων κ. Γ. Παυλόπουλον. Ειδοποίησεν επίσης ότι προτάσει του ανωτάτου υγειονομικού συμβουλίου επιβάλλεται καθ' άτομον ιατρική επίσκεψις εις τας εκ Πατρών, Κερκύρας και Καλαμών προελεύσεις» ("Θάρρος" 2/7/1924).

Στη Μεσσήνη σημειώνεται ένας ακόμη θάνατος, ενώ στην Καλαμάτα γίνονται έλεγχοι για πανώλη σε όσους φθάνουν με πλοία και με το τρένο από την Πάτρα: «Εν Μεσσήνη κατόπιν των ληφθέντων δραστηρίων υγειονομικών μέτρων, εις τα οποία ανταποκρίνονται και οι κάτοικοι διά της καθαριότητος των οικιών των, ουδέν νεώτερον εσημειώθη πανωλικόν κρούσμα κατά τας βεβαιώσεις δε του μικροβιολόγου κ. Ιωαννίδου, η νόσος φαίνεται ότι ευρίσκεται εν υφέσει. Παρ' όλα όμως ταύτα τόσοσιν ο εμβολιασμός των κατοίκων όσοσιν και η καταστροφή των ποντικών συνεχίζεται μετά δραστηριότητος

εκ μέρους της εγκατασταθείσας εν τη γειτόνι πόλει υγειονομικής υπηρεσίας. Χθες απεβίωσε εν Μεσσήνη ο προ τριημέρου προσβληθείς υπό πανώλους Π. Δασκαρόλης. Παράλληλως προς τα ληφθέντα εν Μεσσήνη μέτρα όμοια λαμβάνονται και ενταύθα. Εις τον ιατρόν κ. Μοσχοβίτην ανετέθη η επίβλεψις των καταπλευσάντων εν τω λιμένι μας πλοίων, χθες δε απεφασίσθη εν συσκέψει του κ. Νομάρχου μετά του κ. Ιωαννίδου και η επίβλεψις των διά του σιδηροδρόμου αφικνουμένων εκ Πατρών ταξιδιωτών, διά προχείρου ιατρικής επισκέψεως μεθ' ην θα επιτρέπεται η ελευθέρα κίνησις τούτων. Από σήμερον επίσης λαμβάνονται έκτακτα μέτρα καθαριότητος εν τη πόλει διά της προσθήκης 10 νέων διτρώχων εις την καθαριότητα» (“Θάρρος” 4/7/1924).

Τα κρούσματα πυκνώνουν στη Μεσσήνη, ενώ σημειώνονται και θάνατοι: «Απογευματινόν τηλεγράφημα προς τας ενταύθα αρχάς αγγέλλει ότι εν Μεσσήνη εσημειώθησαν δύο νέα κρούσματα, προσβληθέντων του 14ετούς Στ. Μπούτσι με εκτριωτική μορφήν της νόσου και της 13τίδος Βακαλοπούλου ήτις έπασχε και εξ ελώδους καχεξίας. Η Βακαλοπούλου απεβίωσε χθες εκ της νόσου. Αμφότερα τα κρούσματα πηγίν μολύνσεως έχουν την αρχικήν της εστίαν» (“Θάρρος” 8/7/1924).

«Εκτός των γνωστών πανωλικών κρουσμάτων ανηγγέλη χθες ότι εσημειώθησαν δύο νέα προσβληθέντων του 30ετούς βαρελοποιού Κυριάκου Αγγελοπούλου και του 12ετούς Γεωργ. Δημητροπούλου, οίτινες απεμονώθησαν αμέσως εις το νοσοκομείον των πανωλοβλήτων» (“Θάρρος” 10/7/1924)

«Αν και εφάινετο ότι λόγω των δραστηρίων υγειονομικών μέτρων εν Μεσσήνη περιορίζετο το κακόν, εν τούτοις εγνώσθη ότι και δωδέκατον πανωλικόν κρούσμα εσημειώθη προσβληθέντος του Προκοπίου Μαρκοπούλου ετών 42, ο οποίος μετεφέρθη αμέσως εις το Νοσοκομείον Πανωλοβλήτων, ότι δε απεβίωσε και εκ των προσβληθέντων Κυριάκος Αγγελόπουλος [...] Εν Μεσσήνη παραμένει μονίμως πλέον ο κατελθών εξ Αθηνών μικροβιολόγος κ. Ιωαννίδης, επιτηρών τα εφαρμοζόμενα υγειονομικά μέτρα και

τον συνεχιζόμενον εμβολιασμόν των κατοίκων» (“Θάρρος” 14/7/1924).

«Εσημειώθη εν Μεσσήνη και έτερον κρούσμα πανώλους επί της Χρυσάνθης Αθανασοπούλου ετών 35, εμβολιασθείσας την 29 παρελθόντος μηνός» (“Θάρρος” 15/7/1924).

«Ενώ επιστεύετο ότι η πανώλης εν Μεσσήνη ευρίσκεται εν υφέσει, εν τούτοις χθες ανηγγέλη εις τας ενταύθα αρχάς ότι νέον πανωλικόν κρούσμα εσημειώθη προσβληθέντος του τριακονταετούς Γεωργ. Καρελά, ο οποίος μετεφέρθη εις το νοσοκομείον των πανωλοβλήτων προς θεραπείαν» (“Θάρρος” 20/7/1924).

Μέσα σε όλο αυτό το κακό φαίνεται ότι στη Μεσσήνη πολλοί αρνούνται να εμβολιαστούν, με κίνδυνο να υπάρξουν πολλά θύματα όπως προκύπτει από σχετικό σχόλιο: «Οι κάτοικοι της Μεσσήνης ιδία, δέον να εννοήσουν ότι συμφέρον έχουν να εμβολιασθούν. Μόνον ούτω και διά της λήψεως αυστηρών μέτρων καθαριότητος είναι δυνατόν να εντοπισθή η νόσος και μη θρηνήσωμεν νέα θανατηφόρα κρούσματα. Αι κρατούσαι εκεί αντιλήψεις πρέπει να υποχωρήσουν προ των υποδείξεων της υγειονομικής υπηρεσίας, η πιστή εκτέλεσις των οποίων εγγυάται την καταστολήν της νόσου. Ή μήπως υπάρχει όρεξις η νόσος να γίνη ενδημική, διά να έχωμεν τα αποτελέσματα της εσχάτης άφρονος πλάνης;» (“Θάρρος” 22/7/1924).

Και η ειδησεογραφία συνεχίζει για ημέρες ακόμη τις αναφορές σε προσβολές και σε έναν ακόμη θάνατο: «Εις την Μεσσήνην προχθές εσημειώθησαν δύο νέα κρούσματα της πανώλους, το εν επί της εξηκοντούτιδος Λευκής Τράκα και το έτερον επί του Δημ. Πονηρίδου οι οποίοι μετεφέρθησαν αμέσως εις το Νοσοκομείον Πανωλοβλήτων, απομονωθέντων συνάμα και των οικείων των εις το απομονωτήριο. Τα μέχρι τούδε κρούσματα ανέρχονται εις δέκα επτά, παρά τα λαμβανόμενα δραστήρια υγειονομικά μέτρα» (“Θάρρος” 29/7/1924).

«Η πανώλης εν τη γειτόνι Μεσσηνη ευρίσκεται ήδη εν υφέσει, ουδενός νεωτέρου κρούσματος σημειωθέντος. Κατά χθεσινόν τηλεγράφημα απεβίωσεν ο προ ημερών προσβληθείς

Επιδημίες, πανδημίες και γιατροί στο Νησί

Προκόπιος Μαρκόπουλος. Τα απολυμαντικά μέτρα και ο εμβολιασμός των κατοίκων συνεχίζοντο μετά της ίδιας δραστηριότητας τόσο εν Μεσσήνη όσο και εν τη πόλει μας, ανάλογα δε μέτρα λαμβάνονται και εις τας ευρισκομένας με την Μεσσήνην εις άμεσον επαφήν Κοινότητας, εις ας επεκτείνεται ο εμβολιασμός» (“Θάρος” 17/8/1924).

Και κάπου εδώ φαίνεται ότι επήλθε πραγματική ύφεση στις προσβολές και περιορίστηκε το

κακό, αφού προηγουμένως είχαν σημειωθεί και κάποια κρούσματα στην Καλαμάτα και οι υγειονομικές αρχές είχαν τεθεί σε επιφυλακή, ενώ σχεδίαζαν την κατασκευή... υπαίθριου νοσοκομείου με σκηνές ανατολικά του στρατοπέδου στην περιοχή Αγίου Κωνσταντίνου, αφού δεν έβρισκαν χώρο για να δημιουργηθεί Νοσοκομείο Πανωλοβλήτων.

“Ελευθερία”
15/4/2020

Πανδημία και ομοιότητες με διαφορά... αιώνα

Μπορεί να έχει περάσει σχεδόν ένας αιώνας από το 1929, όμως ο τρόπος αντιμετώπισης μιας επιδημίας (υπό το φόβο να γίνει πανδημία) παρουσιάζει εξαιρετικές ομοιότητες.

Σκαλίζοντας το αρχείο της “Σημείας” για να βρω κάτι, έπεσα πάνω σε μια ανακοίνωση του νομιάτρου για τα μέτρα που πρέπει να παίρνουν οι πολίτες προκειμένου να αντιμετωπισθεί η γρίπη. Αφορμή για αναζήτηση πληροφοριών από αθηναϊκές εφημερίδες (εν προκειμένω “Εμπρός” και “Σκρίπ”) στις οποίες υπάρχουν πολύτιμες πληροφορίες.

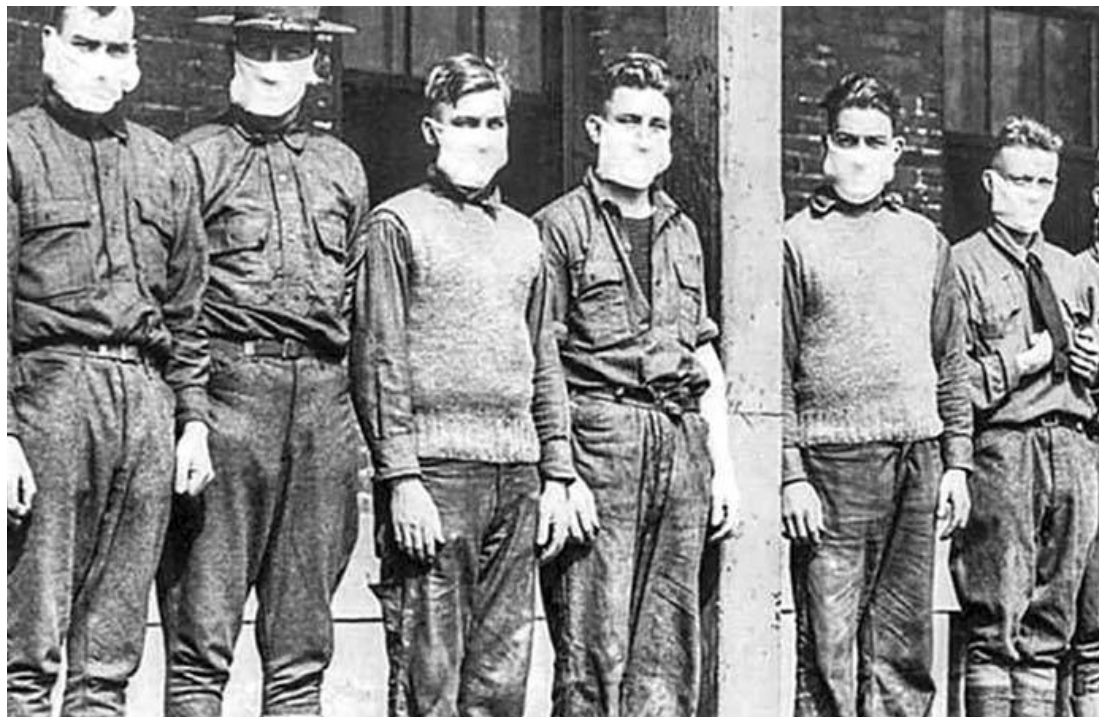
Δέκα χρόνια μετά τις τεράστιες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές που προκάλεσε η “Ισπανική γρίπη” (καμία σχέση με... Ισπανία όπως έχω γράψει σε παλαιότερο σημείωμα), ξεσπά φονική γρίπη στις Ηνωμένες Πολιτείες και γράφει η εφημερίδα “Εμπρός” (10/1/1929): «Την φοράν αυτήν η γρίπη έκαμεν την πρώτην εμφάνισίν της εις την Αμερικήν. Και όπως όλα εις τον Νέον Κόσμον υφίστανται την μεγεθυντικήν επίδρασιν του Αμερικανισμού, ούτω και η γρίπη παρουσίασεν αποτελέσματα καταπληκτικά ανερχόμενα εις εκατομμύρια και θανάτους εις δεκάδας χιλιάδων. Δυστυχώς από την Αμερικήν η γρίπη μετεπήδησε με την εξαιρετικήν μεταδοτικότητα της εις την Ευρώπην. Τα κρούσματα πολλαπλασιάζονται εις την Γερμανίαν, εις την Γαλλίαν, την Ρουμανίαν, την Σερβίαν, την Βουλγαρίαν και η Ελλάς απειλείται [...] Θα σωθώμεν από την γρίπην; Αι ειδήσεις είναι αποθαρρυντικά. Εις τας Πάτρας εσημειώθη ήδη εκατοντάς κρουσμάτων και εις Αθήνας ήρχισεν η εμφάνισις σποραδικών τοιούτων».

Το κείμενο αυτό αποτελεί τον πρόλογο της συνέντευξης του υφυπουργού Υγείας Δοξιάδη στην εφημερίδα, ο οποίος είναι καθουχαστικός

και μεταφέρει τα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά με βάση την εξάπλωση στην Ευρώπη: «Κατά τας πλέον εξακριβωμένας πληροφορίας τας οποίας έχω μέχρι στιγμής, των επισήμων ιατρικών κύκλων του Βερολίνου και της Βιέννης, η εφετεινή επιδημία της γρίπης, η τόσοσ εντατική εις την Γερμανίαν και την Αυστρίαν, δεν είνε ευτυχώς κακοήθους μορφής ουδέ ομοιάζει ή συγγενεύει προς την γρίπην του 1918 και 19, ήτις είχαν ονομασθή “Ισπανική γρίπη”. Οπως δεν γράφει η “Βιενναία Εβδομαδιαία Κλινική”, το επίσημον ιατρικόν όργανον της Αυστρίας, πρόκειται περί καλοθεστάτης μορφής γρίπης, της κοινής ινφλουέντζας, η οποία χωρίς να είνε επικίνδυνος ως νόσος, είναι πάντως πολύ οχληρά. Πολλάκις όμως λόγω των ειδικών συνθηκών και κλιματολογικών λόγων, καθίσταται επικίνδυνος, όπως εις την Αμερικήν, εις την οποίαν η εκ της γρίπης θνητότης έφθασεν εις ανηπουχαστικόν σημείον».

Οπως και σήμερα, αναζητείται εναγωνίως εμβόλιο σύμφωνα με τον υφυπουργό, που επιμένει ότι μέχρι να βρεθεί προέχει ο περιορισμός της εξάπλωσης: «Ειδικόν αμυντικόν μέτρον εναντίον της γρίπης δυστυχώς δεν υπάρχει ακόμη. Τα γενόμενα πειράματα δι’ εμβολίων δεν έδωσαν μέχρι της στιγμής ικανοποιητικά αποτελέσματα, εις ουδέν δε προληπτικόν μέτρον δυνάμεθα να βασισθώμεν. Εκείνο το οποίον δύναται να προληφθή, εν μέτρω πάντοτε, είναι η ευρεία εξάπλωσις της νόσου».

Κεντρικό θέμα και τότε οι χώροι... συνωστισμού για τους οποίους συνιστάται αερισμός: «Οπως είνε γνωστόν, η νόσος αύτη μεταδίδεται διά της αναπνευστικής οδού. Το μικρόβιον, εκπεμπόμενον υπό του ασθενούς, είτε διά σταγονιδίων συνεπεία πταρνίσματος, είτε διά της αναπνοής,

εισέρχεται εις τον οργανισμόν διά τους στόματος και της ρινός. Επιβεβλημένη λοιπόν είναι η απολύμανσις της οδού αυτής, δηλαδή του στόματος και της ρινός, διά συχνών πλύσεων δι' ύδατος εντός του οποίου έχουν διαλυθή ολίγαι σταγόνες ιωδίου. Επίσης ο συχνός αερισμός των δημοσίων κέντρων, σιδηροδρομικών και τροχιοδρομικών οχημάτων, θεάτρων, κινηματογράφων και ντάνσιγκ, είνε απολύτως επιβεβλημένος»

Ο συντάκτης της εφημερίδας ρωτά “αν πρόκειται να διαταχθή κλείσιμο των κινηματογράφων και γενικώς των δημοσίων κέντρων” αλλά ο Δοξιάδης είναι κατά του... λοκντάουν, αλλά υπέρ της απαγόρευσης των μετακινήσεων που αποτέλεσαν τη βασική αιτία εξάπλωσης της φονικής γρίππης στις Ηνωμένες Πολιτείες: «Είνε ζήτημα όχι και τόσο εύκολον. Δεν μπορεί να διατάξη κανείς το σταμάτημα της κοινωνικής ζωής ενός τόπου διά μίαν επιδημίαν, καλοήθους μάλιστα μορφής. Και εις την Αμερικνήν ακόμη όπου η ασθένεια ενεφανίσθη με μορφήν κα-

κόθη, τοιαύτα άκρα μέτρα δεν ελήφθησαν. Εκείνο το οποίον είνε απολύτως επιβεβλημένον, είνε η απαγόρευσις των μετακινήσεων, δι' ωρισμένον διάστημα. Εις τας αθρόας μετακινήσεις απεδείχθη αδιασειστος ότι οφείλεται η ταχεία και ευρεία εξάπλωσις των λοιμωδών νόσων. Αι προεδρική εκλογαί εις την Αμερικνήν, και η συνεπεία τούτων αθρόα μετακίνησις των πολιτών από πόλεως εις πόλιν, συνετέλεσεν εις την εξάπλωσιν της νόσου».

Ταυτοχρόνως δημοσιεύεται ένας δεκάλογος οδηγιών και επαναλαμβάνεται για πολλές ημέρες στις τοπικές εφημερίδες της Καλαμάτας. Ο δεκάλογος περιλαμβάνει και μέτρα που συνιστούν κατ' αναλογίαν και σήμερα οι ειδικοί:

«1. Να κάμνωμεν μίαν ζωήν όσον το δυνατόν τακτικωτέραν και ν' αποφεύγωμεν κάθε είδους καταχρήσεις και τας υπερβολικάς κοπώσεις.

2. Να αερίζωμεν επί αρκετάς ώρας καθημερινώς τα δωμάτιά μας και ιδίως εκείνα τα οποία χρησιμοποιούμεν δι' ύπνον και καθημερινήν παραμονήν των μελών της οικογενείας.

3. Ν' αποφεύγουμε τα κρυολογήματα.
 4. Να είμεθα καθαροί και να πλένουμε τακτικά τα χέρια μας προ του φαγητού, να πλένουμε το στόμα μας και εάν εμφανισθή η επιδημία να κάμνουμε και γαργαρισμούς με νερό εις το οποίον ρίπτομεν ολίγας σταγόνες βάμματος ιωδίου και να χρησιμοποιήσωμεν διά την αντισηψίαν των ρωθώνων μας μίαν οποιανδήποτε αλοιφήν αντισηπτικήν.
 5. Ν' αποφεύγουμε τας συκνάς χειραψίας και τα φιλήματα.
 6. Ν' αποφεύγουμε τους ανθρώπους που βήχουν και πτερνίζονται και καθείς μας όταν πταρνίζεται να κρατή μπροστά εις το στόμα του το μανδύλι του.
 7. Να μεταχειριζόμεθα τραπεζομάνδρα, πετσέτες και εν γένει επιτραπέζια είδη απολύτως καθαρά.
 8. Όταν η επιδημία εμφανισθή ν' αποφεύγουμε τους συνωστισμούς και την παραμονήν εις καφεναί, κινηματογράφους και εν γένει εκεί που υπάρχει μεγάλος συνωστισμός και ο αερισμός δεν είναι επαρκής.
 9. Όταν αισθανώμεθα τον εαυτόν μας κακοδιάθετον να μείνωμεν στο σπίτι μας και αν βλέπωμεν ότι η κακοδιαθεσία μας αυτή εξακολουθεί, να καλέσωμεν αμέσως τον ιατρόν μας.
 10. Όταν ο γιατρός της οικογενείας μας διαγνώση επιδημικήν γρίππιν εις εν μέλος της οικογενείας πρέπει τούτο να νοσηλεύεται εφ' όσον τούτο είναι δυνατόν εις ένα δωμάτιον ιδιαίτερον της οικίας μας και να αποφεύγεται αι επισκέψεις συγγενών και φίλων, οι οποίοι θα ήθελον να ιδούν τον ασθενή αυτόν.
- Κάθε οικογένεια πρέπει με αυστηρότητα να εκτελή όλας τας οδηγίας τας οποίας θα δίδη ο ιατρός της οικογενείας διά τα μέτρα τα οποία είνε ανάγκη να ληφθούν, ώστε ν' αποφεύγουν οι περιποιούμενοι τον άρρωστον την μόλυνσιν».
- Παράλληλα δημιουργούνται ειδικοί θάλαμοι στα νοσοκομεία για ασθενείς με γρίπη: «Ο υπουργός της Υγείας κ. Δοξιάδης απύθυνε χθες επείγουσαν εγκύκλιον προς άπαντα τα νοσοκομεία του κράτους δημόσια και δημοτικά, διά

της οποίας διατάσσει όπως ετοιμάσωσιν ανά ένα θάλαμον έκαστον αποκλειστικώς προς χρήσιν των προσβαλλομένων εκ γρίππης».

Και ένα μήνα αργότερα κάνει την εμφάνισιν η οδηγία για τη χρήση μάσκας (που είχε γίνει υποχρεωτική στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια της ισπανικής γρίππης) κατ' αρχήν από το νοσηλευτικό προσωπικό, που έρχεται από το Παρίσι ("Σκριπ" 15/2/1929): «Κατά τα χθεσινά τηλεγραφήματα εκ Παρισίων, ενώπιον της ανησυχπητικής επεκτάσεως την οποίαν προσλαμβάνει η επιδημία της γρίππης, παρουσιάζουσα ήδη τάσεις γενικεύσεως ώστε να καταστή πανδημία, ο ειδικός υγιεινολόγος καθηγητής Μαρζού, δι' ανακινώσεώς του προς την Ιατρικήν Ακαδημίαν των Παρισίων, συνιστά όπως όλον το προσωπικόν των νοσοκομείων εφοδιασθή με ειδικάς προσωπίδας με ομματούαλια ή ελαφρόν πέπλον προ του προσώπου όπως προφυλάσσεται από του μικροβίου το οποίον ως γνωστόν μεταδίδεται διά του βηχός ή του πταρνίσματος. Ο καθηγητής Μαρζού ελπίζει ότι το παράδειγμα των ιατρών θ' ακολουθήσῃ το κοινόν και θα λάβῃ μέτρα προφυλάξεως».

Οι χώροι μεγάλου συγχρωτισμού είναι το "αγκάθι" στην πολιτική της "απόστασης" που συνιστούν και τώρα όπως και τότε οι ειδικοί, με το πρόβλημα να θερειύει στα στρατόπεδα και ειδικά στην Πάτρα (από εκεί ξεκίνησε η επιδημία) όπου σε ελάχιστο χρόνο υπάρχουν εκατοντάδες κρούσματα ("Σκριπ" 14/1/1929) και παίρνονται μέτρα: «Κατ' ειδήσεις εκ Πατρών τα μέχρι τούδε σημειωθέντα κρούσματα γρίππης εις τον στρατόν της εκεί φρουράς ανήλθον εις 694 εν συνόλω πάντα όμως ηπίας μορφής [...] Κατόπιον ειδικής συσκέψεως ελήφθησαν πάντα τα κατάλληλα μέτρα προς περιστολήν της επιδημίας. Μεταξύ των άλλων απεφασίσθη όπως παύσῃ η χορήγησις αδειών εις τους οπλίτας διά τας εστίας των [...] Το εις Πάτρας μεταβάν υγειονομικόν συνεργείον ήρχισε ήδη καταγιγόμενον εις την απολύμανσιν των θαλάμων των στρατιωτών». Ανάλογες πληροφορίες δημοσιεύονται πολύ συχνά για δύο μήνες καθώς λιγότερα ή περισσότερα κρούσματα παρουσιάζονται

ζονται σε όλα σχεδόν τα στρατόπεδα.

Η επιδημία επεκτείνεται, “περνάει” τον Ισθμό όπως γράφουν χαρακτηριστικά οι εφημερίδες, “ταξιδεύει στην Κρήτη” και καταγράφονται σποραδικά θάνατοι. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ενδιαφέρον των εφημερίδων συγκεντρώνει η κατάσταση στις λαϊκές συνοικίες και τους προσφυγικούς συνοικισμούς στους οποίους επικρατούν άθλιες συνθήκες (“Σκρίπ” 23/2/1929): «Συντάκται μας περιελθόντες χθες διαφόρους λαϊκάς συνοικίας, ιδίως δε προσφυγικούς συνοικισμούς εντός των Αθηνών, διεπίστωσαν την τραγικήν κατάστασιν εις ήν έχουν περιέλθει διάφοροι οικογένειαι διαβιούσαι εν απορία, τας οποίας όμως αγνοούν οι διάφοροι φιλόανθρωποι και τας οποίας το υπουργείον της Πρόνοιας έχει εγκαταλείψει εις την τύχην των. Πολλαί οικογένειαι εις τους προσφυγικούς συνοικισμούς έμειναν χθες άνευ άρτου, αύται δε έχουν άμεσον ανάγκην ουχί μόνον τροφίμων, αλλά και ιατρικής

περιθάλψεως, καθόσον πολλά μέλη των οικογενειών τούτων, ιδίως μικρά παιδιά, έχουν προβληθή υπό γρίππης». Τελικά η γρίπη ταλαιπώρησε τον πληθυσμό για δύο και περισσότερους μήνες, χωρίς να πάρει ευτυχώς χαρακτηριστικά φονικής πανδημίας. Είχαν περάσει 10 χρόνια από την γρίπη του 1918 και στο μεταξύ είχε συνειδητοποιηθεί η ανάγκη δημόσιου συστήματος υγείας και πολιτικής για το θέμα αυτό που αποτυπώνεται στις δράσεις που προαναφέρθηκαν. Ως εκ τούτου το “μήνυμα” της ιστορίας είναι διπλό: Από τη μια πλευρά η τήρηση των οδηγιών οι οποίες αποτελούν πάγια πρακτική σε περιπτώσεις επιδημιών, πολύ δε περισσότερο πανδημιών. Και από την άλλη η ενίσχυση του δημόσιου συστήματος υγείας ως αποφασιστικού παράγοντα για τη διάσωση των ανθρώπων που προσβάλλονται επικίνδυνα.

“Ελευθερία”
7/10/2020

Μηνιγγίτιδα, πρόσφυγες και αραίωση το 1922

Στο δεύτερο κύμα η πανδημία, και με τα πράγματα να γίνονται όλο και περισσότερο δύσκολα, επιστροφή στην ιστορία και σε καταστάσεις που ταλαιπώρησαν την κοινωνία σε χρόνους μακρινούς.

Στο σημερινό σημείωμα γυρίζουμε το ρολόι 98 χρόνια πίσω, όταν τα πρώτα κύματα προσφύγων μετά τη μικρασιατική καταστροφή είχαν φθάσει στην Καλαμάτα και οι άνθρωποι προσπαθούσαν να επιβιώσουν.

Στα τέλη Δεκεμβρίου του 1922 εκδηλώθηκαν κρούσματα μηνιγγίτιδας ανάμεσα σε πρόσφυγες: “Εσημειώθησαν δύο κρούσματα μηνιγγίτιδος επί προσφύγων παρά τας καπνεμπορικές αποθήκας Καρέλια” γράφει η “Σημαία” από την οποία αντλούμε τις πληροφορίες όλου του κειμένου. Και η πρώτη κίνηση ήταν προληπτικά η “αραίωση” των προσφύγων με τη μεταφορά τους σε παραπήγματα στον ελεύθερο χώρο μπροστά από το στρατόπεδο στα οποία έμεναν “βουλγαρομακεδόνες στρατιώτες” (χαρακτηρισμός που υποδηλώνει πολλά και ενδιαφέροντα): “Υπό του κ. Νομάρχου εκλήθησαν εις σύσκεψιν άπαντες οι ιατροί των προσφύγων διά να συζητήσουν και να λάβουν τα ενδεδειγμένα μέτρα κατά της επεκτάσεως των επιδημικών ασθενειών. Η σύσκεψις απεφασίσθη κατόπιν των σημειωθέντων επί προσφύγων μηνιγγιτικών κρουσμάτων. Κατά την σύσκεψιν ελήφθησαν άπαντα τα υπό της επιστήμης ενδεικνυόμενα μέτρα τόσο διά την εμφάνισιν επιδημικών νόσων, όσο και διά την εντόπισιν των τυχόν μελλόντων να εμφανισθούν επιδημικών κρουσμάτων. Ως πρώτιστον προληπτικόν μέτρον κοινώς ανεγνωρίσθη ότι είναι η αραίωσις των προσφύγων. Δι’ αυτόν ακριβώς τον λόγον επιταχυνομένης της μεταφοράς των Βουλγαρομακεδόνων στρατιωτών εκ των παραπηγμάτων της πλατείας του Συντάγματος θα

μεταφερθώσι τάχιστα εκεί πρόσφυγες. Σημειωτέον ότι θα γίνεται αυστηρά καθημερινή επίβλεψις επί της καθαριότητος και θα κατασκευασθώσι αρκετοί λουτήρες και αποχωρητήρια, σύμφωνα με τους στοιχειώδεις κανόνες της υγιεινής, ώστε να μη υπάρξη καλλιτεργήσιμον έδαφος διά την γέννησιν ή επέκτασιν μολυσματικών νόσων”.

Η “αραίωση” γίνεται απολύτως επιβεβλημένη και αρχίζει η μεταφορά από ορισμένους ειδικά συνοικισμούς οι οποίοι δεν καταγράφονται: “Απεστάλησαν εκ μέρους του Αμερικανικού Ερυθρού Σταυρού 1650 κουβέρται αίτινες θα διανεμηθούν εις τους πρόσφυγες. Επίσης απεστάλησαν 5 κιβώρια συμπεπυκνωμένου γάλακτος διά τα τέκνα των προσφύγων και 160 σάκκοι αλεύρι. Απαντα τα άνω είδη θα διανεμηθούν εις τους πρόσφυγας τη εποπτεία του Αμερικανού αντιπροσώπου κ. Λούη. Προσεχώς θα σταλούν εκ μέρους του Αμερικανικού Ερυθρού και άλλα εισέτι τρόφιμα διά τους πρόσφυγας. Αναγνωρισθείσες ως απολύτως επιβεβλημένης της αραιώσεως των προσφύγων διά λόγους στοιχειώδους υγιεινής ιδίως εξωρισμένων προσφυγικών συνοικισμών θα αρχίση ανυπερθέτως από σήμερα μεταφορά προσφύγων εις τα στρατιωτικά παραπήγματα της πλατείας του Συντάγματος, άτινα έχουσι τελείως επισκευασθή. Εις τα παραπήγματα θα γίνουν λουτήρες και θα καταβληθή εξαιρετική προσπάθεια δι’ αυστηράν τήρησιν καθαριότητος”.

Και μπορεί οι πληροφορίες να ανέφεραν ότι τα παραπήγματα είχαν επισκευασθεί, όμως έμπαζαν νερά από παντού και οι πρόσφυγές διαμαρτύρονταν γιατί δεν μπορούσαν να ζήσουν εκεί κάτω από αυτές τις συνθήκες, όπως διαβάζουμε μετά την πρωτοχρονιά του 1923: “Οι εις στρατιωτικά παραπήγματα στεγασθέντες

πρόσφυγες προσελθόντες εις την Νομαρχίαν παρεπονέθησαν ότι η βροχή εισρέει εις τα παραπήγματα, καθιστώσα την εν αυτοίς παραμονήν αδύνατον. Ο στρατιωτικός διοικητής κ. Μπενάκης και ο κ. Νομάρχης μεταβάντες αυτοπροσώπως εις τα στρατιωτικά παραπήγματα εξήτασαν τα πράγματα και διέταξαν την άμεσον επισκευήν των παραπηγμάτων”.

Οι γιατροί τις επόμενες ημέρες αναφέρουν κρούσματα εγκεφαλίτιδας και η ανησυχία εντείνεται: “Ο αντιπρόεδρος του Ιατρικού Συλλόγου κ. Δούσης και ο ιατρός κ. Κάρτσωνας ανέφερον εις τον κ. Νομάρχην ότι μέχρι τούδε εσημειώθησαν 15 κρούσματα εγκεφαλίτιδος μονοκλωνικής μορφής επί προσφύγων. Εν Νησίω επίσης ενεφανίσθη παρόμοιον κρούσμα επί του πρόσφυγος Αλ. Τορλομπάσπ. Ο κ. Νομάρχης κατόπιν της επεκτάσεως της νόσου εξήτησε παρά του Υπουργείου της Υγιεινής και Κοινωνικής Πρόνοιας, γενικωτέρας οδηγίας προς καταστολήν της νόσου, ήτις ήρχισε να αποτελή ήδη δημόσιον κίνδυνον”.

Η κατάσταση των προσφύγων είναι δραματική, χωρίς ρούχα και ειδικά εσώρουχα κινδυνεύουν με εξανθηματικό τύφο τελικά, η επιτροπή περίθαλψης προσφύγων κάνει έκκληση να δώσουν οι Καλαματιανοί ακόμη και κουρέλια για να γίνουν ρούχα: “Η αθλιότης των περισσότερων προσφυγικών οικογενειών είναι υπερτέρα περιγραφής. Η έλλειψις ιδίως εσωρούχων επολλαπλασίασε εσχάτως την φθειρίασιν εις τρομακτικόν βαθμόν και ένεκα τούτου απειλείται η υγεία της πόλεως, γνωστού όντως ότι διά της φθειριάσεως μεταδίδεται ο εξανθηματικός τύφος. Διά τον λόγον αυτόν ποιούμεθα έκκλησιν εις τα ανομολογήτως φιλανθρωπικά αισθήματα των αξιοτίμων κυριών της πόλεως και τας παρακαλούμεν θερμότατα να εισφέρουν ό,τι κρίσιμον προς τον σκοπόν αυτόν. Και συνερραμένα ράκη θα αποτελέσουν ευεργεσίαν. Επειδή δε αντιλαμβανόμεθα καλώς την δυσχέρειαν της εισφοράς ειδών εις τοιαύτην κατάστασιν, πληροφορούμεν πάντα φιλάνθρωπο ότι εις την μεσημβρινήν πλευράν της Λαϊκής Σχολής θα

υπάρχει από σήμερα ανοικτός αποδέκτης της αποθήκης, όπου έκατος αθέατος και άγνωστος δύναται ν' αποθέσει ό,τι προαιρείται".

Τα κρούσματα αυξάνονται και εμφανίζονται επιδημικές αρρώστιες σε διάφορες περιοχές (Θουρία, Πυλία, Μεσσήνη κ.α. χωρίς να αναφέρεται πάντα αν αφορά μόνο πρόσφυγες), ενώ καταγράφονται και θάνατοι των οποίων περιορισμένος αριθμός φθάνει στη δημοσιότητα, με αποτέλεσμα να συζητείται ακόμη και αραίωση μέσω απομάκρυνσης προσφύγων από την Καλαμάτα: "Κατόπιν των σημειωθέντων κρουσμάτων διαφόρων επιδημικών νόσων μελετώνται υπό των αρμοδίων διάφορα σύντομα μέτρα διά την περιφρούρησιν της δημοσίας υγείας. Αναμένεται εκ άλλου εις την Νομαρχίαν αι ζητηθείσαι λεπτομερείς οδηγίαι από το Υπουργείον Υγιεινής και Κοινωνικής Πρόνοιας και η αποστολή ειδικού απολυμαντικού και όλων των απαιτούμενων διά μίαν μεθοδικήν απολύμανσιν ειδών και φαρμάκων. Εκ παραλλήλου υπό των ιατρών των αναλαβόντων την προσφυγικήν υγειονομικήν περίθαλψιν λαμβάνονται μέτρα, τη εποπτεία και της Νομαρχίας, προς τήρησιν αυστηράς καθαριότητος εις τους προσφυγικούς συνοικισμούς. Πλην των γενικών αυτών υγειονομικών μέτρων διά την περιφρούρησιν της δημοσίας υγείας, κρατεί η σκέψις, εφ' όσον αι πληροφορία μας είναι αληθείς, να γίνη αραίωσις των προσφύγων των εγκατεστημένων εις την πόλιν μας, ώστε να αποσοβείται ο εκ του συνωστισμού εις τους προσφυγικούς συνοικισμούς κίνδυνος αναπτύξεως επιδημικών νόσων".

Η ανησυχία αυξάνεται και εξετάζεται ακόμη και το κλείσιμο των σχολείων: "Ο Κ. Νομάρχης κατόπιν των σημειωθέντων κρουσμάτων διαφόρων επιδημικών νόσων δι' εγγράφου του παρεκάλεσε τον Ιατρικόν Σύλλογον να γνωρίσιν αν υφίσταται όντως γενικώτερος δημόσιος κίνδυνος εκ των εμφανισθέντων μέχρι σήμερα κρουσμάτων και αν παρίσταται ή όχι ανάγκη να διακοπούν τα μαθήματα των σχολείων επί ολίγας ημέρας".

Ιλαρά, μπιγγίτιδα, διφθερίτιδα, ευλογιά εμφανίζονται σε διάφορα σημεία της πόλης και

του νομού, με αποτέλεσμα να υποβληθεί στη Νομαρχία για έγκριση αστυνομική διάταξη "δίνης η μεταφορά θνησκόντων εκ μολυσματικών νόσων θα γίνεται εις το Νεκροταφείον διά των συντομωτέρων οδών της πόλεώς μας". Η συνέχεια της διατάξης που αφορά νεκρούς από εξανθηματικό τύφο και ευλογία είναι ανατριχιαστική καθώς αναφέρεται σε όλη τη διαδικασία ταφής και τα μέτρα σε κάθε περίπτωση.

Ενα μήνα αργότερα και καθώς οι μεταδοτικές ασθένειες πολλαπλασιάζονται, εκδίδεται αστυνομική διάταξη που θυμίζει κάτι από... σήμερα, με μέτρα τα οποία περιλαμβάνουν "αυτοέλεγχο" σε χώρους με πολλούς εργαζόμενους, περιορισμό στον αριθμό των συναθροισμένων και των ωρών λειτουργίας πανδοχείων και οινοπωλείων: "Η διοίκσις Χωροφυλακής Καλαμών υπέβαλεν εις την Νομαρχίαν αστυνομικήν διάταξιν διά την λήψιν διαφόρων μέτρων προς περιφρούρησιν της δημόσιας υγείας. Συμφώνως προς ταύτην οι ιατροί υποχρεούνται να αναφέρωσι αμέσως προς τας αρχάς παν ύποπτον κρούσμα. Αι διευθύνσεις επίσης των μεγάλων καταστημάτων υποχρεούνται να αναφέρωσι καθ' εκάστην την υγιεινήν κατάστασιν των εις αυτά εργαζόμενων εργατών.

Επιβάλλεται εις τα υγειονομικά και αστυνομικά όργανα να επιθεωρώσι τακτικώς τα ξενοδοχεία, πανδοχεία και κουρεία. Υποχρεούνται οι διευθύνσεις των ξενοδοχείων ύπνου να αναφέρουν παν εμφανιζόμενον εις αυτά ύποπτον κρούσμα. Απαγορεύεται απολύτως η πώλησις μεταχειρισμένων ενδυμάτων. Απαγορεύεται επίσης η συνάθροισις μεγάλου αριθμού ανθρώπων, όπως επίσης απαγορεύεται να μένουν ανοικτά αργά τη νύκτα τα πανδοχεία και οινοπωλεία. Υποχρεούνται οι ένοικοι των οικιών να τηρούσι εν αιταίς άκραν καθαριότητα".

Είναι και από τις τελευταίες ειδήσεις για τα σημαντικά προβλήματα δημόσιας υγείας που είχαν παρουσιαστεί αρχικά σε χώρους όπου συνωστίζονταν πρόσφυγες και στη συνέχεια επεκτάθηκαν. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι εν μέσω αυτών των εξελίξεων, το Φεβρουάριο εκδόθηκε "διάγγελμα" του "υγειονομικού επιθε-

ωρητή” γιατρού Χαρ. Αδαμόπουλου “προς τον Μεσσηνιακόν λαόν” με το οποίο εκφράζονται φόβοι για εξανθηματικό τύφο και δίνονται οδηγίες πρόληψης και αντιμετώπισης της ψείρας που θεωρείται ως υπαίτια για τη διάδοσή του. Κάτι που συνέβη δύο χρόνια αργότερα πλήττοντας τους πρόσφυγες οι οποίοι συνωστίζονταν στο κτήριο Μπλιού (παλιό Γυμνάσιο Θηλέων) και για το οποίο θα γράψουμε σε επόμενο σημείωμα. Εντελώς συμπτωματικά πάντως, όταν

η “Σημαία” στις 21/12/1922 έκανε γνωστά τα δύο πρώτα κρούσματα μηνιγγίτιδας, ταυτοχρόνως έκανε γνωστό ότι “ο ιατρός κ. Β. Κυβέλος ανέφερεν ότι εις την Παραλίαν εσημειώθη θανατηφόρον κρούσμα εξανθηματικού τύφου επί του 45ετούς Γ. Μαρκελίδη, ελήφθησαν σύντονα μέτρα διά την πρόληψιν επεκτάσεως της νόσου”. Και το όνομα παραπέμπει σε πρόσφυγα...

“Ελευθερία”
4/11//2020

Εξανθηματικός τύφος, απομόνωση και απομάκρυνση προσφύγων

Σε συνέχεια του προηγούμενου σημειώματος για τα σοβαρά ζητήματα υγείας που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στην Καλαμάτα και τη Μεσσηνία γενικότερα, παρουσιάζουμε σήμερα την αναστάτωση που προκλήθηκε από την εμφάνιση κρουσμάτων εξανθηματικού τύφου τον Απρίλιο του 1925.

Τότε εντοπίστηκαν δύο κρούσματα εξανθηματικού τύφου στους πρόσφυγες που είχαν εγκατασταθεί στο κτήριο Μπλιού. Ήταν το κτήριο των παλιών στρατώνων το οποίο χρησιμοποιήθηκε αργότερα σαν φυλακή, κατάλυμα των ταγματασφαλιτών και... Γυμνάσιο Θηλέων. Σήμανε συναγερμός και οι προσβληθέντες απομονώθηκαν στην Αγιασωτήρα στο Φραγκοπήγαδο, όπου στήθηκαν και σκηνές για να μεταφερθούν οι πρόσφυγες:

“Επίσημοι ανακοινώσεις των ενταύθα διοικητικών και υγειονομικών αρχών επιβεβαίωσαν τα δύο κρούσματα εξανθηματικού τύφου επί προσφύγων. Η ύπαρξις της τρομερής νόσου διεπιστώθη και μικροβιολογικώς υπό του Νομίατρου κ. Αδαμοπούλου, όστις ευθύς αμέσως διεβίβασε το πόρισμα των παρατηρήσεων του εις τον Νομαρχούντα κ. Λεκόπουλον και την Διοίκσιν της Χωροφυλακής και υπέδειξε τα ληπτέα υγειονομικά μέτρα προς αποσόβησιν της επεκτάσεως του κακού. Από της πρωΐας της χθες το οίκημα Μπλιού (πρώην στρατώνες) απολυμάνθη μετά πάσης επιμελείας. Απολυμαντικοί κλίβανοι απολυμαίνουν τους εν αυτή οικούντας πρόσφυγας μετά των σκευών των, γενικώς δε λαμβάνονται δραστικά μέτρα προς περιστολήν του κακού. Οι προσβληθέντες απε-

μονώθησαν αυστηρώς εντός της παρά το Φραγκοπήγαδο εκκλησίας απαγορευθείσης πάσης μετ’ άλλων επικοινωνίας. Οι δε άλλοι πρόσφυγες ήρχισαν να μεταφέρονται από της χθες εις σκηνάς τοποθετηθείσας εις την παρά το Φραγκοπήγαδον τοποθεσίαν. Η απολύμανσις εξηκολούθησε δι’ όλης της ημέρας, θα συνεχισθή δε και σήμερον. Η είδησις ανηγγέλη τηλεγραφικώς εις το Υπουργείον της Υγιεινής και Προνοίας και εξητήθη η άμεσος και ταχεία αποστολή αντιτυφικών εμβολίων και ορρών. Επ’ ευκαιρία του εξανθηματικού τύφου, ο νομαρχών κ. Λεκόπουλος εν συνενοήσει μετά του Διοικητού της Χωροφυλακής κ. Κουλούρη και του Δημάρχου κ. Σάλμα απεφάσισαν να συστήσουν την ενέργειαν γενικής καθαριότητος της πόλεως. Εις τον κ. Δήμαρχον συνεστήθη ιδιαιτέρως η χρησιμοποίησις περισσοτέρων κάρρων καθαριότητος. Η Αστυνομία θα λάβει έκτακτα μέτρα διά την τήρησιν των περί καθαριότητος Αστυνομικών Διατάξεων και θα εισαγάγη εις το Πταισματοδικείον κατά την επ’ αυτοφόρω διαδικασίαν άπαντα όστις θα εφωράτο μη συμμορφούμενος εις την Αστυνομικήν Διάταξιν. Από της χθες ήρχισεν η μεταφορά των σκευών και επίπλων των μεταφερομένων προσφύγων διά δημοτικών κάρων εις τας παρά το Φραγκοπήγαδο στηθείσας σκηνάς. Οι πρόσφυγες και τα σκεύη απολυμαίνονται διά κλιβάνου και γίνεται συστηματική αποφθειρίασις. Γενικώς όλοι οι εις διάφορα οικήματα εντός της πόλεως πρόσφυγες θα μεταφερθούν εκτός της πόλεως ή εις τας κατασκευασθείσας ξυλίνας οικίας ή εις σκηνάς παρά το Φραγκοπήγαδο”.

Κάποιες οικογένειες έφυγαν, όμως οι υπόλοιποι

αρνήθηκαν και οι αρχές ζήτησαν από την κυβέρνηση οδηγίες για να μεταχειρισθούν βία εναντίον των προσφύγων προκειμένου να τους υποχρεώσουν να μετακινηθούν. Γίνεται απολύμανση στα κτήρια της Λαϊκής Σχολής και Μπλιού όπου διαμένουν πρόσφυγες. Τα σχέδια αλλάζουν, οι “ύποπτοι” πρόσφυγες θα μετακινούνται στο Φραγκοπήγαδο και οι υπόλοιποι στην Ακρίτα και τη δυτική όχθη του Νέδοντα κοντά στη θάλασσα. Παράλληλα εμφανίζεται ένα ακόμη κρούσμα: “Τα μέτρα των ενταύθα αρχών διά την πρόληψιν της εξαπλώσεως του εξανθηματικού τύφου συνεχίζονται μετά δραστηριότητος. Εις την Λαϊκήν Σχολήν και εις το οίκημα Μπλιού διενεργείται μετά ταχύτητος η αποφθειρίασις. Προχθές μερικά οικογένεια προσφύγων μετεφέρθησαν εις τας σπηθείσας παρά το Φραγκοπήγαδο σκηνάς. Χθες όμως οι διεμένοντες εις τα άνω οικήματα πρόσφυγες ηρνήθησαν να εγκαταλείψωσι τα οικήματα και να μεταβώσιν εις το Φραγκοπήγαδο παρ’ όλας τας παραινήσεις και προτροπάς των αρχών.

Μετά την άρνησιν ταύτην των προσφύγων αι ενταύθα αρχαί συνήλθον εις μακράν σύσκεψιν χθες την πρωΐαν και συνεσκέφθησαν περί των ληπτέων κατά των προσφύγων μέτρων. Κατά την σύσκεψιν απεφασίσθη όπως ζητηθούν οδηγία από την κυβέρνησιν εάν πρέπει να μεταχειρισθώσι βίαν κατά των δυστροπούντων προσφύγων, έως ότου δε έλθουν αι οδηγία να καταβληθή πάσα προσπάθεια εκ μέρους όλων των αρχών και της ενταύθα επιτροπής περιθάλψεως όπως μεταπέισουν αυτούς και εκκενώσωσι τα οικήματα μεταβαίνοντες εις τας σκηνάς Φραγκοπήγαδου. Επιπροσθέτως απεφασίσθη όπως συνέλθουν εις νέα σύσκεψιν το εσπέρας, οπότε ελπίζεται να έχουν έλθει αι οδηγία της κυβερνήσεως. Κατ’ ανακοινώσεις του Νομιάτρου κ. Αδαμοπούλου το εκδηλωθέν προχθές ως ύποπτον κρούσμα, εξηκριβώθη ότι είναι πράγματι κρούσμα τύφου και δεν πρόκειται περί άλλης τινός ασθευείας. Αργά τας εσπερινάς ώρας επληροφορήθημεν ότι κατά την εσπερινήν συνεδρίασιν των ενταύθα αρχών απεφασίσθη

όπως οι μεν πρόσφυγες οι διαμένοντες εις το αυτό διαμέρισμα μετά των προσβληθέντων μεταφερθώσιν εις Φραγκοπήγαδο, οι δε λοιποί εις σκηνάς σπννομένας εις την οδό Ακρίτα και εις την δυτικήν όχθην του Νέδοντος παρά την θάλασσαν. Τούτο εδέχθησαν και όλοι οι προσφυγικάί οικογένειαι κατόπιν παραινήσεων και προτροπών των αρχών και αναπτύξεως εις αυτούς του κινδύνου όν διατρέχουν. Η μεταφορά θα γίνη εντός της σήμερον διενεργουμένης εν των μεταξύ αποφθειριάσεως”.

Την επόμενη ημέρα οι πληροφορίες θέλουν τους πρόσφυγες να δέχονται τη μετακίνηση εφόσον εγκατασταθούν σε κτήρια και όχι σε σκηνές, ενώ η κυβέρνηση δίνει “πράσινο φως” για την άσκηση βίας: “Ενώ προχθές οι εις τα οικήματα της Λαϊκής Σχολής και Μπλιού διαμένοντες πρόσφυγες είχαν δηλώσει ότι δέχονται να εκκενώσουν τα οικήματα μεταφερόμενοι εις σκηνάς, αίφνης μετέλλαξαν γνώμας και ήδη δηλούν ότι δέχονται την μετακίνησίν των όταν όμως πρόκειται να μεταφερθούν εις άλλα οικήματα και όχι εις σκηνάς. Επιπροσθέτως οι μεταφερθέντες εις τας παρά το Φραγκοπήγαδο σκηνάς δι’ επιτροπής των προς τον κ. Νομάρχην παραπονούνται διότι μετεφέρθησαν εκεί και στερούνται επαρκούς ύδατος και ζητούν όπως τοποθετηθούν αλλαχού. Χθες περί την 5ην απογευματινήν επρόκειτο να συνέλθουν εις σύσκεψιν ο κ. Νομάρχης, ο κ. Εισαγγελεύς, ο κ. Φρούραρχος, ο κ. Διοικητής Χωροφυλακής, ο κ. Νομιάτρος και ο κ. Δήμαρχος ίνα συσκεφθούν περί των ληπτέων μέτρων κατά των δυστροπούντων όπως εκκενώσωσι τα οικήματα Λαϊκής Σχολής και Μπλιού από πρόσφυγας. Σχετικώς ο κ. Νομάρχης έλαβε τηλεγράφημα εκ μέρους της κυβερνήσεως διά του οποίου παραγγέλλεται όπως επιδώξη την διά παντός μέσου μετακίνησην των προσφύγων και την απολύμανσιν του οικήματος. Συνεπώς εάν οι πρόσφυγες εξακολουθήσωσι δυστροπούντες θα ασκηθή βία. Ως καταλληλότερον μέρος τοποθεσίας των προσφύγων κρίνεται το παρά τας εκβολάς του Νέδοντος δυτικόν μέρος”.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες και υπό την

απειλή βίας, αρχίζει η μετακίνηση των προσφύγων σε σκηνές στην Ακρίτα: “Και χθες ουδέν κρούσμα εξανθηματικού τύφου εσημειώθη. Οι πρόσφυγες μεταφέρονται από της πρωΐας χθες από το οίκημα Μπλιού εις σκηνάς στηθείσας επί της οδού Ακρίτα. Ο κλίβανος καθ’ όλην την ημέραν ειργάζετο απολυμαίνων τας αποσκευάς των μεταφερομένων και τους θαλάμους του οικήματος. Η απολύμανσις και μεταφορά των προσφύγων θα εξακολουθήση και σήμερον”.

Νέο κρούσμα την επόμενη ημέρα και ένας θάνατος: “Δυστυχώς χθες εσημειώθη και τέταρτον κρούσμα επί τινός πρόσφυγος εκ των κατοικούντων εις το οίκημα Μπλιού. Κατόπιν τούτου διετάχθη η άμεσος μετακίνησης των προσφύγων και η μεταφορά αυτών εις την δυτικήν όχθην του ποταμού παρά τας εκβολάς αυτού. Αι αποσκευαί των μετακινουμένων απολυμαίνονται τελείως διά των απολυμαντικών κλιβάνων. Μετά την μεταφοράν των κατοικούντων εις το οίκημα Μπλιού προσφύγων, θα γίνη η μεταφορά και των εντός της Λαϊκής Σχολής διαμενόντων. Χθες περί τας απογευματινάς ώρας απεβίωσεν η εκ των πρώτων εξ εξανθημάτων τύφου προσβληθείσα πρόσφυξ Κατίνα Σάβα και ετάφη”. Στην Ακρίτα τοποθετούνται 55 σκηνές, ενώ ένας ακόμη πρόσφυγας πεθαίνει: “Εξηκολούθησε και χθες αποπερατωθείσα το εσπέρας η εκκένωσις του οικήματος Μπλιού. Αι κατοικούσαι εις τα οικήματα προσφυγικάί οικογένειαι μετεφέρθησαν και ετοποθετήθησαν εις σκηνάς εις την οδόν Ακρίτα κριθείσας καλλιτέρας υπό των αρχών της τοποθεσίας ταύτης. Αι στηθείσαι σκηναί ανέρχονται εις 55 περίπου. Από σήμερον θα αρχίση η απολύμανσις του οικήματος. Ο προχθές αποκαλυφθείς πρόσφυξ ότι πάσχει από εξανθηματικόν τύφον μεταφερθείς εις Φραγκοπήγαδο, απέθανεν την ιδίαν νύκταν”.

Οι πρόσφυγες μεταφέρονται στην Ακρίτα και το υπουργείο διατάζει την πλήρη απομόνωση των προσφύγων, τη μεταφορά τους εκτός πόλης και την απολύμανση: “Οι εν τω οικήματι Μπλιού διαμένοντες πρόσφυγες μετεφέρθησαν άπαντες εις στηθείσας εν τη οδώ Ακρίτα σκηνάς. Πάντως τούτους καίτοι μη προσβληθέντας αι αρχαί απε-

μόνωσαν τελείως απαγορευθείσης απολύτως πάσης επικοινωνίας μετ' αυτών. Οι προσβληθέντες έχουν ήδη απομονωθεί εντός της παρά το Φραγκοπήγαδο εκκλησίας [...] Κατ'εξακριβωμένας πληροφορίας καθ' άς έχομεν το υπουργείον διέταξε όπως απομονωθούν άπαντες οι εις διάφορα οικήματα συσσωρευμένοι πρόσφυγες, τοποθετούμενοι εκτός της πόλεως και διενεργουμένης αυστηράς απολυμάνσεως αυτών”.

Κάπου εδώ σταματάει η ροή πληροφοριών για την εξέλιξη. Οι πρόσφυγες απομονώνονται, ο Νομιάτρος Χαρ. Αδαμόπουλος δίνει και πάλι

μετά από 2 χρόνια τις ίδιες οδηγίες για την προστασία του πληθυσμού από τον εξανθηματικό τύφο. Τα βάσανα των προσφύγων όμως δεν σταμάτησαν. Οι άθλιες συνθήκες στέγασης σε ξύλινα παραπήγματα και σε σκηνές, η τοποθέτηση σε περιοχές έξω από την πόλη με υγρασία και κουνούπια, είχαν σαν αποτέλεσμα να εμφανιστούν με μεγαλύτερη ένταση από το μέσο όρο προβλήματα, με πνευμονίες και φυματώσεις. Αγνωστες ιστορίες μιας δύσκολης εποχής...

“Ελευθερία”
11/11/2020

Θανατικό και τρόμος για την ελονοσία

Στην εποχή της πανδημίας μια ακόμη επιστροφή στο παρελθόν και σε ζητήματα υγείας που έχουν ταλαιπωρήσει τους κατοίκους της περιοχής μας πριν από πολλά χρόνια.

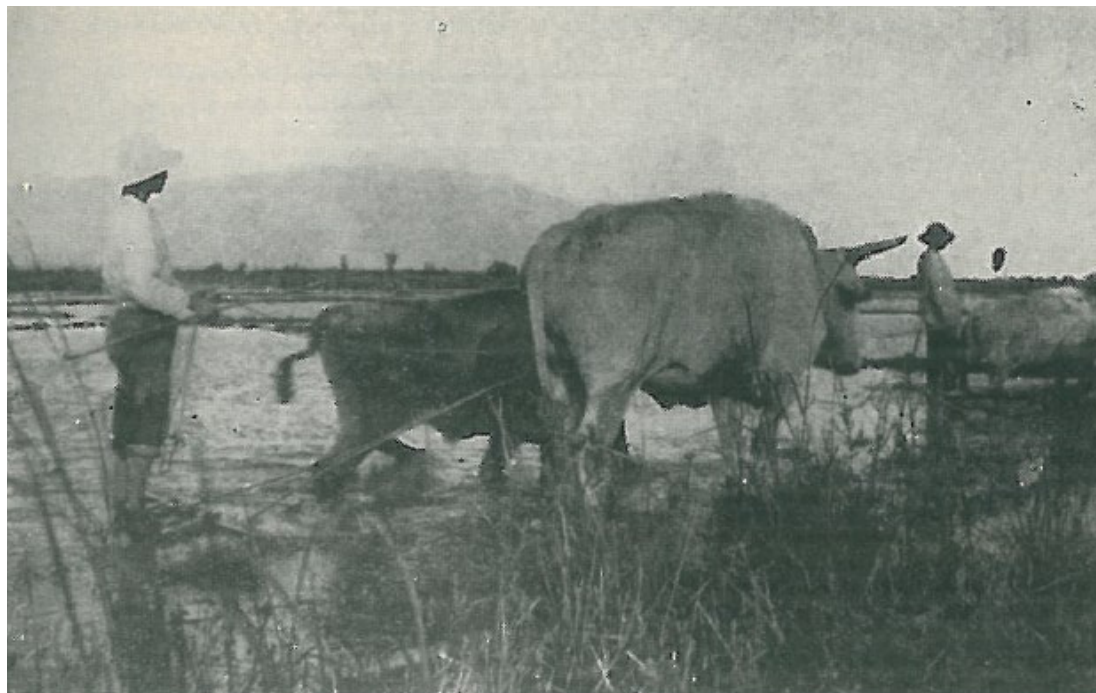
Ετσι πριν από 89 χρόνια εκδηλώνεται στη Μεσσήνη η πρώτη μεγάλη επιδημία ελονοσίας που έχει καταγραφεί με λεπτομέρειες στον τοπικό Τύπο. Αποδόθηκε στην καλλιέργεια ρυζιού που ευνοούσε την ανάπτυξη των πληθυσμών κουνουπιών και προκάλεσε σφοδρές αντιδράσεις.

Στις αρχές Οκτωβρίου 1932 ανταποκρίσεις από τη Μεσσήνη κάνουν γνωστό ότι το 90% του πληθυσμού της πόλης έχει προσβληθεί από ελονοσία. Μετά τις πρώτες δημοσιεύσεις ο ανταποκριτής της εφημερίδας “Θάρος” διαβεβαιώνει ότι έτσι έχουν τα πράγματα, εκφράζει τη βεβαιότητα ότι φταίει η ορυζοκαλλιέργεια και μεταφέρει το αίτημα για εκρίζωση των φυτειών που είναι σε απόσταση μικρότερη των δύο χιλιομέτρων από τα τελευταία σπίτια: «Πολλοί αναγνώστες των καλαματιανών εφημερίδων αναγνώσαντες την περί υπαρχούσης εις κλίμακα 90% ελονοσίας είδησιν εν Μεσσήνη, ασφαλώς θα υπέθεσαν ότι πρόκειται περί των συνηθισμένων υπερβολών περί των ειδήσεων εκείνων “που παίρνουν νερό”. Είθε να είχε ούτω το πράγμα. Δυστυχώς όμως το 90% των κατοίκων οι οποίοι νοσούν σήμερον επικινδύνως εξ ελονοσίας δεν αντιπροσωπεύει παρά την πραγματικότητα. Και δεν πρόκειται περί της συνηθισμένης ελονοσίας. Πολλά κρούσματα είναι θανατηφόρα. Θα έπρεπε να ευρίσκεται κανείς αυτοπροσώπως ενταύθα να εισχωρήσει εις τας οικίας των κατοίκων και να ιδεί ιδίοις όμμασι τους ασθενείς δια να αντιληφθή το μέγεθος του κακού [...] Το κακόν χρειάζεται κτύπημα εις

την ρίζαν του. Και δια να επιτευχθή τούτο απαιτείται η άμεσος αποψίλωση των ορυζοφυτειών εις απόστασιν δύο χιλιομέτρων μακράν της πόλεως όπως ο νόμος ορίζει».

Τις ίδιες ημέρες ο πρόεδρος της Κοινότητας Σπήλιος Ποτηρόπουλος τηλεγραφεί στους αρμοδίους όπως διαβάζουμε στη “Σημαία”: «Προμηνός εν Μεσσήνη και περιχώροις ενεφανίσθη οξυτάτης μορφής ελονοσία κατά την γνώμην ιατρών, μαστίζουσα το 90% των κατοίκων, επισυμβάντων πολλών θανάτων εις παιδιά ηλικίας μέχρι 10 ετών. Παρακαλούμεν αποστολή ειδικός υγιεινολόγος ίνα διαγνώση αν πρόκειται περί ελονοσίας ή άλλης νόσου». Στην ίδια εφημερίδα αναφέρεται ότι στη Μεσσήνη πήγε ο Νομιάτρος Χαρ. Αδαμόπουλος ο οποίος διαπίστωσε ότι πράγματι έχει προσβληθεί το 90% των κατοίκων «από ελονοσίαν οξυτάτης μορφής». Και σε συνέντευξη Τύπου ανέφερε ότι στη Μεσσήνη «η ανάπτυξις των σκνιπών είναι τεραστία». Ολα αυτά προκάλεσαν διαμαρτυρίες αλλά και την κινητοποίηση του ανθελονοσιακού συνεργείου. Του οποίου ο προϊστάμενος γιατρός Γ. Γεωργόπουλος, μετά από λίγες ημέρες δημοσίευσε σειρά άρθρων και σε ένα από αυτά επικεντρώνει στο θέμα της Μεσσήνης. Αρχικά ο Γεωργόπουλος επιβεβαιώνει τη μεγάλη έκταση των προσβολών και τους θανάτους ιδιαίτερος παιδιών από ελονοσία:

«Η ελονοσία εν Μεσσήνη αρξαμένη από του Σεπτεμβρίου κυρίως έφθασε εις την έξαρσίν της εντός των τελευταίων ημερών και ιδία κατά το πρώτον και δεύτερον δεκαήμερον του μηνός Οκτωβρίου. Η επιδημία ήτο διαδεδομένη εις την πόλιν περισσότερον όμως εις τας πλυσίον των ελών συνοικίας. Η μορφή ταύτης ήτο βαρεία καταλαμβάνουσα πάντας τους κατοίκους, ασχέτως προς την ηλικίαν, ο δε πυρετός επήρχετο

διά ρίγους παρατεταμένου και εμέτων συνεχών. Εκ της συμμετοχής ταύτης του πεπτικού συστήματος εξηνέχθησαν κατ' αρχάς υπόνοιαι περί επιδημίας άλλης νόσου. Η αιματολογική εξέταση απέδειξε ελονοσίαν (πλασμίδια νίναχ 7, falciparum I, αρνητικά 2), αποκλείσθησαν δε ούτω εξανθηματικά νόσοι (δάγγειος πυρετός). Οι θάνατοι εξ ελονοσίας υπήρξαν αρκετοί, επήρχοντο δε κυρίως εις τους αρρώστους μικράς ηλικίας. Τοιοιτοτρόπως επί 13 θανάτων κατά τον Σεπτέμβριον 4 οφείλονται εις ελονοσίαν εις αρρώστους - 14 ετών επισυμβάντας εντός του τελευταίου δεκαημέρου, κατά το πρώτον δε δεκαήμερον του Οκτωβρίου συνέβησαν 3 θάνατοι επί αρρώστων 3-4 ετών. Τοιούτοι θάνατοι βεβαίως συμβαίνουν καθ' έκαστον έτος εν Μεσσήνη και μόνον η συρροή των θανάτων εις μικρόν χρονικόν διάστημα ενεποιεί φόβον. Ούτω κατά το έτος 1931 επί 146 θανάτων 7 οφείλονται εις ελονοσίαν, κατά το 1930 επί 127, 3 εξ ελονοσίας, τω 1928 επί 160, 6 εξ ελονοσίας. Η μεγαλοσπληνία επί των ενηλίκων ευρέθη ίση προς 82,1% δια δε τους κάτω των

12 ετών ίση προς 96,1%, ο δε σπληνικός δείκτης ίσος προς 2,12. Η παρατηρουμένη αύξισις της θνησιμότητας εξ ελονοσίας και της νοσηρότητος επίσης η οποία δύναται να υπολογισθή κατά το ανωτέρω χρονικόν διάστημα μέχρι 85% έχουσι ασφαλώς ωρισμένα αίτια. Η αποδιδόμενη ευθύνη εις την επέκτασιν της ορυζοκαλλιέργειας δέον να εξετασθή χωρίς να παραβλέπεται η συμμετοχή των εντός και πέριξ της πόλεως ελών τα οποία δεν οφείλονται εις ταύτην».

Στη συνέχεια εκτός από την ορυζοκαλλιέργεια και τις παραβιάσεις της νομοθεσίας σχετικά με αυτή (απόσταση από την πόλη, ροή νερών), μεγάλο μερίδιο στο πρόβλημα έχουν τα έλη γύρω από τη Μεσσήνη των οποίων προσδιορίζει και τη θέση:

«Αληθώς η ορυζοκαλλιέργεια έχει επεκταθεί εφέτος προς την πόλιν καθ' υπέρβασιν των ορισθέντων ορίων οι δε διατάξεις περί διοχετεύσεως των υδάτων ουδόλως ετηρήθησαν. Δια ταύτα πάντα εγένοντο δια το μέλλον αι αναγκαιούσαι ενέργειαι, ασφαλώς δε θέλουσι εφεξής τηρηθή αι διατάξεις και ως προς την απόστασιν

των 2 χιλιομέτρων από της τελευταίας κατοικίας και ως προς την κανονική διοχέτευση των υδάτων. Εν τούτοις συγκριτική μελέτη των εις διάφορα έλη εντός και πέριξ της πόλεως συλληφθεισών προνυμφών ανωφέλων κωνώπων προς τας συλληφθείσας τοιαύτας εις τας αύλακας των ορυζώνων πείθει περί του ότι και εις τα πρώτα δέον να αποδοθή μέγα ποσοστόν ευθύνης, Ούτως εν ω εις τας αύλακας ορυζοκαλλιέργειας ανευρίσκονται εις δέκα συλλήψεις 20-30 προνύμφαι ανωφέλων, εις τας υπό των γειτόνων γενομένας δια προχωμάτων εις την κοίτην της πηγής “Χαβούζι” προχειρούς μικροδεξαμενάς ανευρίσκοντο 250 προνύμφαι ανωφέλων εις 10 συλλήψεις. Τοιαύτα έλη υπάρχουν εις πολλά σημεία της πόλεως όπως της πηγής Χόντζα, τα πλησίον του σιδηροδρομικού σταθμού, τα πέριξ και κάτωθι των αποθηκών του ΑΣΟ κλπ. Επίσης ο αριθμός των κωνώπων είναι πολύ μεγαλύτερος εις τας πλησίον των ελών κατοικίας».

Στη συνέχεια προχωρεί σε μια σειρά από προτάσεις που θα έπρεπε να εφαρμοστούν από το επόμενο καλοκαίρι:

«Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι αι ενέργειαι πάντων, ως τούτο εξηγήθη εις τους εν Μεσσήνη, δεν δύνανται ασφαλώς να περιορισθώσιν εις ό, τι έγινε εφέτος μόνον, δηλαδή εις την θεραπείαν των αρρώστων, αλλά είναι επιβεβλημένον να αρχίσωσι δια των προταθέντων μέτρων, από της αρχής της προσεχούς θερινής περιόδου εναντίον της εκκολάψεως των κωνώπων, και της κατά τον χειμώνα καταστροφής των διαχειμαζόντων τοιούτων και της αποστειρώσεως των οργανισμών.

Παράλληλα επομένως προς τας δια τα εκ της ορυζοκαλλιέργειας έλη ενεργείας, επιβάλλεται η σύστασις συνεργείου εκ μικρού αριθμού εργατών οίτινες θέλουσι προβή εις εξυγιάνσεις έτι των ελών και των ενδιατημάτων κωνώπων εργασίας. Η απαιτούμενη δαπάνη δεν είναι μεγάλη, ελπίζεται δε η ανεύρεσις ταύτης. Η κατά το δυνατόν εξυγιάνσις των απομεμακρυσμένων ορυζώνων δια ιχθυδίων *Cambusia affinis* τα οποία πολλαπλασιάζονται ήδη εν Μεσσήνη, η άμεσος θεραπεία των πρώτων ακόμη αρρώστων

και η επίγνωσις εκ μέρους των κατοίκων του καθήκοντος περί καθαριότητος εν ταις οικίαις και της μηχανικής προφυλάξεως ως ταύτα εξηγήθησαν επανειλημμένως εις αυτούς θέλουσι κατά το μάλλον βοηθήσιν εις την αποτροπήν εφεξής της επιδημίας. Μόνη η θεραπεία διά κίνησης ως γίνεται μάλιστα αύτη ή διά πλασμοδίνης δεν είναι δυνατόν να έχη αποτελέσματα προκειμένου περί πληθυσμού 7.000 ατόμων, όστις δεν είναι δυνατόν να τεθή εις επίβλεψιν απόλυτον αλλά είναι η ανάγκη να ληφθώσι όλα τα μέτρα. Εχομεν την πεποίθησιν ότι τόσον αι αρχαί της Κοινότητος Μεσσήνης αι οποία μετά ζήλου εβοήθησαν ημάς τελευταίως, όσον και οι κάτοικοι αυτής έχοντες ήδη λάβει πικράν πείραν εκ των μέχρι τούδε επιδημιών θα θελήσωσι να βοηθήσωσι εις τας ενεργείας μας διά την κατά τον προσεχόν περίοδον εναντίον της εξαπλώσεως της νόσου αγώνα». Τα επόμενα χρόνια εξελίχθηκε μια σύγκρουση ανάμεσα στους κατοίκους και τους φορείς που απαιτούσαν μέτρα περιορισμού της ορυζοκαλλιέργειας από τη μια πλευρά και τους ορυζοκαλλιεργητές από την άλλη. Επιστρατεύτηκε μάλιστα και η έφιππη χωροφυλακή για να καταστρέψει τις καλλιέργειες που παραβίαζαν το όριο της απόστασης από την πόλη. Το πρόβλημα της ελονοσίας ταλαιπώρησε τους κατοίκους της περιοχής για πολλά χρόνια. Μέχρι την εποχή που εμφανίστηκαν οι αεροψεκασμοί και το... DDT τα μεταπολεμικά χρόνια. Και οι Νησιώτες είχαν δώσει το όνομα “Ντιντής” στο αεροπλάνο που πετούσε στο βάλτο για να δηλητηριάσει τα... κουνούπια και τους ανθρώπους που θεωρούσαν τότε το απαγορευμένο σήμερα δηλητήριο ως... θαυματοουργό για κάθε νόσον. «Είναι ένα φάρμακο πολύ εξαιρετικό» που «το βάζουμε στην τρόμπα και κάνει φωτ, φωτ» και «σκοτώνει τους κορέους, ψύλλους και αρουραίους» κατά πώς λέει σκωπτικά ο Αργύρης Μπακιρτζής...

Υ.Γ.: Οσο για τα κουνούπια, συνεχίζουν να ταλαιπωρούν (και) την περιοχή, με τον σημερινό κίνδυνο να ονομάζεται “ίος του Νείλου”...

“Ελευθερία”
21/4/2021

Όταν η ελονοσία ταλαιπωρούσε και δίχαζε το Νησί

Μια κλασική φωτογραφία του Νησιού γύρω στα 1930 με μια συστάδα ευκαλύπτων ακριβώς βόρεια πλευρά της πλατείας. Η φύτευση των ευκαλύπτων δεν ήταν τυχαία, χρησιμοποιήθηκαν (όπως και θεωρούνται) ως φυσικά αντικουνουπικά από πολλές δεκαετίες πριν καθώς λόγω των νερών που λίμναζαν στον κάμπο κυρίως οι κάτοικοι υπέφεραν από “ελώδεις πυρετούς”, την ελονοσία που μεταδίδεται με τα κουνούπια. Επιδημίες καταγράφονται στο Νησί εξ αιτίας των νερών που λίμναζαν, ήδη από την περίοδο της δεύτερης Τουρκοκρατίας. Και αποδίδονταν την ορυζοκαλλιέργεια, λόγω του τρόπου με τον οποίο γινόταν.

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΠΥΡΕΤΩΝ

Στη νεότερη φάση της ορυζοκαλλιέργειας,

αρχικά αυτή θεωρήθηκε ως παράγοντας που περιορίζει τους “ελώδεις πυρετούς” καθώς αυτή προϋπέθετε καθαρά νερά και κλίσεις για να κυλούν. Αυτό ισχυριζόταν το 1923 ο Ιωάννης Σιγάλας ο οποίος ήταν ειδικός στην καλλιέργεια και την οργάνωση στο Νησί και τη γύρω περιοχή: “Επειδή δυστυχώς υπάρχει η ιδέα εις πολλούς ότι η ορυζοκαλλιέργεια προκαλεί ελώδεις πυρετούς, θεωρούμεν απαραίτητον καθήκον μας να διαβεβαιώσωμεν ότι είνε εσφαλμένη αυτή η ιδέα, διότι δια του τρόπου με τον οποίον γίνεται σήμερον η ορυζοκαλλιέργεια, όχι μόνον δεν προκαλεί τους ελώδεις πυρετούς αλλά τους εκδιώκει, λόγω της αναγκαστικής καθαρότητας των αρδευτικών και διοχετευτικών αυλάκων οτινες διαρκώς παρασύρουν στα ύδατα των ορυζώνων εις τον προς όν όριον της διοχετεύσεως. Ως παράδειγμα φέρομεν το Νησίον Κα-

λαμών του οποίου οι κάτοικοι εμαστίζοντο εκ των ελωδών πυρετών προ πολλών ετών, ενώ σχεδόν εξηλείφθησαν από το έτος της εισαγωγής της ορυζοκαλλιέργειας, τούτο δε μαρτυρούσιν οι ίδιοι οι κάτοικοι ως και οι εκεί διαμένοντες ιατροί και φαρμακοποιοί”.

ΕΝΟΧΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΠΑΝΩΛΗ

Το αξιοπερίεργο της υπόθεσης είναι πως σε αντιδιαστολή με αυτό, η ορυζοκαλλιέργεια ενοχοποιήθηκε το 1920 για τη μετάδοση πανώλης, όταν σημειώθηκε επιδημία στο Νησί που προκάλεσε θανάτους. Και έγραφε ο Νομογεωπόνος Γενναίος Γαρδίκης: “Δεν είχε λήξει εισέτι ο αλωνισμός της ορύζης, οπότε αναφαίνεται δυστυχώς εν Νησίω πανώλης, αποδοθείσα παρά πλείστων κατοίκων εις την εισαγωγήν της ορυζοκαλλιέργειας. Το προσωπικόν του Γραφείου μας ήταν αδύνατον πλέον να πλησιάσῃ εις την περιφέρειαν της Μεσσήνης δια να παρέχῃ την συνδρομήν τους εις τους καλλιεργητάς ορύζης. Προσβάλλεται επιπροσθέτως η ψυχὴ του συνεταιρισμοῦ ο Αν. Βακαλόπουλος και αποθνήσκει [...] Η υπηρεσία μας ἴτο υπόδικος εις τας συνειδήσεις πολλῶν, δια την εισαγωγὴν της ορυζοκαλλιέργειας, ἥτις ἐγέννησε την πανώλην”. Τελικὰ ὁ συνεταιρισμὸς ορυζοκαλλιεργητῶν δημοσιοποίησε γνωμοδότηση του ειδικοῦ Υγειονομικοῦ Επιθεωρητῆ Θ. Αγγελόπουλου σύμφωνα με την οποία ἡ πανώλη “μετεδόθη εκ Πειραιῶς δια των ειδῶν του επισιτισμοῦ και ουδεμίαν σχέσιν ἔχει με την ορυζοκαλλιέργειαν”.

ΟΤΑΝ ΞΕΣΗΚΩΘΗΚΑΝ ΟΙ ΝΗΣΙΩΤΕΣ

Στο πέρασμα του χρόνου το πρόβλημα της ελονοσίας εντάθηκε και σύμφωνα με δημοσιεύματα είχε προσβληθεῖ το 90% των κατοίκων το φθινόπωρο του 1932: “Οι κάτοικοι της γείτονος Μεσσήνης ἀπὸ πολλοῦ εὐρίσκονται εν βρασμῷ ἀφοῦ ἐξ ἀφορμῆς της ελονοσίας ἡ οποία κατὰ τας επιστημονικὰς βεβαιώσεις προέρχεται εκ της πυκνῆς ορυζοκαλλιεργείας, ἥτις δημιουργεῖ ελονοσιογόνους εστίας. Συνεπεία τούτου κατὰ τον τελευταῖον καιρὸν το 90%

των Νησιωτῶν δεκατίζονται ἐξ ελονοσίας. Κατόπιν τούτου ὁ πρόεδρος της Κοινότητος ἐζήτησεν τηλεγραφικῶς την ἐπέμβασιν του υπουργοῦ Υγιεινῆς”

Το Δεκέμβριο του ἰδίου χρόνου ξεκίνησε ἡ κινητοποίηση των κατοίκων και των επαγγελματιῶν με αἴτημα μεταξύ των ἄλλων τῆ χορήγηση κινήσης σε ἐκείνους που ἐργάζονταν στους ορυζῶνες: “Ἐνώπιον του κ. Νομάρχῃ παρουσιάσθησαν ἀλληλοδιαδόχως πολλοὶ κάτοικοι της γείτονος Μεσσήνης και ἐπεκαλέσθησαν την προσωπικὴν ἐπέμβασιν του δια την υποθέσιν των ορυζοκαλλιεργειῶν αι ὁποῖαι αποτελοῦν ελονοσιογόνον αἰτίαν μαστίζουσιν τους κατοίκους της γείτονος. Πολλοὶ εκ των παρουσιασθέντων ἐνώπιον του κ. Νομάρχου, ἐπειδὴ ἡ ελονοσία ἐξακολουθεῖ εις την Μεσσήνην και μέχρι τελικῆς διευθετήσεως του σοβαροῦ τούτου ζητήματος το ὁποῖον ἀπαιτεῖ την ἐπέμβασιν των εν τῷ Κέντρῳ ἀρχῶν, ἀρμοδίων, ἐζήτησαν προς το παρὸν ὅπως υποχρεωθῶν οι ορυζοκαλλιεργηταὶ και χορηγῶν κινήσιν εις τους ἐργάτας των, εις τρόπον ὥστε να προλαμβάνεται το κακὸν ἡ καταστέλλεται, ἵνα οὕτω ἐκλείψῃ το μελαγχολικὸν φαινόμενον, να βλέπῃ δηλαδὴ κανεὶς πτωχοῦς ἀνθρώπους μεταβαίνοντας εις τας ἐργασίας των, δια να προσπορισθῶν τα ἀνθρωπίνως ἀπαραίτητα, με κίνδυνος αὐτῆς τους της υγείας, δεδομένου ὅτι ἡ ελονοσία δεν ἔχει ἀφήσει οὔτε ἓνα κάτοικον ἀπρόσβλητον”.

ΔΙΑΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΑ ΛΕΦΤΑ ΤΟΥ ΛΙΜΕΝΙΚΟΥ

Στις ἀρχές του 1933 ξέσπασε διαμάχη στο Νησί σχετικά με την τύχη των χρημάτων του Λιμενικοῦ Ταμείου (που εἶχε την εὐθύνη και για τα υδραυλικὰ ἔργα). Ἄλλοι ζητοῦσαν να κατασκευαστεῖ λιμανάκι στη Μπούκα και ἄλλοι να γίνουν ἔργα ἀποστράγγισης των ἐλών για να ἀντιμετωπιστεῖ ἡ ελονοσία: “Τας διαφόρους κοινωνικὰς ομάδας της γείτονος ἀπασχολεῖ τας ἡμέρας αὐτὰς εν σοβαρώτατον ζήτημα αι ἐπὶ του ὁποῖου γνώμαι ἔχουν δικασθῆ και προκαλοῦν την ἐπέμβασιν των ἰθυνόντων οι ὁποῖοι οὕτω εὐρίσκονται εις δίλημμα προκειμένου να ἀπο-

φασίσουν τελικώς.

Πρόκειται ακριβώς περί το εξής: Το ταμείον των λιμενικών έργων διαθέτει σήμερον 2 1/2 εκατομμύρια δραχμών τα οποία πολλοί θέλουν να χρησιμοποιηθούν δια την κατασκευήν λιμενίσκου εις την Μπούκα όπου ακινδύνως τα διάφορα πλοίαρια θα ελλιμενίζονται. Υπάρχει όμως και ετέρα παράταξις η οποία έχει την γνώμην ότι τα χρήματα ταύτα πρέπει να διατεθούν δια την αντιμετώπισιν της ελονοσίας η οποία έχει, ως γνωστόν, την κυριωτέραν αφορμήν της εις τας υπάρχουσας πέριξ και εντός της γείτονος ορυζοφυτείας δια την αποψίλωσον των οποίων τόσος θόρυβος εγένετο εσχάτως.

Φρονούν δηλαδή οι τελευταίοι ούτω, ότι θα ήτο λυσιτελέστερον τα ως άνω χρήματα να διατεθούν προς τον σκοπό τούτον, δεδομένου ότι δεν υπάρχει πολυτιμώτερον πράγμα από την υγείαν των εκεί πληθυσμών οι οποίοι μαστίζονται υπό της ελονοσίας η οποία καταντά εν πολλοίς θανατηφόρος”.

ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

Τα πράγματα αγριεύουν και οι κάτοικοι ζητούν απαγόρευση της ορυζοκαλλιέργειας τον Απρίλιο του 1933: “Οι κάτοικοι της Μεσσήνης δια τηλεγραφήματος προς το υπουργείον Υγιεινής ζητούν την απαγόρευσιν της ορυζοκαλλιέργειας εις την από τας όχθας του Παμίσου μέχρι της περιοχής της γείτονος, διότι το 90% των κατοίκων προσεβλήθη από ελονοσίαν. Οι αναφερόμενοι απειλούν ότι εις περίπτωσιν καθ’ ήν το υπουργείον της Γεωργίας δεν δεχθή να εφαρμόσῃ την γνωμάτευσιν των υγειονολόγων θα αναγκασθούν να εμποδίσουν οι ίδιοι δια της βίας την σποράν ορύζης”.

Σε διαβήματα προχωρούν και οι επαγγελματίες: “Τον επαγγελματικόν κόσμον της γείτονος Μεσσήνης απασχολεί ζωηρώς τον τελευταίον καιρόν το ζήτημα των ορυζοφυτειών το οποίον παρ’ όλας τας παραστάσεις και διαβήματά των δεν φαίνεται να προχωρούν προς την οδόν της διευθετήσεώς του το αρμόδιον υπουργείον, προς το οποίον προσέφυγον οι επαγγελματίες της Μεσσήνης και σχεδόν σύμπασα η κωμόπολις, δι’ εγγράφου

του ε γνώρισεν ότι το ζήτημα τούτο χρήζει ευρυτέρας μελέτης, καθόν, εν περιπτώσει λήψεως διαταγής, η οποία να απαγορεύῃ την ορυζοκαλλιέργειαν εις τόσων μέτρων ακτίνα από της κωμοπόλεως θα έβλαπτε τα συμφέροντα των καλλιεργητών ορύζης οι οποίοι εν τοιαύτη περιπτώσει θα εξήτουν αποζημιώσιν από το δημόσιον [...] Η ελονοσία κατά το παρελθόν έτος έκαμε θραύσιν, την εποχή αυτή αρχίζει να εξαπλούται εις ευρείαν κλίμακαν εις τρόπον ώστε να απειλείται αυτή αύτη η ζωή των κατοίκων. Επικειμένου του θέρους, ο εκ της ελονοσίας κίνδυνος καθίσταται επί μάλλον και μάλλον τρομακτικώτερος. Εντεύθεν δε η κορύφωσις της αγανακτήσεως των κατοίκων της γείτονος”.

Μετά από αυτά συγκαλείται σύσκεψη στη Μεσσήνη και αποφασίζεται ο περιορισμός της ορυζοκαλλιέργειας: “Προχθές 2αν Μαΐου, συνήλθον εις την γείτονα Μεσσήνης οι αποτελούντες την συσταθείσαν υπό της Νομαρχίας Επιτροπήν προς καθορισμόν της εκτάσεως προς ορυζοκαλλιέργειαν κ. κ. Χ. Αδαμόπουλος Νομιάτρος, Β. Πουλόπουλος αναπληρωτής Επιθεωρητής του υπουργείου Γεωργίας και Γεν. Γαρδίκης προϊστάμενος Γεωργικής Υπηρεσίας Μεσσηνίας οίτινες κατόπιν επιτοπίου εξετάσεως των υδραυλικών, εδαφολογικών και υγεινών συνθηκών των περιφερειών Μεσσήνης, Μαυροματίου, Μικρομάνης, απεφάνθηκαν ότι κατά την τρέχουσαν γεωργικήν περίοδον θα επιτραπεί η καλλιέργεια της ορύζης εις εν μόνον τμήμα ευρισκόμενον μεταξύ ανατολικής όχθης του ποταμού Παμίσου, σιδηροδρομικής γραμμής Μεσσήνης-Καλαμών, παραποτάμου Λυγδού και θαλασσίας ακτής. Ο εκ των μελών της ως άνω επιτροπής κ. Β. Πουλόπουλος επρότεινε όπως επιπλέον επιτραπεί η καλλιέργεια της ορύζης και εις την συνορευομένην με την ανωτέρω έκτασιν προς βορρά (περιφέρεια Μικρομάνης). Πλην όμως αύτη δεν εγένετο δεκτή από τους κ. κ. Αδαμόπουλον και Γαρδίκην. Επειδή το τοιούτον θα εξήγειρε τους κατοίκους της Μικρομάνης οίτινες εδήλωσαν ρητώς ότι επ’ ουδενί λόγω θα επιτρέψουν την καλλιέργειαν ορύζης

εις την περιφέρειάν των”.

Οι αποφάσεις προκαλούν αντιδράσεις και οι κάτοικοι προσφεύγουν σε ιατρικές γνωματεύσεις μεταξύ των οποίων και αυτής του Νησιώτη σπουδαίου φυματιολόγου Οικονομόπουλου: “Οι εδώ κάτοικοι πληροφορηθέντες τας αποφάσεις της συσταθείσης επιτροπής δια την εξέτασιν του ζητήματος της ορυζοκαλλιέργειας επιτροπής, διατελούν εις ζωηράν αγανάκτησιν καθόσον φρονούν ότι δια των μέτρων τα οποία αύτη υποδεικνύει δεν πρόκειται να αποφευχθεί ο κίνδυνος της ομαδικής ελονοσίας από την οποίαν πάσχει ο πληθυσμός μας. Και τούτο διότι υπάρχουν επιστήμονες και ειδικοί ελονοσιολόγοι, και ο διαπρεπής συμπατριώτης φυματιολόγος κ. Οικονομόπουλος υποστηρίζοντες ότι η ορυζοκαλλιέργεια ή θα πρέπει να εκλείψει εντελώς από την Μεσσήνην ή να επιτραπεί εις μεγάλην ακτίαν, τουλάχιστον 2 χιλιομέτρων εκείθεν της κωμοπόλεως, καθόσον εν εναντία περιπτώσει ο κίνδυνος της ελονοσίας θα εξακολουθή να υφίσταται”

Τον Ιούνιο γίνεται νέα σύσκεψη στην οποία παίρνουν μέρος και κάτοικοι και καλλιεργητές που όπως είναι φυσικό αντιδικούν: “Ολίγον προς της μεσημβρίας έλαβε χώραν μακρά σύσκεψις εις το Νομαρχιακόν κατάστημα υπό την προεδρίαν του Νομάρχου Μεσσηνίας κ. Σπυλιωτοπούλου σχετικώς με το ζήτημα της ορυζοκαλλιέργειας Μεσσήνης και Πιπερίτσας. Η σύσκεψις διήρκεσεν μέχρι της 1.30' μ. μ. μετέσχον δε αυτής ο Διευθυντής της Νομαρχίας κ. Διδάχος, ο Νομιάτρος κ. Αδαμόπουλος, ο Διοικητής Χωροφυλακής κ. Παπαευσταθίου, ο Νομογεωπόνος κ. Γαρδίκης, ο Νομομηχανικός κ. Ζίζηκας, ο μηχανικός κ. Κωνσταντίνου, ο Γερουσιαστής Μεσσήνης κ. Εμμ. Φεσσάς, ο Πρόεδρος της Κοινότητος Μεσσήνης κ. Ποτηρόπουλος, αντιπρόσωπος της Κοινότητος Πιπερίτσας και οι ενδιαφερόμενοι ορυζοκαλλιεργηταί.

Κατά την ανωτέρω σύσκεψιν εξητάσθη το όλον ζήτημα της ορυζοκαλλιέργειας εξετέθησαν δε αι απόψεις τόσον των κατοίκων των ελονοσιούτων περιφερειών εκ της ορυζοκαλλιέργειας, όσον και των λοιπών ενδιαφερομένων. Το

ζήτημα εξητάσθη κυρίως από της πλευράς της υγείας των κατοίκων Μεσσήνης και Πιπερίτσας οι οποίοι σήμερα μαστίζονται κυριολεκτικώς υπό της ελονοσίας. Η πλειονότης των συσκεφθέντων ετάχθη υπέρ της απαγορεύσεως της ορυζοκαλλιέργειας εις τας πέριξ της Μεσσήνης και Πιπερίτσας εκτάσεις.

Οι παρευρεθέντες κατά την σύσκεψιν ορυζοκαλλιεργηταί υπέβαλλον εις την επιτροπήν αίτησιν δια της οποίας ζητούν όπως εξαιρετικώς δι' εφέτος τους επιτραπή η καλλιέργεια ορύζης εις ωρισμένας εκτάσεις δεδομένου ότι δεν έλαβον εγκαίρως γνώσιν της απαγορεύσεως και υπεβλήθησαν εις πολλές δαπάνας. Οι συσκεφθέντες επεφυλάχθησαν να λάβουν οριστικώς αποφάσεις αφού προηγουμένως βεβαιωθούν ότι υπό των ορυζοκαλλιεργητών θα τηρηθούν οι σχετικοί όροι υγιεινής και θα ληφθούν προληπτικά μέτρα προς περιστολήν της ελονοσίας”.

Οι απαγορεύσεις που έχουν τεθεί παραβιάζονται και οι καλλιεργητές οδηγούνται στο αυτόφωρο: “Είναι γνωστόν ότι δια την ορυζοκαλλιέργειαν διευτώθησαν και εκ μέρους των ορυζοκαλλιεργητών και εκ μέρους των κατοίκων των ενδιαφερομένων κοινοτήτων απόψεις εντελώς αντίθετοι, διότι οι μεν φρονούν ότι η ορυζοκαλλιέργεια υποβοηθεί την ανάπτυξιν των ελωδών πυρετών, οι δε ισχυρίζονται ότι οι πυρετοί οφείλονται εις τα γειτνιαζόντα έλη και όχι εις τους ορυζώνας, οίτινες προϋποθέτουν ρέοντα ύδατα. Αι αρμόδιαι αρχαί ως ωρισμένας εδαφικάς εκτάσεις γειτνιαζούσας προς Μεσσήνην απηγόρευσαν πάσαν καλλιέργειαν. Παρά την απαγορευτικήν ταύτην διαταγήν αι εδαφικά εκείναι εκτάσεις εσπάρησαν και εξακολουθούν σπειρόμεναι. Ολι παραβάται εισάγονται εις το αυτόφωρον και τιμωρούνται. Και τώρα γεννάται το ζήτημα: Τι θα γείνει; Θα εξακολουθήσει η διάστασις αύτη των γνωμών;”

Τον Αύγουστο του 1934 ψηφίζεται νόμος που προβλέπει βαριές ποινές σε όσους καλλιεργούν ρύζι χωρίς άδεια ειδικά στις περιοχές που πλήττονται από ελονοσία: “Ο καλλιεργών παρά την απαγόρευσιν και τας υποδείξεις της

Γεωργικής Υπηρεσίας ως και εκείνος δια λογαριασμόν του οποίου γίνεται η καλλιέργεια ή ο παραλείπων να υποβάλη την δήλωσιν τιμωρείται κατ' έγκλησιν του αρμοδίου Προϊσταμένου Γεωργίας υπό του κατά Νόμον αρμοδίου Δικαστηρίου δια προστίμου πέντε χιλιάδων μέχρι δέκα πέντε χιλιάδων δραχμών, εν υποτροπή δε μέχρι του διπλασίου της χρηματικής ταύτης ποινής [...] Δια τας ως άνω παραβάσεις δύναται να διαταχθή και η καταστροφή εν μέρει ή εν όλω της φυτείας ορύζης εφ' όσον επιτροπή αποτελούμενη εξ ενός γεωπόνου, ενός ιατρού ελονοσιολόγου ή ενός μηχανικού μετ' επιτόπιον έρευναν αποφανθή ότι η διατήρησις της φυτείας μετά τας ως άνω παραβάσεις υπάρχει κίνδυνος εντάσεως ή επεκτάσεως της ελονοσίας εις την περί και την καλλιεργουμένην δι' ορύζης έκτασιν περιοχών. Η περί καταστροφής της φυτείας απόφασις εκτελείται υπό της οικείας αστυνομικής αρχής”.

ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΥΝΕΧΕΣ

Παρ' όλα αυτά το πρόβλημα δεν λύνεται και η αθηναϊκή εφημερίδα “Πατρίς” πληροφορούσε τον Ιούλιο του 1936: “Οι κάτοικοι προσβάλλονται κάθε χρόνο 100% από την ελονοσία. Εις την Μεσοήννην δεν υπάρχει κάτοικος που να μην προσεβλήθη από ελονοσία.

Το σοβαρόν τούτο ζήτημα υπήρξεν αφορμή κατά του παρελθόν, να κινητοποιηθούν αι υγειονομικά αρχαί και να γίνουν αλληπάλληλοι συσκέψεις των “αρμοδίων” προς θεραπείαν του κακού και την απαλλαγίν των Μεσοηνίων από της μάστιγος της ελονοσίας που έκαμεν αληθή θραύσιν εις την ύπαιθρον. Διεπιστώθη τότε όλτι η ελονοσία ωφείλετο εις την ύπαρξιν αφ' ενός διαφόρων ελών και εις την ορυζοκαλλιέργειαν αφ' ετέρου η ποία εγένετο εις ευρείαν κλίμακαν και εις εκτάσεις βαλτώδεις πλησίον των πόλεων και των χωρίων ευρισκομένας. Δια να καταπολεμηθή η νόσος αποτελεσματικά εκρίθη ότι έπρεπε να περιορισθή εις το ελάχιστον δυνατόν όριον η καλλιέργεια της ορύζης και να εκτελεσθούν τα ταχύτερον τα αποξηραντικά έργα δια να εξαλειφθούν τα έλη και να εκκαθαρισθή η

“κοιλιάς του θανάτου” όπως πολύ χαρακτηριστικά λέγεται η κοιλιάς του Παμίου”.

Την άνοιξη του 1937 ο υπουργός Γεωργίας της κυβέρνησης Μεταξά Γ. Κυριακός διαβεβαιώνει ότι δεν φταίει η ορυζοκαλλιέργεια για την ελονοσία: “Ουδέν τούτου ανακριβέστερον. Όταν πρότινος χρόνου εγεννήθη το ζήτημα τούτο εις την Ακαδημίαν, εγένετο τη εισηγήση μου παραδεκτόν, ότι η ορυζοκαλλιέργεια δεν αυξάνει την ελονοσίαν, αρκεί μόνον να υπάρχη συνεχής ροή υδάτων επί των καλλιεργουμένων εκτάσεων [...] Η ελονοσία προκαλείται από τα λιμνάζοντα ύδατα εις τα πρόθυρα της πόλης, από το μη άνοιγμα των κανδάκων και από την παντελή έλλειψιν αστυνομίας υδάτων”.

Ανάλογες διαβεβαιώσεις επαναλαμβάνονται το 1938 αλλά η ελονοσία... δεν υποχωρεί.

ΜΕ ΝΤΙ ΝΤΙ ΤΙ

Παρά τα εγγειοβελτιωτικά που έγιναν, η κατάσταση δεν άλλαξε και η ελονοσία “θέριζε” την περιοχή. Αλλά η καλλιέργεια επεκτεινόταν διαρκώς καθώς αποτελούσε πλέον πηγή ζωής για την πόλη. Και τον Απρίλιο του 1946 ξεκίνησαν από την “Ούντρα” οι αεροψεκασμοί με το (καρκινογόνο και εξαιρετικά επικίνδυνο για την υγεία όπως αποδείχθηκε) ντι ντι τι που συνεχίστηκαν για χρόνια και περιόρισαν τους πληθυσμούς των κουνουπιών και την ελονοσία, σε συνδυασμό με την χρησιμοποίηση και νέων ανθελονοσιακών φαρμάκων: “Την πρωίαν της Κυριακής έγιναν εν πάσει επισιμότητι εις το αεροδρόμιον Ναζηρίου, τα εγκαίνια της εργασίας δια τον αεροπορικών ραντισμόν των ελωδών περιοχών της Νοτίου Πελοποννήσου με ντι-ντι το οποίον καταστρέφει τας ελονοσογόνους εστίας [...] Μετά την τέλεισιν του αγιασμού εγένετο επίδειξις υπό του πιλότου του αεροπλάνου της “Ούντρα” της όλης λειτουργίας του μηχανήματος ραντισμού. Από χθες το αεροπλάνον ήρχισε κανονικώς τας πτήσεις του δια τον ψεκασμόν με ντι-ντι των ελών της Μεσοηνίας”.

**Ανάρτηση στο facebook
31/12/2018**

Και η πανώλη “χρεώθηκε” στην ορυζοκαλλιέργεια

Μπορεί η “σπανιόλα γρίππη” να αποτέλεσε μια πανδημία για την οποία γνωρίζουμε πολύ λίγα σχετικά με το τι έγινε τοπικά, πριν από 100 χρόνια όμως είχαμε μια άλλη τοπική επιδημία στο Νησί που προκάλεσε θανάτους, μεγάλη αναταραχή και αποδιοργάνωσε τη ζωή για ολόκληρους μήνες. Πρόκειται για μια επιδημία πανώλης και η ιστορική αναφορά σε αυτή έχει τη δική της σημασία καθώς καταγράφει καταστάσεις και τρόπους που χρησιμοποιήθηκαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΚΡΟΥΣΜΑΤΑ

Στις 13 Οκτωβρίου 1920 δημοσιεύτηκε στη “Σημαία” η πρώτη πληροφορία για την εμφάνιση της πανώλης που χτύπησε την οικογένεια του φαρμακοποιού Αν. Βακαλόπουλου ο οποίος ήταν μέλος της διοίκησης του συνεταιρισμού ορυζοκαλλιεργητών. Από εκεί φαίνεται πως ξεκίνησε λίγο αργότερα η διάδοση.

Οι πληροφορίες για τον τρόπο διάδοσης επιβεβαιώθηκαν αργότερα: “Εις την γείτονα πόλιν Μεσσήνη εσημειώθησαν πέντε κρούσματα βουβωνικής πανώλους επί των μελών της οικογενείας του φαρμακοποιού κ. Βακαλοπούλου. Ευθύς ως εξηκριβώθη η νόσος, αι αρχαί της γείτονος πόλεως ειδοποίησαν την Νομαρχίαν τηλεγραφικώς ζητούσαι οδηγίας δια την πρόληψιν της επεκτάσεως της νόσου. Ο κ. Νομάρχης εκάλεσε χθες την 11 π. μ. εις το Νομαρχιακόν κατάστημα εις σύσκεψιν πάντας τους ιατρούς της πόλεώς μας προς λήψιν των ενδεδειγμένων μέτρων προς καταστολήν μεν της νόσου εν Μεσσήνη προς πρόληψιν δε επεκτάσεως αυτής ενταύθα. Επίσης απεφασίσθη να ενεργηθή γενικός εμβολιασμός των κατοίκων Καλαμών δι’

ειδικών εμβολίων. Επειδή όμως τοιαύτα δεν υπάρχουν ο κ. Νομάρχης εξήτησε παρά του υπουργείου την άμεσον αποστολήν τοιούτων! Εν Νησίω πλην του γενικού εμβολιασμού και της μυοκτονίας απεφασίσθη να ενεργηθή προληπτικώς ορροθεραπεία εφ’ όλων εκείνων, οίτινες ήλθον οπωσδήποτε εις συνάφειαν μετά των παναλωπλήκτων.

Το πρώτον πανωλικόν κρούσμα κατά πληροφορίας, μη απολύτως όμως εξηκριβωμένης, εσημειώθη από τινος υπαλλήλου του εν Μεσσήνη υποκαταστήματος της Εθνικής Τραπέζης, εργαζομένου εις το Επισιτιστικόν Τμήμα της Τραπέζης. Μετά τούτο μετεδόθη εις τινα υπάλληλον του εν Μεσσήνη παντοπώλου Τσερπέ και μετά ταύτα την οικογένειαν του φαρμακοποιού κ. Βακαλοπούλου. Η βουβωνική πανώλης είναι ηπίας μορφής”.

Η ανησυχία απλώθηκε σε όλη τη Μεσσηνία: “Ο απειλών την δημοσίαν υγείαν κίνδυνος εκ πανώλης ήτις ενεφανίσθη εις την γείτονα πόλιν, επιβάλλει την λήψιν εκτάκτων μέτρων προς περιστολήν του κακού. Μετά του Νησίου ευρίσκεται ολόκληρος η Μεσσηνία εις διαρκή επικοινωνίαν, εις τρόπον ώστε, αν δεν ληφθώσι τα υπό της περιστάσεως ενδεικνυόμενα μέτρα, η απαίσιος νόσος θα επεκταθή.

Η υγειονομική υπηρεσία της πόλεως είμεθα βέβαιοι ότι θα πράξη το καθήκον της. Αλλά δεν αρκεί τούτο. Πρέπει και οι πολίται να συντρέξουν το έργον των αρχών και να προφυλάξωσι εαυτούς. Η εντελής καθαριότης των οικημάτων και η σύντομος καταδίωξις των μυών και των φύλλων, δι’ ών μεταδίδεται η πανώλης είναι τα μόνα μέσα, δι’ ών θα προληφθή η επέκτασις της νόσου. Ας μη περιμένωμε τα πάντα από τας αρχάς. Πρέπει να μάθωμε να προφυλάτ-

τομεν και ημείς τον εαυτόν μας. Καθαριότης λοιπόν εντελής και αποφυγή πάσης επικοινωνίας μετά των πανωλοπλήκτων”.

ΑΦΙΞΗ ΥΓΕΙΟΝΟΜΟΥ

Στις 15 Οκτωβρίου δημοσιεύεται η πληροφορία για την άφιξη του ειδικού υγειονόμου Αγγελόπουλου: “Προχθές την εσπέραν αφίκετο εις την πόλιν μας ο υγειονόμος κ. Αγγελόπουλος, κατόπιν ειδικής παραγγελίας του υπουργείου των Εσωτερικών. Χθες ο κ. Αγγελόπουλος συνεννόηθη μετά του Νομάρχου κ. Αγγελάκη περί των ληπτέων μέτρων δια την παρακώλυσιν της επεκτάσεως της νόσου! Κατά πληροφορίας μας η πόλις διηρέθη εις τμήματα, εκάστου των οποίων προΐσταται τριμελής επιτροπή από τον αρμόδιον ιερέα, έναν δημοτικόν σύμβουλον και

ένα ιατρόν. Αι επιτροπαί αύται, συμφώνως προς τας οδηγίας του κ. Υγειονόμου, θα προβώσιν εις τα υπό των σχετικών Β. Διαταγμάτων ενδεικνυόμενα μέτρα. Εν τω μεταξύ θα ενεργηθή εμβολιασμός δι’ αντιπανωλικού εμβολίου, ούτως ώστε να καταστή ακίνδυνον το κακόν. Εκ παραλλήλου προς τα μέτρα ταύτα, απεφασίσθη η τελεία απομόνωσις των εν Μεσσήνη προσβληθέντων και η άμεσος παροχή ιατρικής βοήθειας, αποστελομένων εν Μεσσήνη όλων των εν τω Αλεξανδρακειώ Νοσοκομείω περισσευόντων κλινικών ειδών. Πιστεύεται ότι κατόπιν όλων τούτων, θ’ αποσοβηθή πας κίνδυνος επεκτάσεως της νόσου”.! Τα πρώτα μέτρα φαίνονται αποτελεσματικά: “Δια τον εμβολιασμόν και την τήρησιν απολύτου καθαριότητος εις αμφοτέρας τας πόλεις, το υπουργείον έθεσεν εις την διάθεσιν του

κ. Νομάρχου 10.000 δραχμάς. Τα εν Μεσσήνη υπό των αρχών ληφθέντα μέτρα απεδείχθησαν αποτελεσματικώτατα. Μέχρι στιγμής ουδέν νεώτερον κρούσμα εσημειώθη"! Τα κρούσματα αυξήθηκαν τις επόμενες ημέρες και γίνεται γνωστό ότι πέθανε ο Βακαλόπουλος: "Εις Μεσσήνην ως εξωδίκως πληροφορούμεθα εν μόνον νέον πανωλικόν κρούσμα εσημειώθη. Απαντες οι προσβληθέντες υπό της νόσου πλην του φαρμακοποιού Βακαλοπούλου όστις απέθανεν, ζώσιν εισέτι".

Τα κρούσματα στις 16 Οκτωβρίου έχουν γίνει εννέα: "Δεν πρέπει να περιμένωμεν τα πάντα από τας αρχάς. Πρέπει να κεντρισθή προ παντός των ιδιωτών η πρωτοβουλία και έκαστος οικογενειάρχης να λάβη τα ενδεικνυόμενα προστατευτικά μέτρα. Μέχρι της στιγμής ταύτης αριθμούνται εννέα κρούσματα. Ποίος όμως μας βεβαιοί ότι δεν θα' αυξηθούν; Ας κινηθώμεν λοιπόν και ας μη είμεθα μοιρολάτραι αιωνίως".

Μετά από 3 ημέρες γίνεται γνωστό ένα ακόμη κρούσμα: "Το νέον κρούσμα πανώλους, όπερ εσημειώθη εις την γείτονα πόλιν, προσέβαλλε τον υιόν του ράπτου κ. Δ. Κοκκινάκη. Εις Μεσσήνην συνεχίζεται μετά σπουδής ο εμβολιασμός των κατοίκων, πιστεύεται δε ότι δια των προληπτικών μέτρων θα καταστή δυνατόν να περισταλή το κακόν".

ΔΙΑΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΡΥΖΙ

Ο θάνατος Βακαλόπουλου φαίνεται ότι συνέβαλε στη διάδοση μετάδοσης της ασθένειας η ορυζοκαλλιέργεια και η "Σημαία" στις 20 Οκτωβρίου σπεύδει να γράψει ότι πρόκειται για ανοψίες καθώς δημιουργείται πανικός και δεν τολμούν να πλησιάσουν στο Νησί οι γεωπόνοι: "Μόνον ως αστειότης δύναται να θεωρηθή η διάδοσις ότι η πανώλης προεκλήθη εν Μεσσήνη από την ορυζοκαλλιέργειαν. Δεν ξεύρομεν ποίοι έξυπνοι έθεσαν εις κυκλοφορίαν αυτήν την κωμικήν διάδοσιν. Αλλά πρέπει να γνωρίζουν οι αξιόλογοι αυτοί κύριοι ότι προσφέρουν κακήν υπηρεσίαν εις τον τόπον των, όταν διασπεύρουν τοιαύτας ανοψίας. Αν ήτο τούτο αληθές, θα έπρεπεν ή να μη υπήρχε εις την οικουμένην

όρυζα ή να κατεστρέφετο η ανθρωπότης από την πανώλην, διότι παντού καλλιεργείται η όρυζα. Οπωσδήποτε προκαλούμεν τον Ιατρικόν Σύλλογον Καλαμών ή τον Υγειονόμον κ. Αγγελόπουλον να δηλώσῃ επισήμως εάν η πανώλης έχη σχέσιν με την όρυζαν".

Πολύ αργότερα, στις 11 Νοεμβρίου ο Επιθεωρητής κάνει γνωστό ότι καμιά σχέση δεν έχει η πανώλη με την ορυζοκαλλιέργεια αλλά μεταδόθηκε με τα είδη επισιτισμού που έφθασαν από τον Πειραιά: "Ο Υγειονομικός Επιθεωρητής κ. Αγγελόπουλος δι' εγγράφου του προς τον κ. Πρόεδρον του συνεταιρισμού ορυζοκαλλιέργειας γνωρίζει ότι η πανώλης μετεδόθη εκ Πειραιώς δια των ειδών του επισιτισμού, ότι δε η νόσος ουδεμίαν έχει σχέσιν με την εν Μεσσήνη ορυζοκαλλιέργειαν".

Ετσι επιβεβαιώνεται η αρχική πληροφορία για τον τρόπο μετάδοσης της πανώλης, καθώς μάλιστα στις 24 Οκτωβρίου δημοσιεύτηκε στη "Σημαία" επιστολή την οποία υπογράφουν οι Μ. και Γ. Τσερπές με την οποία δηλώνουν ότι έγινε απολύμανση του καταστήματος: "Φέρομεν εις γνώσιν της αξιοτίμου πελατείας μας και παντός μεθ' ημών συναλασσομένου ότι χάριν της υγείας των πελατών μας (ήν πάντοτε εσεβάσθημεν) προέβημεν εις την απολύμανσιν του καταστήματός μας ως δεικνύεται εκ της κάτωθι παρατιθεμένης πιστοποιήσεως και ειδικού υγειονομικού Επιθεωρητού κ. Αγγελοπούλου προς όν οφείλομεν να εκφράσωμεν τας απείρους ευχαριστίας μας δια τον επιδειχθέντα ζήλον και προθυμίαν εν τη εκτελέσει της απολυμάνσεως! Ταύτα δε πάντα προς πλήρη αποκατάστασιν της τυχόν διασαλευθείσης εμπιστοσύνης της αξιοτίμου πελατείας μας ήν διαβεβαιούμεν μετ' άπάσης εγγυήσεως ότι θέλομεν εξακολουθήσῃ εξυπηρετούντες ως και πρότερον".

12 ΤΑ ΚΡΟΥΣΜΑΤΑ

Στις 21 Οκτωβρίου έγινε γνωστό από το "Θάρρος" ότι σημειώθηκαν δύο νέα κρούσματα: "Εγνώσθη χθες εκ Μεσσήνης ότι εσημειώθησαν εκεί δύο νέα κρούσματα βουβωνικής πανώλους. Οι προσβληθέντες μετεφέρθησαν αμέσως εις

το εκτός της πόλεως απομονωτήριο. Ο τρίήμερος εμβολιασμός των κατοίκων έληξε χθες, η καθαριότητα δε της πόλεως εξακολουθεί μετά δραστηριότητος. Χθες υπεχρεώθησαν οι κάτοικοι της γείτονος και ενήργησαν γενικὴν καθαριότητα των οικιών και καταστημάτων, εξ άλλου δε η ευρεία απολύμανσις και τα εξυγιαντικά μέτρα εξακολουθούν μετά μεγάλης δραστηριότητος. Ο εμβολιασμός ήρξατο και ενταύθα ενεργούμενος υπό του σχολικού ιατροῦ ἐπὶ των μαθητῶν των δημοτικῶν σχολείων”.

Την ἴδια ἡμέρα η “Σημαία” ανέφερε πως δεν υπάρχουν νέα κρούσματα: “Κατόπιν των ληφθέντων δρακοντείων προληπτικῶν μέτρων υπό του ειδικῶς αποσταλέντος δια την καταπολέμησης της νόσου επιθεωρητοῦ της υγειονομίας κ. Αγγελοπούλου ἀπὸ του Σαββάτου ουδέν ἀπολύτως νεώτερον πανωλικόν κρούσμα εσημειώθη εἰς την γείτονα Μεσσήνην.

Ο εμβολιασμός των κατοίκων, συνετελέσθη ἀπὸ προχθές. Η δε ἀπολύμανσις της Μεσσήνης διαιρεθείσῃς προς τούτο εἰς 6 υγειονομικά τμήματα ἐπερατώθη τελείως χθες. Η ἀπολύμανσις ἐγένετο συμφώνως προς τους κανόνας της νεωτέρας υγιεινῆς! Κατὰ την γνώμην του κ. Αγγελοπούλου δύναται να θεωρήται βέβαιον ὅτι η πανώλης ἐπολεμήθη πλέον οριστικῶς και συνεπῶς ουδεὶς ἀπολύτως ἐπὶ του παρόντος τουλάχιστον λόγος συντρέχει περὶ εμβολιασμοῦ δι’ ἀντιπανωλικοῦ ἐμβολίου και των κατοίκων Καλαμῶν”.

Οι πληροφορίες ὅτι δεν υπάρχει νέο κρούσμα εἶναι καθημερινές και στις 24 Οκτωβρίου ἐγένετο γνωστό ὅτι τα κρούσματα εἶναι 12, υπήρξε ἕνας θάνατος (του Βακαλόπουλου) και δύο άτομα ἦταν σε κρίσιμη κατάσταση: “Κατόπιν των ληφθέντων συντόνων μέτρων ευτυχῶς οὔτε χθες παρουσιάσθη νέον πανωλικόν κρούσμα ἐν τη γειτονίᾳ Μεσσήνης. Κατόπιν τούτου δύναται πλέον να βεβαιωθῆ ὅτι η νόσος ἤτις ριζικῶς ἐπολεμήθη ἅμα τη ἐμφανίσει της, ἐνετοπίσθη πλέον οριστικῶς εἰς τρόπον ὥστε ουδεὶς ἀπολύτως κίνδυνος να υπάρξη περὶ μεταδόσεως ταύτης και ενταύθα. Ο επιθεωρητής της υγειονομίας κ. Αγγελόπουλος τον ὁποῖον εἶδομεν μας ἀνεκοίνωσεν

ὅτι ἐκ των δώδεκα πανωλικῶν κρουσμάτων ἅτινα εσημειώθησαν ἐν Μεσσήνῃ μόνον το ἐν υπήρξεν θανατηφόρον. Η κατάσταση δὺο ἐκ των προσβληθέντων εἶναι εἰσέτι κρίσιμος. Οἱ λοιποὶ εἶναι ἐντελῶς ἐκτός παντός κινδύνου. Ο κ. Αγγελόπουλος περαιτέρω μας διαβεβαίωσεν με τον πλέον κατηγορηματικόν τρόπον ὅτι η νόσος ἐνετοπίσθη πλέον οριστικῶς ἐν Μεσσήνῃ”.

ΥΦΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Στις 27 Οκτωβρίου στο “Θάρρος” ἀναφέρεται ὅτι η καταπολέμηση ἦταν ἐπιτυχῆς, εἶχε δημιουργηθῆ ἰδικὸ νοσοκομεῖο μετὰ την ἀφίξιν του Επιθεωρητῆ και ἀπὸ τότε δεν σημειώθηκε κανένας θάνατος, ἐνῶ ἤδη εἶχε ἀναλάβει τὴ διεύθυνσίν του ο γιατρός Πουλόπουλος. Εἶχε δημιουργηθῆ “ἀπομονωτήριο” ὅπου κλείστηκαν οἱ συγγενεὶς αὐτῶν που εἶχαν προσβληθῆ ἐνῶ εἶχε γίνεῖ ἀπολύμανση με ἰδικὸ μηχανήμα που στάλθηκε ἀπὸ την Αθήνα: “Κατ’ ἀσφαλείς ἡμῶν πληροφορίας ἐκ Μεσσήνης, η πανώλης δέον να θεωρηθῆ ὡς τελεσφόρως καταπολεμηθεῖσα κατόπιν των ληφθέντων μέτρων υπό του διακεκριμένου υγειονομικοῦ επιθεωρητοῦ κ. Θ. Αγγελοπούλου, δι’ ὃν οἱ κάτοικοι της γείτονος ἐνθουσιωδῶς ἐκφράζονται και των λοιπῶν τοπικῶν ἀρχῶν αἰτινες ἐφῆρμοσαν ταχέως πάντα τα υπό της υγειονομικῆς υπηρεσίας υποδειχθέντα μέτρα. Ἀπὸ ἐπτὰ ἡμερῶν, ουδέν νέον κρούσμα της νόσου εσημειώθη.

Οἱ πανωλόβλητοι νοσπεύονται εἰς νοσοκομεῖον συσταθέν προς τον σκοπὸν τούτον το ὁποῖον διευθύνεται υπό του ιατροῦ κ. Πουλόπουλου χάρις δε εἰς την περίθαλψιν και τα νέα μέσα ἅτινα διαθέτει σήμερον η ἐπιστήμη, ουδεὶς των νοσπευομένων ἀπεβίωσε. Οἱ συγκάτοικοι των ἀσθενῶν ἀπομονωθέντες εἰς ἰδιαιτερον οἶκον, συνεπλήρωσαν δεκαήμερον κάθαρσιν και ἐλευθερωκοινώνησαν.

Ο εμβολιασμός ἐλήξεν. Η ἀπολύμανσις των οικιών και καταστημάτων συνεπληρώθη, ἐνεργηθεῖσα δι’ ἰδικοῦ μηχανήματος ἐξ Αθηνῶν ἀποσταλέντος. Οἱ κάτοικοι ἤδη ἀναθαρρήσαντες ἐπανελάβον τὰς ἐργασίας των ἀφοῦ η νόσος

τόσον αποτελεσματικώς κατεπολεμήθη υπό της υγειονομικής αποστολής”.

Και οι ειδήσεις συνέχισαν να είναι ενθαρρυντικές: “Κατά τας τελευταίας εννέα ημέρας ουδέν κρούσμα πανωλικόν εσημειώθη εν τη γειτόνι πόλει, φαίνεται δε ότι η νόσος εξέλιπε πλέον κατόπιν των μέτρων τα οποία ελήφθησαν. Χθες μάλιστα ελευθεροκοινώνησαν και πάντες οι εν απομονώσει διατελούντες συγκάτοικοι των ασθενών. Το οίκημα του σχολείου το οποίον εχρησιμοποιείτο ως απομονωτήριον, απολυμανθέν χθες παραδίδεται σήμερον προς επανάληψιν των μαθημάτων. Η ενεργούμενη από ημερών απολύμανσις και μυοκτονία επερατώθη”.

Η ΦΗΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΙΚΡΟΜΑΝΗ

Στις τοπικές εφημερίδες δημοσιεύτηκες στις 3 Νοεμβρίου πληροφορία για κρούσμα πανώλης στη Μικρομάνη: “Εις την Μικρομάνην εσημειώθησαν δύο κρούσματα βουβωνικής πανώλους. Ο κ. Νομάρχης διέταξε τον διατρίβοντα ενταύθα ειδικόν επιθεωρητήν της Υγειονομίας κ. Αγγελόπουλος ίνα μεταβή εις Μικρομάνην και φροντίση δια τον εντοπισμόν της νόσου και την πρόληψιν της τυχόν επεκτάσεώς της”.

Φαίνεται όμως πως ήταν... φάρσα ή από τη “Σημαία” επιχειρήθηκε να καλυφθεί η ανακρίβεια καθώς την επομένη δημοσιεύει την πληροφορία ότι η πληροφορία ήταν ψευδής και διαδόθηκε από... βενιζελικό για να μην πανηγυρίσουν τη νίκη του κόμματός τους οι οπαδοί του Λαϊκού Κόμματος που είχε κερδίσει πριν λίγες ημέρες τις εκλογές: “Κάποιος έξυπνος εις την Θουρίαν, δια να παρεμποδίσει τας λαϊκάς εκδηλώσεις επί τη νίκη διέδωσεν επιτηδείως ότι εις την Μικρομάνην ενέσκηψε πανώλης. Η ψευδεστάτη αυτή διάδοσις έφθασε και μέχρι των γραφείων μας και ως ήτο επόμενον την αναγράψαμεν. Θα μάθωμεν τον έξυπνον αυτόν διαδοσίαν και δεν θα τον καταγγείλωμεν μεν, αλλά θα τον παραδώσωμεν εις την κοινήν περιφρόνησιν”.

Τις επόμενες ημέρες Νομάρχης και διοικητής της Μοιραρχίας πήγαν στο Νησί για έλεγχο: “Ο Νομάρχης κ. Αγγελάκης και ο διοικητής της

Μοιραρχίας κ. Κουλούρης μεταβάντες χθες την πρωίαν εις Μεσσήνην επετήρησαν αυτοπροσώπως την λήψιν αυστηρών προληπτικών μέτρων κατά της νόσου μέτρων [...] Το υπουργείον τηλεγραφικώς εγνώρισεν ότι αποστέλει αντιπανωλικόν ορρόν ο δε κ. νομάρχης εξήτησε πίστωσιν εκ 25 χιλιάδων δραχμών παρά του υπουργείου δια την απολύμανσιν αμφοτέρων των πόλεων”.

ΟΤΑΝ ΕΦΥΓΕ Ο ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Όπως φαίνεται από δημοσιεύματα εκείνων των ημερών, για να προληφθεί η διάδοσις της πανώλης, είχε διατεθεί δύναμη χωροφυλακής που φρουρούσε τα σπίτια αυτών που είχαν προσληφθεί, η οποία όμως αποσύρθηκε: “Ο Υγειονομικός Επιθεωρητής κ. Αγγελόπουλος ζητεί, όπως αποσταλή ανάλογος αριθμός χωροφυλάκων δια την φρούρησιν του Νοσοκομείου και των οικιών των πανωλοβλήτων αφού οι δια την υπηρεσίαν ταύτην διατεθειμένοι ανεχώρησαν κατόπιν διαταγής της Μοιραρχίας Μεσσηνίας”.

Λίγες ημέρες αργότερα, στις 26 Νοεμβρίου από τη “Σημαία” έγινε γνωστό ότι έφυγε ο Επιθεωρητής και ανέλαβε ο γιατρός Πουλόπουλος την ευθύνη για τη διαχείριση της κατάστασης!

Είμεθα βέβαιοι ότι ο εν Μεσσήνη ιατρός κ. Πουλόπουλος, ο διαδεχθείς τον αναχωρήσαντα Υγειονομικόν Επιθεωρητήν κ. Αγγελόπουλον εν τη διευθύσει του Νοσοκομείου των πανωλοβλήτων, θα εκπληρώση ευσυνειδήτως το καθήκον του. Αλλ’ υποθέτομεν ότι χρειάζονται μέτρα δρακόντια δια να εκριζωθή το κακόν, όπερ ενέσκηψε εις την γείτονα πόλιν. Χάριν της δημοσίας υγείας κάθε δαπάνη οσωδήποτε μεγάλη, είναι πληρέστατα δεδικοιογημένη”.

Αλλά στις 29 Νοεμβρίου εκδηλώθηκε νέο κρούσμα: “Ενώ επιστεύετο ότι η πανώλης εξηλείφθη, χθεσινόν τηλεγράφημα αγγέλει την εμφάνισιν νέου κρούσματος. Η Νομαρχία λαβούσα γνώσιν τούτου, έσπευσε τηλεγραφικώς να συστήση την αποστολήν του Υγειονομικού Επιθεωρητού κ. Αγγελοπούλου”.

Την 1η Δεκεμβρίου η “Σημαία” δημοσιεύει

επιστολή του γιατρού Πουλόπουλου που εξηγεί τι ακριβώς έγινε αμέσως μετά την εκδήλωση της πανώλης και διαβεβαιώνει ότι η κατάσταση είναι αντιμετωπίσιμη: “Προς διάλυσιν πάσης τυχόν προβλέψεως δια την εξέλιξιν της πανώλους εν Μεσσήνη, δημοσιεύσατε παρακαλώ τας ολίγας ταύτας γραμμάς. Βεβαιωθείσης της πανώλους εν τη πόλει, συνεκλήθησαν πάντες οι ιατροί εν τω ενταύθα αστυνομικώ καταστήματι και απεφασίσθη όπως ζητηθή δι’ επείγοντος τηλεγραφήματος η αποστολή ειδικού υγειονομικού συνεργείου. Σημειωτέον ότι, ως εμφανίζεται εκ της τηρουμένης παρ’ εμού εν τω Νοσοκομείω των πανωλιόντων στατιστικής εβεβαιώθησαν ένδεκα κρούσματα πανώλης εντός επτά ημερών.

Αμα τη αφίξει του Υγειονομικού Επιθεωρητού κ. Αγγελοπούλου, ήρξατο αμέσως η εφαρμογή των υγειονομικών μέτρων τουτέστιν άμεσος ίδρυσις Νοσοκομείου και μεταφορά εν αυτώ πάντων των πανωλοβλήτων, απομόνωσις και εμβολιασμός δι’ ορρού των ενοίκων, απολυμάνσεις οικιών, ειδών και άλλα των οποίων την δημοσίευσιν δεν επιτρέπει ο χώρος της υμετέρας εφημερίδος. Ενηργήθη επίσης μυοκτονία δια μηχανήματος Κλάυτον λίαν επιτυχώς καθόσον η επελθούσα βροχή απέδειξεν πλείστα πτώματα ποντικών εις τας εκβολάς των υπονόμων. Ηδη ήρχισαν να εμφανίζονται κατά 7-9 ημέρας έκαστον, ήτοι αμέσως εξέλιπεν ο επιδημικός χαρακτήρ της πανώλους. Κατά τον τρόπον αυτόν εμφανίζονται τα κρούσματα και μετά την αναχώρησιν του κ. Αγγελοπούλου βεβαιωθέντων παρ’ εμού μακροσκοπικώς εντός 12 ημερών δύο κρουσμάτων πανώλους! Ως όμως εν τη προς τον κ. Νομάρχην εκθέσει του ο κ. Αγγελόπουλος αναφέρει δεν είναι εύκολος η εξάλειψις εκ τινος πόλεως, αφού και εις τας μάλλον υγειονομικώς αρτιότερον οργανωμένας πόλεις, απαιτείται αρκετόν χρονικόν διάστημα. Δια την ημετέραν όμως πόλιν η εξακολούθησις της εφαρμογής των ενδεικνυομένων υγειονομικών μέτρων, η αραιά εμφάνισις των κρουσμάτων και τελευταίως μάλιστα ηπιωτέρας μορφής, είναι λίαν ευοίωνον σημείον περί της ταχείας

εξαλείψεως αυτής.

Γ. Πουλόπουλος
Ιατρός-Διευθυντής
Πανωλιώντων Μεσσήνης”

Την επόμενη ημέρα όμως έγινες γνωστή η εκδήλωση και νέου κρούσματος: “Κατά τηλεγράφημα του εν Μεσσήνη ιατρού του Νοσοκομείου των πανωλιώντων κ. Πουλοπούλου προς τον κ. Νομάρχην εσημειώθη εν Μεσσήνη και νεώτερον κρούσμα πανώλους επί της Αντωνίας Πλατάρα”.

Ενα νέο κρούσμα σημειώθηκε και την επόμενη ημέρα ο Πουλόπουλος ζήτησε την επιστροφή του Επιθεωρητής: “Κατά τηλεγράφημα του εν Μεσσήνη ιατρού κ. Πουλοπούλου, εσημειώθη εκεί και νεώτερον πανωλικόν κρούσμα, προσβληθέντος ενός υπηρέτου του κ. Σ. Τσερπέ. Ο κ. Πουλόπουλος τονίζει την ανάγκην της ταχείας επιστροφής του Υγειονομικού Επιθεωρητού κ. Αγγελοπούλου. Ο Νομαρχών κ. Σιώσης έσπευσε να διαβιβάσι εις το υπουργείν το άνω τηλεγράφημα συγχρόνως δ’ εζήτησε και τον άμεσον εμβολιασμόν των κατοίκων Καλαμών δι’ αντιπανωλικού εμβολίου”.

ΚΑΙ ΜΕΤΑ Η ΥΦΕΣΗ

Το υπουργείο όμως απέρριψε το αίτημα και δίνει εντολή να εφαρμοστούν οι οδηγίες του Επιθεωρητή: “Το υπουργείον των Εσωτερικών διέταξε τον ιατρόν κ. Πουλόπουλον να εκτελέσεταις οδηγίας άς τω αφήκεν ο Υγειονόμος κ. Αγγελόπουλος προβαίνων εις νέον εμβολιασμόν των κατοίκων και λαμβάνων πάντα τα ενδεικνυόμενα μέτρα προς καταπολέμησιν τις πανώλους. Επίσης διέταξε την Νομαρχίαν να τηλεγραφηθή καθημερινώς την εξέλιξιν της πανώλους εν Μεσσήνη”.

Οι νοσπλευόμενοι στις αρχές Δεκεμβρίου είχαν φθάσει τους 18: “Εις το απομονωτήριον των πανωλοβλήτων εν Μεσσήνη νοσπλευονται ήδη 18 εν όλω άτομα. Η απολύμανσις των οικιών και των καταστημάτων συνεχίζεται”!! Και ο Πουλόπουλος άρχισε να ενημερώνει καθημερινά πως δεν υπάρχει νέο κρούσμα: “Ο ιατρός κ. Πουλόπουλος αναφέρει προς την Νομαρχίαν

ότι ουδέν νεώτερον πανωλικόν κρούσμα εσπμειώθη εις την Μεσσήνην. Η προσβληθείσα υπό πανώλους Νοκολέττα Κούσκουλα ιαθείσα εξήλθε του νοσοκομείου”.

Αλλά ενημέρωνε ότι: “δεν ελήφθησαν εισέτι αι ζητηθείσαι ποσότητες του φανικού οξέως, απαραίτητοι δια την απολύμανσιν των οικιών”.

Στις 14 Ιανουαρίου του 1921 έγινε γνωστό ότι εγκρίθηκε η πρόσληψη απολυμαντή όσο λειτουργεί το πρόχειρο νοσοκομείο: “Το υπουργείον των Εσωτερικών ενέκρινε τον διορισμόν ενός απολυμαντού αντί ημερησίας αποζημιώσεως δρχ. 5 εφ’ όσον λειτουργεί εν Μεσσήνη Νοσοκομείον πανωλιόντων”.

Η τελευταία πληροφορία για την πανώλη δημοσιεύτηκε στις 28 Ιανουαρίου όταν η αστυ-

νομία διατάχθηκε να ελέγχει έτσι ώστε να εμβολιάζονται όλοι οι στρατιώτες που πήγαιναν στο Νησί με άδεια, για να αποτραπεί το ενδεχόμενο μετάδοσης της πανώλης στις μονάδες που υπηρετούσαν:

“Διετάχθη αρμοδίως η αστυνομία Μεσσήνης ίνα εποπτεύη όπως εμβολιάζονται δι’ αντιπανωλικού οργού υπό των ιατρών οι στρατιώται οι μεταβαίνοντες επ’ άδεια εις Μεσσήνην προς πρόληψιν της επεκτάσεως της πανώλους των τω στρατώ”.

Κάπως έτσι έσβησε η ιστορία μαζί με την πανώλη που σκόρπισε το φόβο για μήνες στο Νησί και σε άλλες περιοχές της Μεσσηνίας...

Ανάρτηση στο facebook 4/1/2019

◦

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η “υγεία” στην ιστορία του Νησιού	5
Μια διαδρομή στο χρόνο, σε γεγονότα και πρόσωπα.....	7
“Βιώματα” μεταπολεμικών δεκαετιών	23
Ισπανική γρίπη το 1918, πανώλη το 1920	26
Το Νησί την εποχή της ελονοσίας	29
Μια επιδημία πανώλης το 1924	32
Πανδημία και ομοιότητες με διαφορά... αιώνα.....	36
Μπνιγγίτιδα, πρόσφυγες και αραίωση το 1922.....	40
Εξανθηματικός τύφος, απομόνωση και απομάκρυνση προσφύγων	44
Θανατικό και τρόμος για την ελονοσία	48
Όταν η ελονοσία ταλαιπωρούσε και δίχαζε το Νησί	51
Και η πανώλη “χρεώθηκε” στην ορυζοκαλλιέργεια	56

